

Gjenger

forestillinger, fremstillinger og håndtering

Beate Gamborg Mehren-Melsom

Masteroppgave IAKH/Humanistisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

31.10.2013

Gjenger – forestillinger, fremstillinger og håndtering i 1990- og 2000-årene

© Beate Gamborg Mehren-Melson

2013

Gjenger – forestillinger, fremstillinger og håndtering

Beate Gamborg Mehren-Melson

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Hvordan forstås, fremstilles og håndteres gjengfenomen av akademikere, spesialistgrupper og nyhetsmedier i dagens Norge? Innenfor aktørgruppene eksisterer en rekke ulike forestillinger om såkalte *gjenger*. Hvor kommer disse forståelsene fra og hvordan påvirker de håndteringen av gjengfenomen?

Forståelsen av hva begrepet *gjeng* betegner og hvordan gjengfenomen forklares er historisk og kontekstuel betingede. Bevisste og ubevisste grunnleggende forestillinger om mennesket som stammer fra kristne og sekulære tankesett utgjør grunnlaget for dannelsen av teorier om gjengfenomen. Under 90- og 2000-årene ble en rekke ulike teorier benyttet til å forklare forekomsten av gjenger i Norge.

De spesifikke teoriene og de grunnleggende forestillingene om mennesket legger føringer for hvordan gjengliknendene fenomen behandles i samfunnet. Gjennom de siste tjuefem årene har en rekke nye metoder for håndtering av gjengfenomen blitt til i Norge. Disse har omfattet alt fra stigmatisering og vold til reintegrering og tilgivelse. Legitimering av offentlige tiltak mot kriminalitet og gjengfenomen forutsetter at tiltakene er i samsvar med grunnleggende tenkning om mennesket og kriminalitet.

Forestillinger- og fremstillinger- virker altså inn på håndtering av gjengfenomen. I tilfeller der makt benyttes mot enkeltindivider er bevissthet om hva som har igangsatt og legitimert de enkelte tiltakene viktig. Prosjektet er ment å skjerpe bevisstheten om hvordan vår måte å tenke om verden på er med på å forme og legitimere håndteringen av sosiale avvikere i vårt samfunn.

Takk:

Jeg har under prosjektet vært så heldig å få hjelp av en rekke mennesker:

Jan Eivind Myhre, Ove Kristofersen, Olga Mørk, Bjørn Øvrum, John Vee, Katrine Bagge-Skarheim, Tore Bjørgo, Heidi Anderssen, Anita Ramberg, Ingvild Gamborg, Henrik Gamborg Mehren og Stephan Mehren-Melsom

Jeg takker dere alle!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og utgangspunkt	11
2	Kilder og metode	15
Del 1:		
Forestillinger og fremstillinger av gjengfenomen innenfor akademica		21
3	Forestillinger innenfor akademica - teorier og grunnlag	23
4	Forestillinger om gjengfenomen på 90-tallet	33
5	Forestillinger om gjengfenomen etter år 2000	45
Del 2:		
Håndtering av gjengfenomen innenfor spesialistgrupper		57
6	Håndtering av gjengfenomen - teorier og grunnlag	59
7	Håndtering av gjengfenomen på 90-tallet	69
8	Håndtering av gjengfenomen etter år 2000	75
Del 3:		
Eksempler på gjengfenomen og fremstilling i nyhetsmedier		89
9	<i>Viking og Homliagjengen</i>	91
10	Fremstilling av gjengfenomen i nyhetsmedier	105
11	Forestillingenes, fremstillingenes og håndteringens konsekvenser - oppsummering og diskusjon	119
	Litteraturliste	125
	Vedlegg	131

Kapittel 1: Innledning og utgangspunkt

«50-60 gutter helt ned i 18-årsalderen er med i grupper som driver med narkotikasalgs og annen organisert kriminalitet. Snart kan Oslo få to nye gjenger.»¹

«Oslopolitiet frykter et økende spenningsnivå mellom de ulike kriminelle gjengene i Oslo. Det er dannet flere nye gjenger i hovedstadsområdet.»²

For de fleste fremkaller ordet *gjeng* mange assosiasjoner. Kanskje til kriminalitet, kanskje ære, kanskje unge gutter fra dårlige miljøer med lite voksen tilstedeværelse. Hvor kommer slike forestillinger fra? Mange har lest om de såkalte gjengene i avisen eller sett programmer på tv. Noen har opplevelser fra sine nærmiljøer, fra t-baneturen til Oslo S eller fra kiosken på Skullerud. Har alle den samme forståelsen av gjengfenomenet? Hva innebærer i så fall den?

«Blant gjengmedlemmene finner man dommer fra nær sagt hele strafferegisteret: Ran, grove tyverier, narkotika, kidnapping, tortur, bedragerier, hvitvasking, vold - og drap»³

Hvordan kan handlingene som foregår på innsiden av gjengmiljø forklares? Er det en sammenheng mellom måten gjengfenomen forstås på og måten de håndteres på og er disse metodene gode?

Eksistensen av gjenger og gjengrelaterte hendelser har vært forsøkt forklart innenfor mange forskningsfelt. Sosiologi, kriminologi, psykologi og en rekke andre fagretninger har vært viktige bidragsytere i fortolkningen av det som ofte forstås som et *sosialt avvik*. Prosjektet som følger er et forsøk på å undersøke sammenhenger mellom ulike forståelser, fremstillinger og håndteringer av gjengfenomenet innenfor akademien, ulike spesialistgrupper og nyhetsmedier i Oslo fra 90-årene frem til i dag.

¹ Wasim K Riaz, "Nye gjenger vokser frem i Oslo", i Dagbladet nettutgave, 12. 09. 2012,

² Arild M. Jonassen, *Disse kriminelle nettverkene er den største trusselen*, Oslo by, 14.05.2013, <http://www.osloby.no/nyheter/krim/Disse-kriminelle-nettverkene-er-den-storste-trusselen-i-Oslo-7201429.html#.UmPuLVPiG1c>, (oppsøkt: 01.08.2013).

³ Harald S. Klungtveit og Øistein Nørsum Monsen, *Slik ser gjeng-Oslo ut akkurat nå*. Dagbladet, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/10/04/549173.html>, (oppsøkt 05.05.2013).

Problemstillinger

I prosjektet som følger har jeg forsøkt å besvare tre grunnleggende problemstillinger om forestillinger, fremstillinger og håndtering av gjengfenomen:

- Hvordan forstås og benyttes begrepet *gjeng* innenfor akademia og hvordan forklares forekomsten av såkalte gjenger av de samme forskere og teoretikere?
- Hvordan forstås såkalte gjenger innenfor spesialistgruppene som arbeider med unge og/eller kriminalitet og hvordan håndteres gjengfenomen av disse spesialistgruppene?
- Hvordan fremstilles såkalte gjenger innenfor skriftlige nyhetsmedier og hvorfor fremstilles de på denne måten?

I tillegg til å besvare de enkelte spørsmålene har jeg gjort sammenlikninger mellom gruppene som omtales i hvert spørsmål. Jeg har også undersøkt om det er noen historisk endring i hvordan gjengfenomen forstås, forklares og håndteres på innenfor de ulike aktørgruppene.

Prosjektet har betraktes som idéhistorisk ettersom jeg vil forsøke å avdekke de ulike forestillingenes historisitet gjennom analyse av begrep og forestillinger innenfor en kontekst. Jeg kommer altså til å forsøke å skissere gjengfenomenenes epistemologiske historie fremfor deres ontologiske. Det er altså ingen målsetning for meg å prøve å avdekke hvordan gjengfenomenene på 90- og 2000-tallet *egentlig var*, heller å undersøke de mange ulike forståelsene av fenomenet.

Avgrensning

Forskningen på gjenger innen den historiske og idehistoriske tradisjonen har vært lite omfattende. Antallet utforskede undertema er derfor stort. Avgrensningen av tema og materiale falt likevel ganske naturlig. Fordi det det ikke var gjort tilsvarende undersøkelser tidligere ønsket jeg å oppnå størst mulig bredde i oppgaven. Jeg har likevel forsøkt også å gå i dybden i de ulike problemstillingene.

Som vi skal se i kapittel fire, var forskningen på gjengfenomen i Norge forut for 90-årene svært begrenset. Startpunktet for undersøkelsen er derfor satt til 1990. Prosjektet omfatter videre de neste 23 årene, altså tiden frem til 2013. At tidsperioden som undersøkes ligger så

nær vår tid skyldes at tilgangen til gode og sikre kilder var bedre for denne perioden enn andre.

Hovedsakelig omfatter prosjektet forestillinger, fremstillinger og metoder for håndtering som har manifestert seg i Oslo. Avgrensningen skyldes primært at det gjennom hele den utvalgte tidsperioden har fantes ulike gjengfenomen i Oslo området. Kontinuiteten gjorde at det var enklere å gjøre sammenlikninger over tid.

I valg av aktørgrupper og representanter for de ulike gruppene, var avgrensningen vanskeligere ettersom mange alternativer var interessante. Jeg valgte å omtale akademiske bidrag til forståelsen av gjenger og kriminalitet fordi academia er en viktig leverandør av forestillinger til resten av samfunnet. I utvalget av akademikere som presenteres ønsket jeg å trekke frem spesielt viktige bidrag innenfor ulike strømninger for på best mulig måte kunne vise tendenser i tiden. Dette betyr ikke at også andre bidrag kunne vært vel så interessante, men plassmangel førte til at jeg måtte gjøre store begrensninger.

Tiltakene rettet mot unge i gjeng eller i risikozonen har vært utallige. Dette gjorde at jeg underveis måtte ekskludere mange interessante tilfeller av hensyn til prosjektets skriftlige omfang. En av de viktigste følgene av dette er at jeg nesten utelukkende har forholdt meg til aktører som jobber proaktivt med gjengproblematikk. I tillegg har jeg måttet begrense antallet aktørgrupper jeg har undersøkt tiltakene til. Dette innebærer, for å nevne noe, at tiltak i privat regi ikke kommer til å omtales fordi aktørgruppene var mindre oversiktlige og arbeidet mindre gjennomskiktig enn arbeidet i bydel, kommune eller stat. Heller ikke har jeg undersøkt barnevernets rolle i håndteringen av gjengproblematikk, noe jeg opplevde som en fruktbar avgrensning ettersom barnevernet kun ville vært relevant i enkelte tilfeller.

Utgangspunkt for prosjektet: situering av posisjon

Ettersom prosjektets formål er å avdekke aktørers forestillingsverdener er det at jeg nødvendig først forsøker å avdekke min egen idémessige forankring og forståelseshorisont. En viktig grunnforestilling som har lagt føringer for prosjektet er min forståelse at den viten vi avdekker, fordi den er del av en gitt diskurs formet i en sosial og historisk sammenheng, ikke er en universelt gitt sannhet men et historisk produkt med gyldighet innenfor sin historiske plassering. Dette mener jeg at også er tilfelle med gjengfenomen noe jeg har satt meg fore å vise.

Prosjektet er spesielt påvirket av Quentin Skinners bidrag til idéhistoriens teori, der det å avdekke sannheten om et fenomen ikke er mulig. I stedet er idehistoriens formål å undersøke måten ulike forestillinger sendes og mottas innenfor en gitt kontekst for at vi skal kunne lære om den utvalgte tids rammer for forståelse.⁴

If we want to understand a given idea, even within a given culture and a given time, we can not simply concentrate, à la Lovejoy, on studying the forms of words involved. [...] Rather we must study the various situations, which may change the complex , in which the given form of words can logically be used – all the functions it can serve, all the various things that can be done with them. The great mistake lies not merely in the looking for the "essential meaning" of the "idea" as something which must remain the same", but even in thinking of any "essential" meaning at all.⁵

Mitt overordnede mål er å vise hvordan forståelsene av gjenger og håndteringen av dem speiler mer omfattende og ofte ubevisste grunnforestillinger som menneskesyn og forståelse av samfunnsstruktur, hvilke også er historisk betingede. Jeg ønsker med prosjektet å fordre til ettertanke om hvorfor vi tenker som vi tenker og hvordan disse tankene er med på å skape handlinger som kan ha store virkninger utenfor oss selv. Prosjektet er ment å skape metarefleksjon, altså refleksjon ikke over hva vi tenker, men over hvorfor vi tenker som vi gjør om det vi tenker.

Tematikken i prosjektet er heller ikke tilfeldig valgt. Forestillinger om og håndtering av sosialt avvikende grupper i samfunnet er et tema jeg opplever som svært interessant. Jeg tror vi kan forstå mye av samfunnet vi lever i ved å undersøke måten vi behandler mennesker som er annerledes enn oss selv. Gjennom dette prosjektet ønsker jeg altså ikke kun å si noe om gjengfenomen, men å skape refleksjon om de tankemessige konstruksjonene som former samfunnet som helhet og dermed vår måte å forholde oss til hverandre på.

⁴ Quentin Skinner, "Meaning and understanding in the history of ideas", i *History and theory* , (1969), 47.

⁵ Skinner, "Meaning and understanding in the history of ideas", 37.

Kapittel 2: Kilder og metode

I prosjektprosessen har jeg benyttet meg av en blandet metode både for innhenting av materiale og analyse av funn. Primært bestod kildeutvalget mitt av fire ulike varianter: skriftlige kilder, muntlige kilder og statistiske data, samt deltakende. Prosjektets historiske samtidighet var med på å skape behov for å bruke av blandede kilder ettersom skriftlig materiale ofte ikke var tilgjengelig og direkte innhenting fra muntlige kilder og egne observasjoner derfor var nødvendig.

Metoden for fortolkning av kildene var primært hermeneutisk med bruk av skriftlige kilder og intervjuer som levninger. I tillegg benyttet jeg meg av statistisk metode til å fortolke dataene som fremkom av spørreskjemaene. Målsetningen var å oppnå både bredde og dybde i material og analyse.

For å skape høyest mulig gyldighet for mine uttalelser vil jeg fremstille de ulike tanker, forestillinger og handlinger innenfor sin kontekst slik at det blir mulig for leseren å avdekke eventuell logisk inkonsistens gjennom at elementene som beskrives ikke fremstår som meningsbærende innenfor sammenhengen.

I den siste delen av prosjektet har jeg benyttet meg av Yvonne Jewkes teorier om nyhetsmedienes krav til *nyhetsverdighet* til å undersøke ulike fremstillinger av gjengfenomen skriftlige i nyhetsmedier.

Skriftlige kilder

En stor andel av mine kilder bestod av skriftlige utgivelser både av nasjonale og internasjonale teoretikere og forskeres tenkning. Kildene ble i hovedsak benyttet til å besvare første del av oppgaven som omhandler forståelser av gjengfenomen innenfor academia. Blant de mest sentrale teoretikerne finner vi Fredric Thrasher, Malcom Klein, John Hagedorn, Inger-Lise Lien og Katrine Fangen. Teoretikerne og forskerne som presenteres i teksten er valgt ut fordi jeg mener de representerer viktige strømninger innen gjengforskningen fra sin tid. En rekke andre teoretikere og forskere kunne også vært interessante å omtale, men for å kunne danne en mer dyptgående forståelse av de ulike strømningene har jeg valgt heller å utføre grundige fremstillinger av et fåtall bidrag.

I tillegg til større vitenskapelige utgivelser har jeg benyttet meg av en rekke andre skriftlige kilder, blant annet rapporter utgitt av NOVA, SaLTo og liknende.

Uavhengig av om kildene er primær- eller sekundærkilder, har jeg benyttet dem som levninger og anvendt forfatterne og deres uttalelser som eksempler og representanter for ulike holdninger og forestillinger i sin tid.

Grunnet prosjektets omfang oppstår muligheten til dårlig representering av temaene som omtales. Risikoen øker i kildebortvelgingsprosessen. Litteraturlisten som presenteres i slutten av oppgaven speiler ikke omfanget av skriftlige kilder som har blitt undersøkt. Jeg har valgt å referere kun de mest sentrale tekstene og mener slik å ha klart å danne et godt inntrykk av tendensene i 90- og 2000-årenes gjengforskning.

Intervjuer

Forestillinger, fremstillinger og håndtering av gjengfenomen i Oslo er ikke et tema som i stor grad har blitt undersøkt tidligere. Både dette og at store deler av prosjektet omhandler praksis, medførte at jeg selv måtte innhente store mengder rådata fordi lite data tidligere var blitt nedtegnet. En av metodene jeg benyttet for å samle data var å intervju ulike relevante aktører.

Intervjuobjektene ble valgt som kilder til informasjon både om tenkning og praktisk håndtering av gjengproblematikk enten fra 90-tallet eller tiden etter år 2000. De hadde i tillegg førstehåndsinformasjon om gjengfenomenene *Viking* og *Holmliagjengen* som jeg har benyttet som eksempler på gjengfenomen, videre omtalt i kapittel ni. Gruppen bestod av tre ansatte innenfor SaLTo modellen (samordning av lokale tiltak) og tre ansatte fra politiet.

Intervjuobjektene fra SaLTo ble valgt fordi disse arbeidet i knutepunktet mellom ulike aktører som alle arbeidet med kriminalitetsforebygging. Objektene hadde derfor god oversikt over en rekke ulike tiltak og aktørgrupper og kunne derfor uttale seg om generelle tendenser i tillegg til personlige forståelser.

Representantene fra politiet ble valgt ut fordi politiet ofte er en av de viktigste aktørene i håndteringen av gjengfenomen. I tillegg hadde de utvalgte objektene tatt del i arbeidet med de to utvalgte gjengeksemplene, *Viking* og *Holmliagjengen*.

Under intervjuene fulgte jeg en løst intervjuguide med om lag ti spørsmål. Målet for intervjuene var både å undersøke intervjuobjektene forståelse av kriminalitet og gjenger, deres holdning til håndtering av kriminalitet samt å samle informasjon om deres arbeid med de utvalgte gjengtilfellene. Etersom jeg forsøkte å avdekke ulike nyanser av forståelser og holdninger blant intervjuobjektene, var spørsmålene i intervjuguiden svært åpne og generelle. Blant annet ble intervjuobjektene bedt om å definere gjengfenomenene de omtalte og å vurdere hvilke egenskaper disse definisjonene innehadde.

Til tross for at antallet og den løse formen på intervjuene vanskeliggjorde generalisering av funn, var semistrukturerte kvalitative intervju svært fruktbare fordi de intervjuedes egne forestillinger og virkelighetsforståelser tydelig kunne komme til syne. I tillegg hadde intervjuobjektene selv mulighet til å styre retningen i intervjuet slik at sentral informasjon eller viktige poeng ikke uteble noe som kunne vært tilfellet dersom intervjuobjektene kun besvarte direkte spørsmål. Gjennom intervjuene ønsket jeg å oppnå dybdeforståelse av ulike forestillinger om gjenger og hvordan de ble håndtert.

Spørreundersøkelser

I tillegg til å dybde ønsket jeg å oppnå bredde og mulighet for generalisering. Dette forsøkte jeg å oppnå ved å gjennomføre to ulike spørreundersøkelser. Begge undersøkelsene var nettbaserte og rettet mot ulike grupper som arbeidet med ungdom og/eller kriminalitet.

Undersøkelse 1

Den første undersøkelsen (videre omtalt som undersøkelse 1) bestod av fem hovedspørsmål med inntil ti underspørsmål.⁶ Spørsmålene omhandlet forestillinger om kriminalitet og håndtering av kriminalitet samt vaner for lesing av nyhetssaker, for eksempel: ”Hvilke endringer bør gjøres for å minske forekomsten av kriminalitet i Norge?” I de fleste av underspørsmålene skulle respondentene vurdere ulike svaralternativer på en avkryssningsskala med svaralternativene *I svært stor grad, i stor grad, i middelsstor grad, i liten grad* og *i svært liten eller ingen grad*. I flesteparten av spørsmålene skulle respondentene altså velge mellom fem ulike grader av enighet. I alle spørsmålene hadde respondentene mulighet til å svare at de ikke visste eller ikke ønsket å svare. Det store omfanget av

⁶ I tillegg til formalia. Hele undersøkelsen med tilbakemeldingsrapport finnes i vedlegg 1.

svaralternativer ble valgt for i ettertid å kunne danne et så nøyaktig inntrykk av respondentenes holdninger som mulig.

For undersøkelse 1 var den ønskede respondentgruppen mennesker som arbeidet med ungdom og/ eller kriminalitet. Utvalg av respondentgruppe skjedde i samarbeid med Ungdom og Fritid, ved hjelp av deres e-postlister. Invitasjoner ble sendt per e-post til alle ledere i Norges kommunalt finansierte og del-finansierte fritidsklubber og ungdomshus. Gruppen ble valgt som interessante respondenter på grunn av sitt mangfold blant annet i fagbakgrunn og lokal tilhørighet i tillegg til at alle hadde erfaring med kriminalitetsforebyggende tiltak. Til tross for at respondentgruppen ikke kan si noe representativt om det mangfoldet av mennesket som arbeider med ungdom og/ eller kriminalitet, hadde utvalget sine styrker blant annet at det var landsdekkende. I tillegg nådde invitasjonen alle respondenter innenfor den utvalgte gruppen, slik at funnene med stor sannsynlighet likevel kan si noe representativt om holdningene til mennesker som jobber kriminalitetsforebyggende innenfor klubb-sektoren. Av de 650 inviterte ble 140 tilbakemeldinger registrert, hvorav fire tatt ut av undersøkelsen ettersom ikke alle spørsmål var besvart.

Undersøkelse 2

Den andre undersøkelsen (videre omtalt som undersøkelse 2) var mer omfattende og bestod av fjorten hovedspørsmål med inntil seksten underspørsmål i samme form og med samme type svaralternativer som undersøkelse 1. Spørsmålene i undersøkelsen omhandlet forestillinger om kriminalitet og gjenger, holdninger til håndtering av kriminalitet og gjenger og lesevaner for nyhetssaker.⁷

Utvalget av respondenter i undersøkelse 2 var mye mindre enn i undersøkelse 1 fordi undersøkelsen var så omfattende som den var, ble den kun utsendt til respondenter hvis arbeid med sannsynlighet omfattet håndtering av gjengproblematikk. Invitasjoner ble sendt til ledere av alle store ungdomsklubber og ungdomshus i de største byene i landet i tillegg til SLT-koordinatorer og ulike kontaktpunkt innenfor politiet. En rekke av respondentene videresendte i tillegg invitasjonen til kollegaer, hvilket var mulig ettersom undersøkelsen var åpen. Utvelgelsen fulgte altså et snøball og cluster-mønster. Av omtrent 140 invitasjoner, ble 30 tilbakemeldinger registrert.

⁷ For fullstendig oversikt, se vedlegg 2.

Funnene i undersøkelse 2 kan i mindre grad enn undersøkelse 1 forstås som representative for gruppene som arbeider med ungdom og/ eller kriminalitet. Likevel tilbyr funnene innsikt i forestillinger om gjenger og kriminalitet og holdninger til kriminalitetshåndtering. Stort antall responser ble i denne undersøkelsen nedprioritert til fordel for mer detaljerte og omfattende responser på mange og krevende spørsmål.

Responser på undersøkelsene ble kodet og analysert ved hjelp av SPSS. Gjennom enveis variansanalyse (ANOVA) undersøkte jeg samvariasjon i ulike variabler for å finne sannsynlig sammenheng.

Mulige svakheter i spørreundersøkelsene

Bruken av spørreundersøkelse som kilde til informasjon i oppgaven hadde flere mulige svakheter. Den første av disse var det lave antallet responser som gjorde at funnene ikke i så stor grad ble generaliserbare som ønsket. Problematikken kunne delvis vært unngått dersom et større antall invitasjoner var blitt sendt ut. Begrensningene i distribusjonen skyldes delvis ønsker hos del-distributøren og delvis at e-postadresser til gruppen det var interessant å undersøke var vanskelig tilgjengelige. Innhenting av e-postadresser til disse var derfor svært tidkrevende og ble nedprioritert. Dette medførte blant annet svært lavt antall invitasjoner ble sendt til aktører i politiet og at besvarelsene derfra også ble få. Dette gjorde at funnene i undersøkelsene i liten grad kan sies å være representative for holdninger innenfor politiet.

En annen måte å øke tilbakemeldingsprosenten på kunne være ved å forenkle undersøkelsene og gjøre spørsmålene mindre omfattende. Å utføre slike endringer var ikke ønskelig ettersom forenkling av spørsmål kunne medføre liten dybdeforståelse av respondentenes forestillingsverdener. Dybde og nyanse ble altså prioritert på bekostning av generaliserbarhet. Til tross for dette vil jeg argumentere for at funnene i undersøkelsene likevel er interessant fordi variasjonen i responsen kan gi et inntrykk av bredden av holdninger og forestillinger innenfor respondentgruppen.

En annen svakhet i forskningsdesignet var inkluderingen av svaralternativet *vet ikke/ønsker ikke å svare*. I korrelasjonsanalysen måtte responser som innehadde et eller fler besvarelser av typen ekskluderes. Ekskluderingen av slike responser gjorde at en del typer sammenhengsanalyse ble mindre fruktbare ettersom omfanget av de ekskluderte besvarelsene

var relativt stort. Denne svakheten var likevel ikke mulig å unngå ettersom svaralternativet var nødvendig for den graden av nyansering som var ønskelig i tilbakemeldingene.

Deltakende observasjon

I tillegg til de overnevnte metodene for innhenting av informasjon, var jeg deltakende observatør for å kunne oppnå et godt grunnlag og utgangspunkt for forståelse og videre utarbeiding av prosjektet. Under den deltakende observasjonen tilbragte jeg omtrent 300 timer med SLT-koordinator i bydel gamle Oslo. Deltakende observasjon hos denne aktøren kunne tilby innsyn i mange aktørgruppers arbeid ettersom SLT arbeidet bestod av koordinering av de ulike forebyggende aktørenes arbeid. Observasjonen ble dermed vært givende i kartleggingen av bredden av mulige holdninger og tiltak hos ulike aktørgrupper. Den deltakende observasjonen fant sted i begynnelsen av prosjektet og ved hjelp av funnene jeg gjorde ble det mulig for meg å gjøre gode valg videre i utvelgelsen av ulike tilfeller og aktørgrupper til senere undersøkelse.

Generelle betraktninger om utvalg av kilder

Til tross for å ha benyttet meg av en rekke ulike kilder og metoder for innsamling av materiale hadde jeg store utfordringer med å samle nok materiale til å besvare alle problemstillingene på en tilfredsstillende måte. Særlig var dette tilfelle med undersøkelsen av holdninger og tiltak på 90-tallet. Ettersom undersøkelser av forestillinger om gjengfenomen i liten grad har vært objekt for studier tidligere, fantes få skriftlige kilder til informasjon. Innhenting av data gjennom intervjuer var også problematisk fordi intervjuobjektene hadde vanskeligheter med å skille sine daværende og nåværende holdninger og forestillinger. Eventuelle uttalelser fra intervjuobjekter om deres holdninger og forestillinger fra 90-tallet kunne derfor i liten grad forstås som sikre kilder til informasjon og dermed heller ikke oppnå pålitelighet. Denne problematikken medførte at det i enkelte av kapitlene er ubalanse i mengden materiale fra 90-årene og tiden etter år 2000.

Del 1: Forestillinger og fremstillinger av gjenger innenfor akademia

I de kommende tre kapitlene vil jeg undersøke hvordan begrepet *gjeng* har blitt benyttet innenfor akademia og hvordan forekomsten av såkalte gjenger har blitt forstått og fremstilt av ulike forskere og teoretikere på 90- og 2000- tallet. I tillegg til å sammenlikne ulike forståelser og forklaringer innenfor samme tidsperiode, vil jeg se forskjeller på- og likheter mellom 90- og 2000-årenes forståelser og fremstillinger av gjengfenomen. I forkant av disse undersøkelsene vil jeg presentere ulike filosofiske og teoretiske perspektiv som jeg mener vil danne et godt utgangspunkt for den kommende analysen.

En av de viktigste leverandørene for forståelse av sosiale fenomen i vår tid er det jeg i dette prosjektet vil omtale som *akademia*. Betegnelsen vil omfatte de forskning- og vitensfelleskaper som samler og fremstiller kunnskap om gjengfenomen. Dette innebærer ulike former for forskere, teoretikere og andre spesialister som ikke arbeider praktisk med gruppene. Akademia omfatter her altså de intellektuelle aktørene som danner vitenskapen om de såkalte *gjengene*.

Jeg vil i hovedsak omtale norske forestillinger og fremstillinger av, men også fremlegge forskningsbidrag fra verden forøvrig dersom jeg mener disse har hatt innvirkning på det norske akademia.

I dette prosjektet er ikke bare den forskningen som direkte omhandler gjenger relevant for oss. Også den som indirekte leverer kunnskap til gjengforskningen er viktig fordi denne fungerer som premissleverandør for den direkte gjengrelaterte forskningen. Et særs sentralt kriterium for definisjonen av gjengfenomenet i vår tid er gruppens tilbøyelighet til kriminalitet. Dette skyldes at kriminalitet i de fleste definisjoner i dag skiller den typiske gjengen fra andre subkulturelle grupperinger. Forklaringer på kriminalitet er derfor også delforklaringer på gjengfenomen. På grunn av disse sammenhengene mellom ulike forskningsfelt, vil jeg også undersøke tenkning som legger premisser for gjengforskningen, blant annet kriminologi og filosofi.

Jeg vil vise at definisjonen av gjengbegrepet og forståelsen og fremstillingen av gjengliknende fenomen er avhengig av forestillinger om menneskets vesen og forholdet

mellom individet og verden. Samtidig vil jeg trekke tråder tilbake i tid for å fremheve hvorledes ulike tanketradisjoner har virket inn på forståelsen av gjengfenomen. Jeg vil vise at begrepet *gjeng* og forestillingene om gjengfenomen ikke er naturlig gitt, men historisk betingede.

Jeg vil også vise at forståelsen av gjengfenomen, som er betinget av forståelsen av kriminalitet er tett forbundet med forståelsen av menneskets vesen. Jeg vil hevde at det i en vitenskapelig, sekulær tanketradisjon er vanskelig å forklare hvorfor mennesket gjør vonde handlinger.⁸ Jeg vil videre hevde at dette påvirker måten kriminalitet og gjengfenomen forklares, og at mengden ulike teorier som presenteres fra 90-årene til i dag er et bevis på at mennesket stadig prøver å forklare et av filosofiens og vitenskapens store problem, det såkalte *ondskapens problem*.

⁸ Jeg vil videre skille mellom omtale av handlinger som *onde* og *vonde*. I teksten er *vonde* handlinger handlinger som gjør noen vondt uavhengig av motivasjon og handlingens opphav. *Onde* handlinger er handlinger motivert av en vilje til det *onde*. Når omtalen av handlinger som *onde* forekommer i teksten skyldes det at uttrykket stammer fra noens omtale eller forestilling om en handlingens opphav eller motivasjon. Selv vil jeg ikke i teksten ta stilling til om det finnes *onde* handlinger og derfor selv kun omtale slike handlinger som *vonde*.

Kapittel 3. Forestillinger innenfor akademia - teorier og grunnlag

Ondskap og kriminalitet i den vestlige vitenstradisjonen

Grunnleggende forestillinger om menneskets forutsetninger

Menneskets handlinger forklares i dagens vestlige samfunn ut fra ulike forestillinger: at menneskets handlinger er resultat av overnaturlig intervensjon, at menneskets handlinger er resultat av menneskets frie vilje, eller at menneskets handlinger er resultat av eksterne ikke-guddommelige krefters innvirkning. De siste kan blant annet bestå av miljø, biologi, psykologi eller liknende.

Forestillingen om at menneskets handlinger er resultat av guddommelige krefters virkning på individets handlinger er sentrale gjennom hele den vestlige kristne tanketradisjonen.

Forestillingen om at ikke-guddommelige krefter virker gjennom mennesket er typiske for sekulære tanketradisjoner. Menneskets handlinger forklares i disse ut fra eksterne krefters innvirkning på menneskets handlingsrom. Dagens vitenstradisjon er basert på de sekulære forklaringsmodellene, men likevel benyttes også den kristne forestillingen om menneskets viljefrihet som delforklaring av menneskets handlinger. Mennesket forstås altså ut fra både den kristne og den sekulære tenkningen. Kombinasjonen av tankesett kan skape problemer i forståelsen og håndteringen av kriminalitet.

Den kristne moralfilosofien

Hvordan menneskets handlinger forklares er viktige for forståelsen av kriminalitet. En måte å vurdere mennesket på er å plassere det på akse mellom godt og ondt. Begrepet *ondskap* innehar en rekke ulike egenskaper. Det benyttes både innenfor filosofisk, politisk og religiøs kontekst. Innenfor den vestlige filosofiske tradisjonen har ondskap lenge vært forstått ved hjelp av kristen moralfilosofi og dennes begrep om menneskets *frie vilje*. Den bibelske beretningen fortelles det om at Eva spiste av det forbudte eplet og at mennesket slik lærte mennesket forskjellen mellom rett og galt. Handlingen førte til at mennesket fikk egen vilje til å velge mellom det gode og onde. Denne viljen beskrives som fri.

I følge den kristne tanketradisjonen er mennesket skapt i Guds bilde. Ettersom Gud er god, er ofte også mennesket oppfattet som grunnleggende godt.⁹ På grunn av den frie viljen har likevel mennesket mulighet til synd eller ondskap.¹⁰ Hos den kristne filosofen Augustin fra 400-tallet er menneskets frihet bundet av dets doble natur, den guddommelige og den jordiske.¹¹ Den guddommelige natur, altså menneskets gudelighet, fordrer alt godt. Den jordiske delen av mennesket derimot kjennetegnes ved fraværet av Gud, altså fraværet av det gode. Fraværet av det gode innebærer nærvær av det som er ondt ettersom fravær av Gud i seg selv er et onde. Denne dobbeltheten er nødvendig for at menneskets vilje skal kunne være fri.

Augustins forklaring på ondskaper gjennom *deprivasjonsteorien* eller fraværsteorien er bare en av mange innenfor den kristne kanon, som alle behandler den samme problematikken, nemlig det ondes eksistens. Problematikken rundt menneskets vilje til godt og ondt er innenfor filosofien kjent som *det ondes problem*. Forestillingen om at mennesket har fri vilje og at denne viljen virker inn på menneskets valg og gjør dets valg moralsk motiverte, fortsetter å finnes gjennom hele den vestlige tanketradisjonen frem til i dag, men i mange ulike varianter. Forklaringene på menneskets handlinger som den kristne tanketradisjonen tilbyr er derfor relevante også i dag. I tillegg er andre *sekulære* forståelser av menneskets vesen svært relevante i dag.

Den rene ondskaper

Ondskap er innenfor den kristne tradisjonen forstått som resultatet av menneskets moralske valg. Likevel ansees ikke mennesket selv som kilden til det onde. Når mennesket handler ondt, er det *det onde* som handler gjennom mennesket, og slik er det ikke i siste rekke mennesket som ønsker det onde.¹² Tilfeller der motivasjonen for *onde* handlinger er å gjøre ondt, såkalt *ren ondskaper*, er ikke innenfor den kristne tradisjonen et mulig valg for mennesket. Menneskets vilje er fri, men ikke *absolutt fri* ettersom mennesket ikke kan ønske det onde for det ondes skyld. Denne rene eller *demoniske* ondskaper er kun mulig for Det

⁹ Forestillingen om menneskets vesen er svært komplisert og inneholder for eksempel ulike forestillinger som arvesynden. Dette er for komplekst til at vi kan gå inn på det her, vi skal for **enkelhets skyld** derfor godta den grunnleggende forestillingen om at mennesket er godt.

¹⁰ Her ikke den absolutte eller *demoniske* ondskaper, bare uren ondskaper slik vi siden skal se.

¹¹ Aurelius Augustin, *Bekjennelser* (Oslo: Thorleiv Dahls kulturbibliotek, 1996), 126. Se også: Rüdiger Safranski, , *Das Böse oder ds Drama der Freiheit.*, (München: Carl Hanser verlag, 1997); dansk utgave: *Det onde eller frihetens drama*, (København: Gyldendal, 1999), 28.

¹² Philip Cole, *The myth of evil – demonizing the enemy*, (London: Praeger, 2006), 15.

Onde selv, legemliggjort ved Lucifer i Det nye testamentet. I alle andre tilfeller av menneskelig ondskap er det det ondets kraft som handler gjennom mennesket.

Hvorvidt menneskets vilje innenfor den kristne tradisjonen egentlig kan regnes som fri eller ikke, ettersom den ikke er *absolutt fri*, er omstridt og mange ulike forklaringer benyttes for å begrunne ulike ståsted. Vi skal ikke gå inn på denne debatten her, men nøye oss med å vite at det innenfor mange tankeretninger oppleves å være logisk inkonsekvens og forklaringshull her. I andre tradisjoner oppfattes det å være logisk og utfyllende forklart. I alle tilfeller regnes likevel mennesket som moralsk ansvarlig for de vonde handlingene de gjennomfører uavhengig av ondskapens egentlige opprinnelse og viljens frihetsbegrensninger.

Sekulære forklaringer på ondskap

At mennesker kan utføre ren ondskap har altså vært avvist gjennom den kristne moralfilosofien. Det samme gjelder hovedtyngden av sekulær moralteori.¹³ Mennesket handler ikke ondt for ondskapens skyld. I stedet har ”urene” former for ondskap vært akseptert som menneskelige og blitt benyttet som forklaringer på vonde hendelser i verden. Professor i anvendt filosofi, Phillip Cole, fremlegger ulike forståelser av denne typen *uren* ondskap. Den første av disse er *den monsteraktige ondskapen*.

Den monsteraktige ondskapen er ofte benyttet som forklaringsmodell innenfor sekulære tankesett i vår tid og er anvendt av blant annet psykologien og sosiologien.¹⁴ I stedet for å mene at demonisk ondskap er en mulighet for mennesket, forklares vonde handlinger ved hjelp av abnormalitetsteorier. At det utføres vonde gjerninger i verden strider mot den grunnleggende forståelsen av mennesket som mer eller mindre godt. En løsning på det forklaringsproblemet som oppstår, er å fraskrive de aktuelle gjerningsmennene sin ontologiske status som mennesker. Mennesker som utfører vonde handlinger, er ikke fullstendig menneskelige, men syke eller underutviklede.

En annen forklaringsmodell som har blitt benyttet oftere de siste tyve årene, blant annet presentert av den politiske filosofen Hanna Arendt, er kjent som den *dumme ondskapen*.¹⁵ Til tross for at mennesket ikke har *onde* intensjoner kan dets handlinger bli *onde* på grunn av misforståelser, uvitenhet, skjødesløshet, manglende innsikt eller liknende. ”Han [SS lederen

¹³ Cole, *The myth of evil*, 4-10.

¹⁴ Cole, *The myth of evil*, 14.

¹⁵ Cole, *The myth of evil*, 16.

Adolf Eichmann] var ikke dum. Det var den rene tankeløshet- noe som på ingen måte er identisk med dumhet – som disponerte ham til å bli en av tidens største forbrytere [...] At en slik virkelighetsfjernhet og tankeløshet kan vorde større fordervelse enn alskens onde instinkter som kanskje tilhører menneskets natur – det er den faktiske lærdommen som var å trekke i Jerusalem”¹⁶ Forklaringen tilhører den sekulære tidsalder man kan også benyttes innenfor et religiøst tankesett.

Nok en uren forklaring på ondskaper er knyttet til psykologiens forståelse av menneskets psyke.¹⁷ I enkelte tilfeller kan mennesket handle ondt, men dette kan forklares ved at mennesket i forkant har blitt utsatt for umenneskelige tilstander, for eksempel krig. Dersom mennesket mister kontakten med en rasjonell verden mister det også evnen til å tilpasse sin mentalitet eller sitt moralske kompass. Mennesket kan dermed utføre handlinger som i den rasjonelle verden ansees for å være onde. Forklaringen kan gjerne forstås som en variant av den *monsteraktige ondskaper* ettersom mennesket som handler ondt også her oppfattes som sykt eller ikke fullstendig menneskelig. Ved å benytte denne forklaringsmodellen utfordres ikke forestillingen om at mennesket ikke i seg selv kan ønske det *onde* for det ondes skyld.

Menneskesyn og valg av forklaringsmodeller

De overnevnte modellene er knyttet til ulike syn på menneskets vesen. Hvorvidt mennesket primært er et moralsk vesen eller betinget av biologiske eller miljømessige faktorer, utgjør en grunnstein i ens menneskesyn og avgjør dermed hvilken forklaringsmodell som tillegger mest tyngde i spørsmål om ondskap eller kriminalitet. Valg av menneskesyn og forklaringsmodell skjer ofte ubevisst.

Forestillingene om hva mennesket er og hva som motiverer dets handlinger, utgjør en så grunnleggende del av vår verdensforståelse at det kan være vanskelig å få øye på at forestillingene er nettopp *forestillinger* og ikke absolutt gitte sannheter. Videre er forestillingene gjerne så komplekse at det kan være vanskelig å sette fingeren på hva de egentlig innebærer, hvor de kommer fra og hva de gjør med vår måte være i verden på. Dette er ofte også tilfellet selv om vi er bevisste på at forestillingene er subjektive.

¹⁶ Hannah Arendt, *Eichmann I Jerusalem, en rapport om ondskapens banalitet*, (Oslo: Bokklubben dagens bøker, 2000), 296-297.

¹⁷ Cole, *The myth of evil*, 17.

Innenfor forskningen på gjenger er valget av grunnforestillinger om menneskets vesen og moralske status spesielt viktig ettersom forestillingene legger føringer for håndteringen av de avvikende gruppene i samfunnet. Både i grove tilfeller av kriminalitet og i mindre grove tilfeller, hvis begge er å finne innenfor gjengmiljøer, igangsettes debatten om menneskets status som moralsk aktør versus produkt av miljø eller biologi. Vi skal se at hvilke forklaringsmodeller som benyttes for å forklare og videre håndtere gitte gjenger, er historisk betinget i tillegg til å variere innenfor ulike fagtradisjoner.

Gjengforskningen før 1990-tallet

Fagfeltet som har bedrevet direkte gjengrelatert forskning er sammensatt. Psykologi, sosiologi og senere kriminologi har vært de primære disiplinene som har gjennomført undersøkelser av fenomenet. Fordi studiene har vært spredt over så mange fag, har fokuspunktene vært mange og ulike. Store deler av forskningen omtales best som *aksjonsforskning*. Aksjonsforskning er en type forskning hvis primære mål er å samle kunnskap som raskt kan føre til endringer ved området forskningen omhandler. Kunnskapen som dannes på denne måten er ofte både svært atomistisk og kontekstuellet betinget. Det finnes av den grunn ikke noen enhetlig utvikling av gjengforskningen som sådan. Likevel kan vi finne enkelte bevegelser som har hatt mer å si enn andre.

Chicagoskolen

Under første halvdel av 1900-tallet var gjengforskningen hovedsakelig knyttet til sosiologien og det som gjerne omtales som *Chicagoskolen*.¹⁸ De første urbansosiologiske studiene ble blant annet utført innenfor dette fellesskapet. Et viktig bidrag var Frederic Thrasher og Robert Parks undersøkelser som førte til verket *The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago*, der forskerne kartla sosiale mønstre og strukturer innenfor Chicagos gjenger. Studiene munnet ut i en mal for kategorisering og definering av gjenger som senere har blitt benyttet både i USA og i resten av verden.

Chicagoskolen har i ettertid blitt kritisert for å være for patologisk orientert og samtidig demoniserende i forhold til sine studieobjekt.¹⁹ Forskningsobjektene ble ikke forstått som

¹⁸ Senere kriminologi

¹⁹ Mike Davis, "Foreword: Reading John Hagedorn" i John Hagedorn, *World of gangs: armed young men and gangsta culture* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008), XIV.

rasjonelle aktører, men samfunnsavvikere viss handlinger var biologisk og miljømessig betingede. Fremstillingen har også vært kritisert for å være deterministisk. Vi skal senere se at dette studiet og gjengdefinisjonen som ble dannet med grunnlag i studiet, har hatt stor innvirkning på det norske akademias forståelse av norske gjengfenomen.

Gjengbegrepet – en rask gjennomgang

Begrepet *gjeng* stammer fra det norrøne *gangr* som betyr *gruppe menn*. Ordet har på norsk i dag en dobbel betydning. Det kan både referere til en gruppe mennesker som holder sammen, og en gruppe mennesker som sammen gjør handlinger som bryter med sosiale og lovmessige forventninger. Jeg vil videre benytte meg av den sistnevnte betydningen av begrepet.²⁰

Fenomenet *gjeng* er i mange sammenhenger synonymt med *bande*, som ble benyttet frem til 60-tallet. Det er også i stor grad samsvarende med det amerikanske *gang*. Begrepet knyttes i dag gjerne til spesielle trekk i gruppene og det dannes deskriptive navn på undergrupper av fenomenet som *innvandrergjeng*, *gategjeng* eller *ungdomsgjeng*, ut fra fremtredende karakteristika ved den enkelte gruppen som omtales.

Før 70-tallet var *gjeng* i seg selv ikke koplet til kriminalitet. I omtale av kriminelle grupper var ord som *bande* mer brukt i tillegg til sammensatte ord og beskrivelser som *kriminelle bander*, *en gjeng kriminelle* eller liknende. På 1970-tallet begynte derimot *gjeng* i seg selv å inneha konnotasjoner til kriminalitet. Dette skjedde i sammenheng med fremveksten av kriminelle grupperinger som syntes å inneha mange av de samme karakteristikkene som de kjente amerikanske *gangs*, studert av Thrasher og Park.

Thrasher og Parks *Gangs of Chicago*

Thrasher og Park fant gjennom sine undersøkelser en rekke egenskaper som var felles for de 1313 gjengene de studerte:

“the gang is an interstitial group originally formed spontaneously, and then integrated through conflict. It is characterized by the following types of behaviour: meeting face to face, milling, movement through space as a unit, conflict and planning. The result of this collective

²⁰ Inger-Lise Lien, *Ubegripelig Ung- kriminalitetsforebygging og gjengbekjempelse i innvandringsmiljøene*, (Oslo: NIBR rapport 2004:14), 7.

*behaviour is the development of tradition, unreflective internal structure, esprit de corps, solidarity, morale, group awareness and attachment to a local territory.*²¹

Gruppene ble til spontant og ikke-intensjonelt gjennom tilfeldige møter i nærmiljøene. Konflikt med andre grupperinger gjorde gruppene mer definert. Medlemmene møttes regelmessig og kjente hverandre relativt godt.²² Samværet bestod i hovedsak av glede- og spenningsaktiviteter, spesielt fremtredende blant disse var den store forekomsten av slåsskamper. Gruppene dannet fellesskap der medlemmene samhandlet som én enhet, og de hadde som følge av dette en opplevelse av felles identitet og felles historie. Gruppene var også klart territorielt forankret.

I tillegg var gruppene lette å kjenne igjen ved at de dannet egne normer og idealer og ofte egne språk og egen symbolbruk.²³ Lojalitet innad i grupperingen var den viktigste koden, og gjengen var den primære gruppen der medlemmenes referanserammer ble dannet.²⁴ Gruppens struktur ble til naturlig og var hierarkisk, ofte med klare lederfigurer.²⁵ Hos Thrasher og Park var ikke kriminalitet utover bruk av mildere vold et nødvendig trekk ved de såkalte gjengene. Gruppene var heller ikke antatt å utgjøre noe sosialt problem før de, slik tilfellet ofte var, gikk over til å bli tyngre kriminelle miljøer.²⁶

Gjengfenomenet var ifølge Thrasher og Park et resultat av flere ulike faktorer. Grupperingene oppstod delvis som resultat av manglende voksennærhet og veiledning. Dette var spesielt tilfelle med gutter. I tillegg var lav levestandard og få fritidstilbud utslagsgivende for gruppens tilblivelse.²⁷ En stor andel av gjengungdommen tilhørte fremmedkulturelle grupperinger. Dette forklarte Thrasher og Park som et resultat av tap av egen kulturarv og normer, uten tilegnelsen av nye.²⁸ En løsning på gjengproblemet kunne være å innføre et samfunnssystem som i bedre grad kunne samordne ulike kulturer og normsett.²⁹

Forklaringsmodellene Thrasher og Park benyttet seg av her var forbundet med eksterne krefters innvirkning på individets handlinger, forklaringsmodeller som var typiske for den

²¹ Frederic M. Thrasher, *The gang a study of 1313 gangs in Chicago*, (Chicago: University press of Chicago, 1963), 57.

²² Thrasher, *The gang*, 50.

²³ Thrasher, *The gang*, 267.

²⁴ Thrasher, *The gang*, 288-90.

²⁵ Thrasher, *The gang*, 309-324.

²⁶ Thrasher, *The gang*, 368.

²⁷ Thrasher, *The gang*, 80.

²⁸ Thrasher, *The gang*, 218.

²⁹ Thrasher, *The gang*, 220.

sekulære tenkningen. Både miljø, samfunnsstrukturer og biologi var antatt å være utslagsgivende. Hvorvidt den enkelte fattige og ikke-veiledede unggutten tok del i et gjengmiljø eller ikke, kunne forklares ved at enkelte unge i større grad var påvirkelige for miljømessige effekter.³⁰ De miljømessige faktorenes grad av innvirkning kunne forklares med biologisk betingning. Thrasher omtalte gjerne grupperingene som primitive. De var: ”medieval, feudal rather than modern and urban”.³¹

Medlemskap i gjeng begynte i hovedsak i overgangen mellom ungdom og modenhet og innebar draging mot primitive, maskuline interesser som jakt og flukt. Dette forklarte konfliktlysten i samtlige av grupperingene.³² Krig og konfliktlyst fremstiltes som et grunnleggende behov hos mennesket, og det ble ikke fremlagt noen videre forklaring på motivasjonen til konflikter.³³ Bruken av konflikt var ikke kun et middel for underholdning i gjengene, men en nødvendig gruppekonstituerende aktivitet. ”It does not become a gang, however, until it begins to excite disapproval and opposition, and thus acquires a more definite group-consciousness”³⁴ Til tross for at Thrasher og Parker ikke åpenlyst dømte disse gruppene som underutviklede, skinte det klart igjennom at de hadde en underbevisst forutforståelse om at medlemmene av slike grupperinger ikke var like utviklede som medlemmer av andre grupper i samfunnet.

Thrasher og Parks definisjon har siden 1920-tallet vært en av de mest brukte i undersøkelser av gjengliknende fenomen både i USA og i resten av den vestlige verden. Dette til tross for at det, særlig i løpet av de siste tyve årene, har blitt skapt en rekke andre og delvis motstridende definisjoner på gjengfenomenet både i Norge og internasjonalt.

Utover 50- og 60-tallet ble gjengfenomenet ofte beskrevet ved hjelp av Thrasher og Parks trekk. Enkelte av trekkene ble også i tilfeller vektlagt som mer sentrale enn det de syntes å ha vært for Thrasher og Park. I tillegg ble enkelte nye trekk også vektlagt som sentrale for gjengenes karakter, blant annet felles politisk overbevisning eller gangsteridealer. De mest sentrale trekkene var likevel regnet for å være territorialitet, hierarkisk oppbygning, symboler på gruppeidentitet, samt at gruppen var selvgenererende over tid. Forskningen basert på denne definisjonen har høstet mye kritikk i nyere tid, som vi senere skal se.

³⁰ Thrasher, *The gang*, 402.

³¹ Thrasher, *The gang*, 6.

³² Thrasher, *The gang*, 37.

³³ Thrasher, *The gang*, 173-190

³⁴ Thrasher, *The gang*, 30.

Foruten at forestillingene om gjengfenomenet har vært i endring gjennom det siste århundret, et det verdt å merke seg at selve gjengfenomenet også synes å ha vært i endring - altså ikke bare diskursen, men også objektet. Dette kan skyldes at faktorer som antas å påvirke forekomsten av fenomenet har vært i endring. Eksempler kan være endring i migrasjonsmønstre, kjønnsmønstre og økonomisk utvikling. Det har også vært endringer i reaksjonene på fenomenet, hvilke kan ha virket inn på dets form, blant annet har det vært endring både i straffesystem og i utmåling av straff.

Kapittel 4: Forestillinger om gjenger på 90-tallet

Forestillinger om kriminalitet og sosiale avvik på 90-tallet

I 1990-årene ble såkalte *miljømessige faktorer* tungt vektlagt i forklaringen av sosiale avvik. De miljømessige faktorene kategoriseres her som ytre faktorer som påvirker individet og dets utvikling. Disse kan inndeles i kollektive og mer individuelle faktorer. Kollektive miljømessige faktorer er faktorer som virker inn på større grupper mennesker innenfor for eksempel et geografisk område og som kan handle om klima, politisk styresett eller liknende.³⁵ Individuelle miljømessige faktorer kan for eksempel være familieforhold, skolehverdag eller vennekrets.

I 90-årene ble altså de miljømessige faktorene vektlagt i forklaringen av kriminalitet. Sosiale avvikere ble forstått i forlengelse av sine oppvekstkår og indirekte som produkter av disse forhold. Dette illustreres blant annet i NOVAs riksdekkende undersøkelse *Ungdomstid i storbyen* fra 1996. Her ble oppvekstvillkår fremhevet for å forklare sosiale avvik hos ungdom mellom 13-17 år.³⁶ (Se figur 1) Ungdommene i kategorien “gjengangerne”, ungdommer som gjentatte ganger utfører kriminalitet, utgjorde gruppen med størst andel sosiale avvik. Dette innebar både kriminalitet, evne til sosial tilpasning og bruk av rusmidler. Det ble her antatt å være en klar sammenheng mellom sosiale avvik og mangelfull veiledning fra voksenfigurer, spesielt foreldre. De miljømessige elementene var hovedsakelig antatt å forklare den enkeltes inntreden i avviksgrupperinger.

³⁵ De kollektive miljømessige faktorene er delvis samsvarende med strukturelle faktorer. Disse kommer vi tilbake til senere i kapittelet.

³⁶ NOVA, *Ungdomstid i storbyen*, rapport (Oslo: NOVA, 1996)

Tabell 8-3 Opplevd oppdragsstil mot problematferd. Prosent

Oppdragsstil	Problematferdsgrupper				I alt
	"de lovlidige"	"flertallet"	"de ørfarne"	"gjengangerne"	
"Forsømmende"	2	3	8	22	4
"Ettergivende"	5	7	14	24	8
"Instrumentell"	5	6	9	14	7
"Autoritativ"	88	84	69	40	83
Totalt	100	100	100	100	100
N=	2588	5802	1518	447	10342

Signifikanstest: $\chi^2=892,9$, $p<0,0001$, $\text{gamma}=-0,41$

Figur 1: De såkalte *gjengangerne* hadde i større grad enn de andre gruppene foreldre som tilhørte de mindre tilstedeværende kategoriene "forsømmende", "ettergivende" og "instrumentell". I mindre grad enn de andre ungdomsgruppene hadde *gjengangerne* autoritative foreldre.

Forestillinger om gjenger på 90-tallet

Gjengforskningen i Norge var på 90-tallet ikke spesielt omfattende. Den forholdt seg i hovedsak til høyreekstremer grupperinger, hvilket sannsynligvis skyldes den store forekomsten av slike grupperinger i Norge på samme tid. I tillegg utgjorde gjenger der medlemmene hadde etnisk minoritetsbakgrunn, de såkalte *innvandrergruppene*, et uroelement, spesielt i hovedstadens bybilde. Likevel var kunnskapsutviklingen om denne typen miljøer minimal og fenomenet fremstod som *nytt* både for media og akademien.³⁷ For likevel å kunne forholde seg til det stadig voksende samfunnsproblemet ble kunnskap fra andre land, spesielt USA, importert. Utgangspunktet for mye den amerikanske forskningen var Thrasher og Parks funn, som vi var innom i forrige kapittel. Enkelte studier forholdt seg i uheldig stor grad til amerikanske begreper, modeller og teorier for å forstå norske forhold.

Fordi man overførte amerikanske erfaringer til norske studier syntes gjengproblematikken i enkelte tilfeller å være mye mer alvorlig og utbredt enn den var. Dette skyldes at forsker og mottaker av forskningen tolket de norske forholdene ut fra forutforståelser dannet med grunnlag i amerikanske tilfeller. Dette var et resultat av at erfaringene med gjenger i Norge tidligere var få og lite undersøkte i motsetning til amerikanske gjengfenomen som var mer kjente. Et eksempel på dette er hentet fra Ragnhild Bjørnebekks foredrag: "Gjenger, ran og

³⁷ Lien, *Vold og gjengatferd*, (Oslo: NIBR rapport, 1998), 13.

vold: 90-tallets treenighet” fra Justisdepartementets forskningskonferanse i 1998. Bjørnebekk forteller at:

I et prosjekt der ungdom ute av kontroll ble sammenliknet med en tilfeldig matchet ungdomsgruppe, var 85% av unge ute av kontroll knyttet til ulike typer gjenger. [...] gjengene varierte fra antirasist- til rasist og skin-gjenger, kriminelle MC-gjenger, «innercity»- etter gategjenger, skategjenger, ulike rusgjenger, til satanist og okkultgjenger”³⁸

Bjørnebekk refererer til statistikk, men med forutforståelser dannet med grunnlag i amerikanske forhold blir fremstillingen uheldig. Ved å benytte begrepet ”ungdom ute av kontroll” blir opplevelsen av kaos og maktesløshet overfor fenomenet fremtredende. At de konkrete kjennetegnene ved disse ungdommene ikke beskrives, gir fantasien rom til å spille fritt. Med den lange oppramsingen av mulige grupperinger tegnes det et bilde av utallige mulige typer gjenger i tillegg til et utall variasjoner innad i hver kategori. Dette gjør at grupperingene virker helt uoverskuelige.

Bjørnebekk skriver videre om gjengene at:

De kan raskt knytte kontakter på tvers av kulturer. De kan lett finne fram til nye gjenger når noen oppløses, de kan tilegne seg langt mer av verdslige verdier og være mer truende i dagens samfunn enn det som tidligere var mulig.³⁹

Å skrive at grupperingene kan ”være mer truende i dagens samfunn enn det som tidligere var mulig fordi de nå kan ”tilegne seg verdslige verdier”, byr på enda flere problemer. I tillegg til å oppfordre til frykt for grupperingene og slik bemektige de omtalte grupperingene, fremstår de unge som umenneskelige skapninger som har klart å etterlikne mennesker ved å tilegne seg verdslige verdier. Besittelsen av de såkalte verdslige verdiene hos en slik gruppe fremstår som naturstridig. Ved denne umenneskeligjøringen blir gapet mellom de normale og de avvikende fremhevet.

Ved ikke å problematisere eller avgi klare definisjonskriterier for begrepsbruk blir referanserammen for begrepet *gjeng* i denne sammenheng det amerikanske *gang* med tilhørende egenskaper både fra fantasien og virkeligheten. I tillegg til at de reelle norske gjengfenomenene antok de amerikanske form i Bjørnebekks fremstilling, gjorde hennes

³⁸ Ragnhild Bjørnebekk, ”Gjenger, ran og vold: 90-tallets kriminalitets-treenighet?” i *Ungdom og kriminalitet sammendrag fra Justisdepartementets forskningskonferanse Politihøyskolen, Politihøyskolen*, (Oslo: PHS forskning, 1999.), 146.

³⁹ Bjørnebekk, ”Gjenger, ran og vold: 90-tallets kriminalitetstreenighet?”, 146.

uklare begrepsbruk at andre sosialt avvikende grupperinger også ble tillagt egenskapene til de amerikanske gategjengene. Slik var det mulig å forstå de norske forholdene som mye mer alvorlige enn det de i senere tid ble ansett for å være.

Dette gjaldt likevel ikke all forskning på feltet. To svært sentrale forskere på de norske fenomenene var Katrine Fangen, og Inger-Lise Lien som begge utførte grunnleggende forskning. Katrine Fangen representerer forskningen på nasjonalistiske grupperinger fra 1990-årene. Etter studier av nasjonalistiske grupperinger i Tyskland gjennomførte hun på midten av 90-tallet et studium av liknende grupper i Norge, hovedsakelig gjennom deltakende observasjon i miljøene. Deler av hennes arbeid oppsummeres i hennes *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, der blant annet hennes tolkning av fenomenet presenteres.

Inger-Lise Lien var i 1990-årene en av de mest fremtredende forskerne på gjenger med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge. Blant gruppene Lien har arbeidet med, finner vi blant annet de profilerte Young Guns og B-gjengen.

Gjengdefinisjonen hos Fangen og Lien

Katrine Fangen

I sin *Skinheads i rødt, hvitt og blått* benytter Katrine Fangen seg av Thrasher gjengdefinisjon som utgangspunkt for forståelse av nasjonalistiske grupperinger.⁴⁰ Hun hevder i likhet med Thrasher at en gjeng skiller seg fra andre grupperinger blant annet gjennom å benytte seg av særegne symboler, noe som er tilfellet for de nasjonalistiske gruppene hun beskriver. I tillegg finner hun at grupperingene antar væremåter som skaper avstand til andre grupper, i likhet med grupperingene Thrasher beskriver i sin *Gangs of Chicago*.

Fangen finner også at de nasjonalistiske gruppene mangler noen av trekkene Thrasher legger til grunn for sin definisjon. Elementet om tilfeldig samhandling som forklarer gruppers tilblivelse- altså de spontane møtene- gjerne i nabolaget med påfølgende rutinemessige handlinger med moro som målsetning, er et av elementene som de nasjonalistiske grupperingene ikke lever opp til. Medlemmene i gruppene treffes heller ikke ofte nok eller er

⁴⁰ Fangen diskuterer direkte Thrashers definisjon i sin *Skinheads i rødt, hvitt og blått – en sosiologisk studie fra «innsiden»*, (Oslo: Program for ungdomsforskning – Norsk forskningsråd, 1995)

sammenspleiset og ensartet nok til å være en *gjeng* slik ifølge Thrashers definisjon.⁴¹ Fangen finner ikke at grupperingene har noen klare ritualer. Derimot innehar de nasjonalistiske miljøene flere egenskaper som er med på å karakterisere dem som gruppe foruten de Thrasher har beskrevet. Den mest sentrale av disse er den politiske overbevisningen som er felles for alle medlemmene. Til tross for ikke nødvendigvis å ha det ved inntreden i miljøet, danner alle medlemmene av de nasjonalistiske gruppene sterkt høyreorienterte politiske meninger der sterk motstand mot innvandring er spesielt sentralt.⁴²

Til tross for at mange av Thrashers trekk finnes i de nasjonalistiske gruppene mener Fangen at det er mer korrekt å benytte seg av begrepet *miljø* for å omtale fenomenene. Hun forklarer dette ved å hevde at det i et miljø ikke nødvendigvis er slik at alle kjenner alle, hvilket i stor grad er tilfellet i en *gjeng*. Samværet i et miljø er også mer uformelt og ikke-forpliktende. Innenfor de nasjonalistiske grupperingene finner hun helle ingen definerte lederpersoner, i stedet det hun omtaler som *helter*, personer som fungerer som forbilder for andre deltakere i miljøet. Eksempler kan være intellektuelle, militante eller organisatoriske formenn. I grupperingene hun omtaler, observerer hun at ansvaret er spredt og lederrollen vikarierende slik at det ikke er noe individ som innehar en fullstendig lederprofil.⁴³

Fangen benytter seg altså av Thrashers definisjon av gjengfenomenet som utgangspunkt for undersøkelse av de nasjonalistiske grupperingene. Til tross for mange likhetstrekk mellom gruppene ønsker ikke å benytte seg av begrepet i sammenheng med nasjonalistene som hun heller ønsker å omtale som ulike *miljø*.

Inge-Lise Lien

Også Inger-Lise Lien benytter seg av en definisjon liknende Thrashers som utgangspunkt for sin undersøkelse av kriminelle innvandrer miljøer, men i større grad enn Fangen problematiserer Lien den foreliggende definisjonen. Samtidig som hun lar seg veilede av kriteriene forholder hun seg til definisjonen som et historisk betinget fenomen, og trekker frem en egen samling elementer hun mener er relevante for dagens definisjon. Blant disse er fiktivt slektskap, eget språk og hemmelige koder, mafia- eller gangsteridealer, sterk

⁴¹ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 21.

⁴² Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått* 5.

⁴³ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 5.

æresfølelse og frykt for krenkelse, hemmeligheter, konflikter og nomadisme sentrale trekk for dagens gjengfenomen.

Lien beskriver konsistensen i gjengene hun undersøke som bundet og lukket.⁴⁴ Relasjonene mellom medlemmene kan forstås som et fiktivt *brorskap*. Som i søskenforhold forventes total lojalitet, en én for alle-, alle for én-logikk.⁴⁵ Dette fiktive slektskapet er også å finne hos Thrasher der gjengen utgjør den primære grupperingen, symbolisert ved den sterke lojalitetsfølelsen samt opplevelsen av felles identitet og felles historie.

Et annet element som er med på å forsterke gruppefølelsen, er bruken av felles språk. De flerkulturelle grupperingene benytter seg av begreper fra sine ulike språkkulturer som til sammen utgjør et eget språk eller en egen sjargong. I tillegg til å markere tilhørighet ved at en enten kjenner språket eller ikke, så har det den praktiske funksjonen at hemmeligheter kan deles uten at utenforstående forstår hva som hender.⁴⁶ Bruken av eget språk og symboler var, som vi har sett, også et viktig trekk i Thrashers definisjon av en gjeng.

Et annet sentralt trekk Len vektlegger, er bruken av gangster- og mafia-idealene. Dette gjør seg synlig blant annet i valg av navn på enkelte av gjengene, som Tøyen Svarte Gangstere og Black Mafia Society. Idealene er hovedsakelig hentet fra amerikanske filmer.⁴⁷ I tillegg er den sterke æresfølelsen et sentralt trekk ved *gjengungdom*, ifølge Lien. Den sterke konfliktorienteringen henger sammen med flere av de overstående trekkene. Opplevd æreskrenkelse er en av de primære kildene til konflikt innenfor gjenggrupperingene, i tillegg til idealer som forherliger vold og machokulturelle trekk som fryktløshet. Trekkene er svært like de vi har sett beskrevet som gjengenes æres- og konfliktkultur hos Thrasher, til tross for at de hos ham også innehar et viktig element av lek.

Et karaktertrekk som er sentralt i Liens definisjon og som bryter med Thrashers, er det hun kaller *nomadisme*. I stedet for å ha en klar territoriell forankring hadde grupperingene en tendens til å reise rundt i byområdet, spesielt i Oslo sentrum, uten å ha noen lokal tilhørighet der. Dette er en klar motsetning til den lokale forankringen som Thrasher hevdet var så sentral for gjengenes eksistens. Lien hevder at dette kan være en historisk endring i gjengenes

⁴⁴ Lien, *Vold og gjengatferd*, 37.

⁴⁵ Lien, *Vold og gjengatferd*, 38.

⁴⁶ Lien, *Vold og gjengatferd*, 38.

⁴⁷ Lien, *Vold og gjengatferd*, 39-40.

væremåte og er slik med på å legitimere Thrashers definisjon, men kun som en historisk betinget sannhet som ikke lenger er i overensstemmelse med virkeligheten i dagens samfunn

Bruken av Thrashers eller liknende definisjoner som utgangspunkt for forståelse av gjengfenomen både hos Fangen og Lien viser at denne definisjonen fortsatt var tillagt stor autoritet innenfor gjengforskningen sytti år etter at *Gangs of Chicago* utkom. Likevel ble også andre og delvis motstridende faktorer vektlagt i omtalen av de fenomenene som Fangen og Lien undersøkte. Der Fangens opplevelser av de høyreekstremerne gruppingene vek fra Thrashers beskrivelser, forklarte Fangen dette med at disse gruppene på mange vis også var forskjellige fra gjengene i Chicago. Dette klargjorde imidlertid ikke hvorvidt 90-årenes gjenger var ulike de fra det tidlige 1900-tallet, men tydeliggjorde heller at de nasjonalistiske gruppingene tross alt var ulike andre gjenger på generelt grunnlag ettersom de i hovedsak var grupperinger av høyreekstremerne mennesker fremfor kriminelle gjenger.

Hos Lien derimot kom det klart frem at det hos henne var snakk om nettopp *gjenger*, det samme fenomenet som utgjorde forskningsobjektene i Thrashers studier. Ulikhetene mellom hennes og Thrashers beskrivelser av fenomenet skyldtes heller ikke her at Thrashers definisjon ikke er en god definisjon, men at selve fenomenet hadde vært i endring. Slik fremkommer det at det hos Lien foreligger en forståelse av at gjenger ikke er noe absolutt fenomen, men et historisk produkt som påvirkes av sine omstendigheter. Liens definisjon antok dermed ikke status som noen absolutt definisjon, kun som en kontekstuell betinget observasjon av et kontekstuell betinget fenomen.

Forklaringsmodeller hos Fangen og Lien

Hos Fangen og Lien benyttes forklaringsmodeller for å forklare forekomsten av *gjengliknende* grupperinger i Norge som delvis er typiske og delvis utypiske for sin tid.

Fangen: pull-faktorer

I hennes *Skinheads i rødt, hvitt og blått* kommer det frem at en stor andel av Fangens studieobjekter før inntreden i nasjonalistiske miljøer var svært misfornøyde med sine tilværelser og derfor var på leting etter nye miljøer der de ville bli akseptert som dem de var.

Dette var noe de mente å ha funnet i de nasjonalistiske miljøene.⁴⁸ I tillegg utgjorde andre kulturelle trekk positivt utslagsgivende faktorer for manges tilslutning til miljøet.⁴⁹

Det Fangen beskriver er såkalte *pull-faktorer*, miljømessige faktorer som har en tiltrekkende eller *sentrifugal* kraft mot et fenomen. Fangen beskriver at nettopp slike positive forestillinger var sentrale for dannelse av- og inntreden i de nasjonalistiske miljøene. De unge menneskene hadde en forutforståelse av at miljøene kunne tilby positive sosiale funksjoner som vennskap og beskyttelse, noe de ikke opplevde å finne andre steder, men hadde behov for. Et annet element som var svært viktig for de fleste medlemmene i miljøene, var de stilmessige og kulturelle trekkene, som opplevdes å være svært interessante og givende.⁵⁰ I tillegg til å motivere inngang i miljøene, bidro disse funksjonene til å holde medlemmene innenfor miljøene. Dette skjedde til tross for at de positive forestillingene etter hvert ofte forsvant og ble erstattet av negative erfaringer.

Forestillingen om at pull-faktorer har en viktig innvirkning på valg av sosial tilhørighet er ikke typisk for 90-tallet, der såkalte push-faktorer i større grad ble vektlagt. En push-faktor er, i motsetning til en pull-faktor, en miljømessig faktor som virker utenfra og bidrar til å skyve mot et fenomen. Push-faktorer som kunne virke inn på deltakelse i nasjonalistiske miljøer bestod gjerne av negative foreliggende omstendigheter for eksempel dårlige eller få venner og lite stimulerende hverdagsliv.⁵¹ Ved å tre inn i de nasjonalistiske miljøene forestilte de unge seg at de ville unngå de negative effektene i livet til fordel for de positive effektene de forestilte seg at de nasjonalistiske miljøene ville ha på deres tilværelse.

Ved å fokusere spesielt på pull-faktorer skapt en sterk forestilling om at det sosialt avvikende individet var en rasjonell aktør. Dersom inntreden i et nasjonalistisk miljø ble forstått som et middel til opplevelse av normalitet og aksept, noe som er grunnleggende i menneskets opplevelse av trivsel, fremstår motivasjonen som forståelig. Ved å vektlegge pull-faktorene som forklaring for inntreden i nasjonalistiske miljøer var det dermed nærliggende å tolke handlingene som bevisste, villet og rasjonelle handlinger.

Både push- og pull-faktorene inngår i den miljøorienterte forklaringsmodellen av kriminalitet. I motsetning til den kristne modellen for forståelse av menneskets handlinger, tillater denne

⁴⁸ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 96.

⁴⁹ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 94.

⁵⁰ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 94.

⁵¹ Fangen, *Skinheads i rødt, hvitt og blått*, 94

sekulære modellen at noe av forklaringen på den enkeltes handlinger tilskrives eksterne krefter i stedet for individets egen motivasjon. Ved å forklare inntreden i nasjonalistiske miljøet ved hjelp av miljømessige faktorer, muliggjøres også en forskyvning av ansvaret for handlingen fra det handlende individet over til miljøet. En fraskrivning av ansvar hos individ er ikke nødvendig men det er en mulighet.

Lien: opprør og hyperkultur

Hos Lien forklares inntreden i de såkalte *innvandrergjengene* som opprørshandlinger. Grupperingene hadde et konfliktfylt forhold til foreldrenes- og storsamfunnets idealer og verdensforståelser.⁵² Hos de unge opplevdes forrige generasjons opplevelser som irrelevante, mens de jevnaldrendes handlinger utgjorde idealmodellen.⁵³ Gangsterlivet og gangsteridealene, spesielt slik de fremstiltes i amerikanske filmer, oppfattes av mange som attraktive.⁵⁴ Inntreden i gjengmiljøer forklartes som et behov for en ny eller annerledes tilværelse i stedet for den tradisjonelt gitte. Hos Lien fremstår inntreden i gjenglivet som et bevisst valg, men i mindre grad et rasjonelt valg slik vi så det hos Fangen.

Endringen i idealer var ifølge Lien spesielt synlig hos halv- og første generasjons innvandrere. I tillegg til generasjonsforskjellen mellom barn og foreldre var kulturelle ulikheter med på å skape større gap mellom gjengene og storsamfunnet. Tilegnelsen av gangsteridealene fremfor foreldre- eller storsamfunnets idealer kunne tolkes som et tegn på manglende veiledning eller manglende innsikt hos de unge, og slik kunne gjengtilhørighet fremstå som et uttrykk for sosial mistilpasning. Denne typen teorier var typiske for 90-årenes forståelse av sosialt avvikende ungdomsgrupperinger. Forestillinger om at gjengdannelse oppstod som resultat av manglende utvikling av sosial kompetanse er en variant av sykdomsforklaringen. Denne forutsetter altså miljømessig eller biologisk betingning. Dersom biologiske eller miljømessige forklaringer benyttes, kan dette medføre at individets viljefrihet forstås som begrenset. Som en konsekvens av dette er det mulig å forstå individets moralske ansvar som begrenset. Likevel fremstiltes, som nevnt over, inntredenen i slike miljøer ofte som bevisste valg. Hvordan ansvaret for gjengfenomenenes forekomst skulle fordeles mellom miljø, biologi og gjengmedlemmet som moralsk aktør ble dermed uklart eller i beste fall komplisert.

⁵² Lien, *Vold og gjengatferd*, 71.

⁵³ Lien, *Vold og gjengatferd*, 71.

⁵⁴ Lien, *Vold og gjengatferd*, 39-40.

Lien forklarer også miljøenes eksistens med utgangspunkt i sterke ærekulturen. Spesielt hos halvgenerasjonsinnvandrere var denne sterkt fremtredende. Kulturen som var å finne innenfor de såkalte innvandregjengene, spilte ikke foreldregenerasjonenes kultur, men utgjorde en hypervariant, der verdiene hadde antatt ekstremformer. Gruppene rettferdiggjorde sine kriminelle handlinger som selvforsvar ved hjelp av en dikotomisk vi/dem-forestillinger av verden der fienden var demonisert.⁵⁵ Ved å benytte seg av moralske kategorier som god og ond kunne medlemmene over for seg selv og hverandre rettferdiggjøre lovstridige handlinger.

På dette viset delforklart også gjengenes eksistens ved hjelp av kulturelle perspektiver. Kultur er knyttet til miljømessige faktorer og tilhører dermed en av de miljømessige forklaringsmodellene som er typiske for den sekulære tenkningen om menneskets handlingsmotivasjon. Slik vi også har sett tidligere, kan Liens forklaring av gjengfenomen som et resultat av kulturelle- eller miljømessige faktorer være med på å fraskrive ungdommene i miljøet ansvaret for sine handlinger.

*

Gjengforskningen i Norge i 90-årene var i stor grad preget av amerikansk forskning. Spesielt viktig var Thrashers begrepsdefinisjon som ofte ble benyttet som utgangspunkt for undersøkelse av norske fenomen. I enkelte sammenhenger var dette lite fruktbart ettersom de norske forholdene fremstod som annerledes enn de i realiteten var, slik vi så det i Bjørnebekk-eksemplet. I løpet av den siste delen av tiåret ble også flere grunnleggende og omfattende undersøkelser gjennomført her i Norge, spesielt i de høyreekstre miljøene, men også i de såkalte *innvandregjengene*. Funnene har kunnet supplere den amerikanskproduserte forskningen på området og gitt bedre innsikt i norske forhold. Nye, mer tilpassede definisjoner på gjengfenomenet ble også laget og benyttet i sammenheng med den nye forskningen.

Forklaringsmodellene som ble vektlagt i sammenheng med forekomsten av gjenger, var mange og varierte. Som vi så hos både Fangen og Lien, var likevel de mest fremtredende varianter av den miljøorienterte forklaringsmodellen som var typisk for den sekulære tenkningen om menneskets vesen. Modellen tillater forskyvning av ansvar fra det handlende individet over på de eksterne kreftene om er antatt å virke gjennom individet. Til tross for at

⁵⁵ Inger- Lise Lien, "The role of crime acts in constituting til gang's mentality" (105 - 125) i *European streetgangs and troublesome youthgroups*, Redigert av Scott H. Decker og Frank M. Weerman, (Oxford, Alta Mira press, 2005), 119-123.

dette var en mulighet, syntes individene Fangen og Lien beskrev i mindre grad å være fritatt for ansvaret for sine handlinger. Forestillingen om at individets handlinger er motivert av egne ønsker, slik det forestilles i den kristne tanketradisjonen, var også i stor grad tilstede og utslagsgivende for forskningen på gjengfenomen innenfor det norske akademia under 90-årene.

Kapittel 5: Forestillinger om gjenger etter år 2000

I løpet av 2000-årene ble det stadig satt i gang nye studier på gjengfenomenet i Norge, spesielt var dette tilfellet med de såkalte innvandregjengene.⁵⁶ Forskjellige teoretikere koplet gjengkriminalitet og avviksidentitet vekselvis opp mot individuelle og strukturelle faktorer, samt gruppedynamiske faktorer. Vi skal se at perspektiver som fri vilje og miljømessig- og biologisk betingning var sentrale i forståelsen av gjengtilhørighet under 2000-årene. Forestillingene i denne perioden var delvis i samsvar med og delvis ulike de forestillingene som hadde tilslutning på 90-tallet.

Forestillinger om kriminalitet på 2000-tallet

Etter tusenårsskiftet ble kriminalitet i enda større grad enn tidligere forstått som en et sosialt avvik. Teorier om sosiale avvik og kriminalitet var derfor i stor grad sammenfallende. I tillegg til individuelle faktorer ble såkalte *strukturelle faktorer* tillagt mer forklaringskraft enn før. Strukturelle faktorer er de faktorene som er knyttet til samfunnets organisasjon og system, som fordelingen av goder eller utdanningssystem. I likhet med de miljømessige faktorene inngår de strukturelle faktorene i den miljømessige forklaringsmodellen.

Under 2000-årene var de strukturelle og miljømessige faktorene antatt å kunne skape nye utfall i samspill med hverandre, hvilket ikke ville vært mulig dersom de kun hadde opptrådt atskilt. Struktur og miljø var altså antatt å ha en synergisk effekt på hverandre. Den strukturelle faktorens negative eller positive ladning ble forsterket eller utslagsgivende sammen med individuelle faktorer av samme ladning. De overnevnte forklaringsmodellene ble under 2000-årene spesielt benyttet til å begrunne inntreden i kriminelle miljøer mens andre modeller ble benyttet til å forklare hvorfor individer fortsatte å forbli kriminelle miljøer.

Individuelle faktorer

Blant de individuelle faktorene som var antatt å føre til kriminalitet, var mange av 2000-årenes like med 90-årenes; ønske om beskyttelse, vennskap, sosial støtte, penger, status,

⁵⁶Hilde Lidén og Miriam Latif Sandberg, *Ungdomsgjenger – en kunnskapsstatus*, (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, 2009), 9.

respekt og liknende. Mens foreldres innvirkning på de unges sosiale tilpasning ble tillagt spesielt mye forklaringstynge i 90-årene, ble evne til tilpasning på skole og i samfunnets øvrige systemer antatt å være svært sentralt etter år 2000. Dårlig skoletilpasning, lite støtte fra familie, konflikter og lite sosial kontroll hjemmefra, samt ressursvake foreldre og lite tilstedeværelse hjemme, var alle antatt å være utslagsgivende faktorer. Dårlig tilpasning innenfor samfunnsinstitusjonene, gjerne til fordel for blant annet sosialisering på gaten, ble tolket som et direkte tegn avviksidentitet eller noe som kunne føre til avviksidentitet.⁵⁷ Dersom en ikke lett kunne tilpasser seg samfunnet, ville en falle utenfor.

Biologisk betinging

En annen modell som i større grad ble tatt i bruk etter år 2000 forklarte kriminalitet ut fra biologiske faktorer. Hovedsakelig var denne benyttet i sammenheng med lidelser som ADHD og impuls kontroll. Det var heller ikke teorier som hadde allmenn anerkjennelse på 2000-tallet, men som likevel dukker opp i enkelte sammenhenger hos enkelte teoretikere.⁵⁸

Den biologiske forklaringen, slik vi så det hos Thrasher, er bygget på forestillingen om at fysiologiske faktorer kan spille inn på individets evne til å tilpasse seg samfunnet. Til tross for at kriminalitet som sådan ikke er en arvelig egenskap, er de biologiske forutsetningene for sosiale evner antatt å være arvelige. Forestillingen om at biologiske forutsetninger kan begrense menneskets handlinger kan gjøre spørsmålet om menneskets frie vilje mer problematisk. Ettersom biologiske forutsetninger vanskelig kan endres vil slike kunne være deterministiske. Dette skal vi komme tilbake til i neste kapittel.

Sosial arv

Nok en annen type teori som dukker opp oftere i løpet av perioden, er forestillingen om *sosial arv*. Denne forklarer hvordan ikke-genetiske egenskaper overføres mellom generasjoner. Eksempler på dette kan være sosial klassetilhørighet og opplevde arbeidsmuligheter. Teorien beskriver hvordan forestillingene og opplevelsene av verden som en tilegner seg som barn, setter rammer for hvordan en videre opplever og forholder deg til verden. I følge teorien

⁵⁷ Lidén, *Ungdomsgjenger*, 7.

⁵⁸ Michael R. Gottfriedson og Travis Hirschi, *A General theory of crime*, (California, Stanford university press:1990), 53-62, 85-106.

danner det unge mennesket seg altså mønstre for samhandling med verden som det er vanskelig å endre i ettertid. Dette kan for eksempel påvirke ambisjonsnivå innenfor arbeidsliv eller valg av arbeidsplass. En velger altså sine forfedres fortid som fremtid. Teorien omhandler alle samfunnsgrupper, også kriminelle og sosialt avvikende. Mistilpassede foresatte fører med letthet til mistilpassede barn.

I likhet med teoriene om miljømessig påvirkning og biologisk betinging er forestillinger om sosial arv med på å forskyve begrunnelsen for kriminalitet vekk fra individet selv og over mot utenforstående faktorer. Dette betyr ikke nødvendigvis at individet fratras det moralske ansvaret for sine handlinger eller gjøres strafferettslig utilregnelig, men er en anerkjennelse av at det enkelte individs mulige handlingsrom minskes.

Strukturelle faktorer

De overnevnte faktorene er altså de som angår det enkelte individ og er forbundet med dets individuelle forutsetninger. I løpet av 90-tallet ble i tillegg en annen type forklaringsmodeller mer fremtredende enn tidligere, de strukturelle. Etter årtusenskiftet ble samfunnets organisasjon i større grad enn tidligere antatt å være utslagsgivende i spørsmål om kriminalitet og sosiale avvik.

Ettersom det ikke er noen jevn fordeling av kriminalitet utover klasser, raser eller liknende kategorier, men i stedet er opphopning innen spesielle sosiokulturelle grupperinger, var det antatt å være noe galt med samfunnets system. Systemet som dannet skiller mellom gruppene var kilden til sosiale avvik og kriminalitet hos den enkelte. *Barna er først og fremst barn av vår tid, ikke barn av sine foreldre.*⁵⁹ I tillegg til at strukturelle faktorer alene kunne virke inn på individet og skape avvik og kriminalitet kunne disse også forsterkes av eventuelle individuelle risikofaktorer.

Teoriene foreslo at systemene samfunnet fungerte etter ikke var ideelle ettersom ikke alle individer passet inn. De som ikke kunne tilpasses systemet, var per definisjon avvikere. Disse ble ekskludert og marginaliseres og en av følgene av denne håndteringen var kriminalitet. Dette skyldes blant annet at behovet for sosial tilhørighet var så sterkt. Teoriene finner vi både hos nasjonale og internasjonale teoretikere.

⁵⁹ Benny Lihme, *Det kulørte akvarium – Artikler om ungdom, kriminalitet og bander*, (København: Hans Reitzels forlag, 2002), 43.

I løpet av 2000-tallet er altså forklaringene på forekomsten av kriminalitet og sosiale avvik mange og varierende. De strukturelle faktorene utpeker seg som den mest sentrale gruppen forklaringsmodeller, etterfulgt av miljømessige faktorer. Det samme gjelder teoriene om gjengtilhørighet.

Forestillinger om gjenger på 2000-tallet

Eurogang-forskningen

Rundt overgangen til det 21. århundret skjedde det en endring innenfor den internasjonale gjengforskningen som fikk store konsekvenser også for det norske akademisk. Slik vi har sett tidligere, hadde amerikansk forskning vært veiledende for det meste av gjengforskningen i Norge frem til godt inn i 90-årene. Mye av denne var basert på Thrashers forståelse av fenomenet fra 1920-årene, men også senere forskning, spesielt fra større byer som Los Angeles, var veiledende.⁶⁰ Som vi også har vært inne på tidligere, har dette innebåret ulike problemer ettersom de amerikanske forholdene ikke er like de norske. Nettopp denne problematikken førte i millenniumskiftet til samarbeidsprosjektet *Eurogang* og utredningen *The Eurogang paradox*. Ved kartleggingen av gjengbestanden i ulike europeiske byer ble det registrert svært lave funn. Dette ble siden forklart som et resultat av at de amerikanske definisjonene som var benyttet for å kartlegge forekomsten, ikke var tilpasset forholdene i Europa.⁶¹ Et internasjonalt forskerfellesskap ble dannet for å utveksle informasjon om gjengproblematikk fra deres hjemnasjoner og med denne informasjonen danne en definisjon som bedre kunne beskrive de europeiske forholdene. Definisjonen som ble dannet tillot løsere struktur både organisatorisk, hierarkisk og tetthetsmessig enn tidligere definisjoner hadde gjort. Denne speilet bedre de europeiske realitetene fra perioden.⁶² En gjeng ble definert som: ”Any durable streetoriented youthgroup whose involvement in illegal activity is part of their group identity”⁶³

Definisjonen var resultatet av en kritikk av forestillingen om at det ligger en felles agenda og felles målsetninger til grunn for handlingene i gjenger. Denne forestillingen mente forskerne

⁶⁰ Davis, “Reading John Hagedorn”, x-xv.

⁶¹ Malcom Klein, “The Eurogang paradox” I *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, Ed. Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp. (Dordrecht: Kluwer academic publishers, 2001), 7.

⁶² Lidén, *Ungdomsgjenger*, 17.

⁶³ Lidén, *Ungdomsgjenger*, 22.

innenfor *Eurogang*-samarbeidet å finne lite empirisk materiale som understøttet.⁶⁴ I tillegg fantes flere andre forestillinger som var feilaktige i den amerikanske gjengforskningstradisjonen: forestillinger om indre struktur og felles målsetning og verdier for medlemmene i gjengene, tradisjonell økonomisk relasjon med markedsføring der profitt reintegreres, samt en hierarkisk struktur i gruppene og disiplinering av medlemmene, for å nevne noen sentrale trekk.⁶⁵ I stedet hevdet forskerne i Eurogang-fellesskapet at organisasjonen i gjenger oftest var diffus og at handlinger primært var motivert av egeninteresse hos medlemmene.

Eurogang-forskningen kritiserte ikke kun definisjonene som til den tid hadde blitt benyttet innenfor gjengforskningen, men også mangelen på ny grunnforskning. Ved ikke å ha oppdaterte målinger og dermed ikke heller ha tilpasset gjengforskningen var penger og tid blitt kastet bort på tiltak som i beste fall ikke fungerte og som i verste fall kunne virke mot sin hensikt.⁶⁶

Også innenfor Eurogang-forskningen ble individuelt miljø antatt å være sentralt for forekomsten av gjenger. En rekke av risikofaktorene som ble trukket frem i *The Eurogang paradox* var forbundet med foreldrenes rolle i forhold til sine barn: enslige foreldre, arbeidsledighet hos foreldre, autoritative foreldre, lite veiledning av unge hjemmefra, foreldre som er lite opptatt av skole og foreldre som er lite opptatt av normer. I tillegg til risikofaktorene i det individuelle miljøet ble det trukket frem at tilhørighet innenfor en lav sosial klasse var antatt å ha sterk negativ innvirkning på unge.⁶⁷ Denne siste teorien tilhørte gruppen strukturelle forklaringsmodeller som ble svært viktig for gjengforskningen etter år 2000.

⁶⁴ Scott Decker, "The impact of organizational abilities on gang activities and relations", (21-36) i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, Ed. Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp.(Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001), 21.

⁶⁵ Decker, "The impact of organizational abilities on gang activities and relations", 22.

⁶⁶ Decker, "The impact of organizational abilities on gang activities and relations", 21.

⁶⁷ John Hagedorn, "Globalization, gangs and collaborative research" (41-54) i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, Ed. Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp.(Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001), 41-42., se også: Malcom W.Klein, "Other gang situations in Europe" (109-128 i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, Ed. Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp.(Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001), 109-128.

John Hagedorn: strukturelle faktorer og postmoderne identitetssøken

En viktig skikkelse innenfor rekken av forskere som støttet teoriene om at strukturelle faktorer er utslagsgivende for sosial tilpasning og gjengdannelse, er John Hagedorn. Til tross for ikke å være norsk, representerer hans tenkning godt en av de sentrale tankestrømmingene innen det norske akademiet fra perioden. Hagedorn fremhevet spesielt hvordan globale endringer i den moderne verden som massiv urbanisering, immigrasjon, fattigdom og svake stater var sentrale for gjengdannelse.⁶⁸

Videre knyttet Hagedorn teoriene om sosial mistilpasning til dannelsen av såkalt *motstandskultur*. De som ikke klarte å tilpasse seg forventningene i samfunnet, dannet i følge teorien egne subkulturelle grupper der normer og idealer avvok fra storsamfunnet. Dette skjedde delvis som en opprørsreaksjon mot samfunnet som hadde ”sviktet” avvikerne.⁶⁹ Når samfunnet ikke kunne tilby grunnleggende tjenester og se til at de primære behovene var dekket, søkte de mistilpassede sammen i grupper for både fellesskap og trygghet.⁷⁰ De strukturelle forholdene var slik med på å skape grupper av de avvikende individene.

Hagedorn knyttet også denne tendensen til den postmoderne tidens sannhetsrelativisme og fravær av sisteinstanser. Etersom sannhet og idealer i en postmoderne verden ikke lenger var gitt gjennom vitenskap eller religion, måtte de skapes individuelt blant annet gjennom opplevelse av identitet.⁷¹ Behovet for identitet og tilhørighet økte slik samtidig som det ble vanskeligere å finne på grunn av globalisering og stadig økende samfunnsforskjeller.

Hagedorn trakk videre frem den innvirkningen den moderne samfunnsstrukturen hadde på unge menn. Som en reaksjon på lite anerkjennelse av fysisk maskulinitet skapt hypermaskuline idealer. Dette innebar blant annet glorifisering av vold og kvinneundertrykkelse.⁷² Trekkene han beskriver er fremtredende både i internasjonale og norske gjengmiljøer.⁷³

⁶⁸ Davis, “Foreword” xxiv.

⁶⁹ Davis, “Foreword”, xxv.

⁷⁰ John M. Hagedorn, *World of gangs: Armed young men and gangsta culture*, (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008), 21.

⁷¹ Hagedorn, *World of gangs*, 49.

⁷² Davis, “Foreword”, xxviii.

⁷³ Elisabeth Næss, *Vold er ære, kriminalitet er penger*, (Oslo: Kriminalitetsforebyggende råd, 1998), 6, 18. Se også: Elisabeth Næss, *Raske penger og rykter om bråk – norske gutter forteller*. (Oslo: Kriminalitetsforebyggende råd, 1999), 21.

Forklaringsmodellene Hagedorn tilbød, var typiske for tidens forskning som tilla de strukturelle forholdene mye av forklaringstygden i spørsmål om dannelsen av kriminelle grupperinger. I tillegg var modellene basert på forestillingen om at den enkelte gjorde rasjonelle valg ut fra den situasjonen de var stilt i. Denne tenkningen så var også var sentral i teorier fra 90-årene. Hos Hagedorn var det antatt av individets handlingsmuligheter var begrenset, men det var samtidig også antatt at individet alltid hadde valgmuligheter. Individet kunne altså tillegges moralsk ansvar i forklaringene Hagedorn benytter seg av, men uten at ansvaret hos individet måtte være fullstendig. Hagedorn var i liten grad dømmende i forhold til de moralske konsekvensene av gjengaktivitet.

Arne Klyve: strukturelle faktorer

Teoriene om hvordan strukturelle forhold virket inn på forekomsten av sosiale avvik og kriminalitet finner vi også hos den norske forskeren Arne Klyve. Klyve hevdet samfunnet i det 21. århundret var mer krevende enn tidligere samfunn. Fremgang, forbruk og synlighet var blant de viktigste idealene, spesielt for unge mennesker. Mengden informasjon som produsertes gjorde kampen om oppmerksomhet hard, og de som ikke klarte å gjøre seg synlig ved hjelp av positive midler, gjorde det ved hjelp av negative løsninger.⁷⁴

Klyve hevdet at det de økonomiske strukturene i samfunnet var negativt betingende. De rike ble rikere og de fattige ble fattigere. Det store gapet mellom de sosiale klassene skapte de største samfunnsproblemene. De som mestret livet og samfunnet, mestret det bare bedre, mens de som ikke fikk det til, fikk det til i enda mindre grad nå enn før. Klyve refererte til samfunnsmedisinerne Richard Wilkinson og Kate Pickett som i sin *Ulikhetens pris* viser at økonomiske og sosiale ulikheter var roten til både kriminalitet, manglende helse, ungdomsproblemer og rusproblemer.⁷⁵ Klyve trakk videre frem en rekke andre diagnoser vår tids samfunn har blitt gitt: den moderne tids mangel på ro, det moderne samfunnets prestasjonskrav, den moderne tids konkurransefokus og så videre. Disse var med på å skape sosiale problemer som kriminalitet. For hver individuelle diagnose vi stiller, mente han, bør vi stille en samfunnsdiagnose.⁷⁶

⁷⁴ Fritt etter Arne Klyves foredrag: "Sinte unge menn", forebyggende fagdag ved Grønland politikammer, 24.01.13.

⁷⁵ Klyve, "Sinte unge menn".

⁷⁶ Klyve, "Sinte unge menn".

Et av de mest problematiske trekkene ved det 21. århundret var at samfunnet var så konkurranseorientert. Dette medførte en sterk sorterings- og vinnerkultur. Et av våre mottoer i den moderne verden var at ”konkurranse skaper fremskritt”, men det skapte også nederlag, hevdet han. Spesielt synlig var dette i skolen der skoletaperne ikke hadde mulighet til å stikke seg unna. Toril Hammer skriver i NOVA-undersøkelsen *Unge sosialklienter fra ungdom til voksen alder* fra 2009, at kun 5% av landets jobber ikke krever utdanning i dag.⁷⁷ De høye utdanningskravene i samfunnet rammet en svært stor gruppe, hevdet Klyve. *Unge i utenforskap*: teorisvake eller -trøtte, utdannede, og arbeidsløse unge mennesker, som beveget seg i en gråsoner mellom sosial integrasjon og samfunnsmessig utstøtning var blant disse. De individuelle risikofaktorene hos denne gruppen, som minoritetsbakgrunn, foreldre med lav utdanning, yrkesfaglig studieretning, skilte foreldre og foreldre med negativ skoleinnstilling, ble negativt forsterket av konkurransekulturen og gjorde at mange falt utenfor. Spesielt var dette tilfellet for unge menn, hevdet Klyve.⁷⁸ Samfunnet i 2000-årene var et kultursamfunn der kulturindustri var den sterkeste økende industrien. Integrering i dette samfunnet var avhengig av utdanning. Mange gutter slet i overgangen fra industri- til kunnskapssamfunn. De maskuline ferdighetene og den maskuline identiteten hadde ikke lenger noen.⁷⁹

Ifølge Klyve virket altså de individuelle risikofaktorene og samfunnsstrukturene synergisk på hverandre, og dersom de kriminogene faktorene overgikk de anti-kriminogene, skaptess sosial mistilpasning og ofte kriminalitet. Klyve forholdt seg i liten grad til spørsmål om moralsk ansvarlighet og var mer opptatt av å finne en løsning på problemet. Den beste løsningen antok han å være en endring av de samfunnsmessige idealene som var med på å skape de destruktive systemene. Opplevelsen av ikke å strekke til måtte erstattes av anerkjennelse. Opplevelsen av å være velkommen, elsket og ønsket antok han å være fundamental for god sosial tilpasning.⁸⁰ I tillegg mente han at forebygging av individuelle risikofaktorer også var nødvendig. Denne vekslingen mellom miljømessige og strukturelle faktorer er typisk for årene etter 2000.

⁷⁷ Toril Hammer, *Unge sosialklienter fra ungdom til voksen alder*, NOVA, 2009, http://www.nova.no/asset/3822/1/3822_1.pdf, (Oppsøkt:01.04.2013)

⁷⁸ Klyve, ”Sinte unge menn”.

⁷⁹ Klyve, ”Sinte unge menn”.

⁸⁰ Klyve, ”Sinte unge menn”.

Grupperingen Klyve omtalte omfattet alle sosiale undergrupper som befant seg utenfor storsamfunnet. Teorien var dermed også svært relevante for forståelsen av gjenger innenfor de akademiske sirkler i Norge.

Klyves teorier føyde seg altså til 2000-årenes delvis miljø-, delvis strukturorienterte forklaringsmodeller. Noen direkte ansvarsfordeling kom ikke frem hos Klyve, men ettersom løsningene han presenterer hovedsakelig var knyttet til forebygging av individuelle risikofaktorer og endring av samfunnets strukturer og idealer, kan vi anta at en del av ansvaret for gjengforekomsten i Norge kunne tilskrives nettopp de strukturelle og miljømessige faktorene i tillegg til eventuell personlig ansvarlighet hos de sosiale avvikerne.

Lien: gruppedynamiske faktorer

Etter år 2000 forklartes altså dannelsen av avviksidentitet og gjengdannelse ut fra en rekke strukturelle og individuelle faktorer, i tillegg til at menneskets vilje også var ansette for å være en utslagsgivende faktor. I løpet av 2000-årene ble det i tillegg dannet flere teorier om hvorfor kriminelle miljøer, slik som gjenger, kunne opprettholdes. Tidligere omtalte Inger-Lise Lien fremla i sin *Ubegripelig Ung* fra 2004 forskning som viste at kriminelle handlinger utført i grupper i seg selv var kriminogene fordi de virket inn på individets psyke og gruppens dynamikk.⁸¹

Når et individ utførte kriminelle handlinger, skaptes en rekke motstridende opplevelser av både frykt, skam, stolthet og mestring. Kriminalitetshandlingen skapte en tilstand der ulike mønstre for tanker og handling såkalte *mentale skjema*, kunne skilles fra hverandre.⁸² De mentale skjemaene kunne innebære motstridende idealer og normer, men disse kunne separeres fra hverandre og benyttes i forskjellige situasjoner. Slik kunne et enkelt individ leve etter svær motstridende idealer. Allment aksepterte sosiale konvensjoner kunne etterstrebtes innenfor det ene mentale skjemaet i tillegg til at brudd på sosiale konvensjoner kunne leves ut innenfor et annet mentalt skjema.⁸³ Den skammen som opplevdes i sammenheng med brudd på sosiale konvensjoner etter for eksempel å ha utført lovstridige handlinger, kunne

⁸¹ Også fremlagt i *European streetgangs and troublesome youth groups*, redigert av Scott Decker og Frank Weerman (London, Atlanta press (rowman and littlefield publishers inc., 2005)

⁸² Lien, "The role of crime acts in constituting the group mentality", 119-122.

⁸³ Lien, "The role of crime acts in constituting the gang's mentality", 119-122.

utbalanseres gjennom positive opplevelser innenfor gjengen. Slik kunne et positivt selvbylde opprettholdes.⁸⁴

Lien hevdet også at livet i gjeng fungerte som terapi for de involverte.⁸⁵ Innenfor gruppen ble spesielt samtale benyttet som terapeutisk middel. Ved blant annet å latterliggjøre frykten ofre hadde uttrykt i en overfallssituasjon, opplevde overgriperne seg selv som overlegne personer i statusposisjoner. Anerkjennelse fra signifikante andre og bekreftelse på at egne normer var gruppens normer skapte stolthet og mestringsopplevelser. Disse hendelsene utbalanserte den negative skamopplevelsen som oppstod i møtet med resten av samfunnet.⁸⁶

Kriminalitet virket også positivt betingende ved å oppfylle både sosiale og materielle behov, hevdet Lien. Det var derfor sterkt avhengighetsdannende og dermed kriminogent.⁸⁷ Liens funn kunne forklare hvorfor mange former for kriminalitet, spesielt vandalisme, doprelatert kriminalitet, opprør, brannstiftelse og trusler, foregikk i grupper.⁸⁸ I tillegg fant Lien at ungdommer som begikk spesielt grov kriminalitet, ofte gjorde dette i gruppesammenheng.⁸⁹

Lien tilbød altså en sosialdynamisk og psykologisk forklaring på hvorfor unge som utførte lovstridige handlinger i grupper ofte fortatte å utføre lovstridige handlinger i grupper. Kriminalitet, som et sentralt karaktertrekk i datidens gjengdefinisjon, var altså med på å skape tetthet i sosiale nettverk og kunne slik ansees for å være gjengopprettholdende. Forklaringsmodellen Lien her benyttet seg av var altså noe annerledes enn teoriene presentert ovenfor. Den var likevel sammenfallende med tidens tendens til å forklare sosiale avvik ved hjelp av eksterne faktorer. Til tross for at individets moralske status ikke eksplisitt omtales, synes denne å være noe begrenset i tenkningen til Lien

*

Forestillingen om gjenger er tett knyttet til forståelse av kriminalitet, som igjen er betinget av forståelsen av menneskets vesen og forklaringer på hvorfor det handler som det gjør. I vesten har spesielt to tanke- og vitenstradisjoner vært sentrale; den kristne og den sekulære. Innenfor

⁸⁴ Lien, "The role of crime acts in constituting the gang's mentality", 119-122.

⁸⁵ Lien, "The role of crime acts in constituting group mentality", 105.

⁸⁶ Lien, "The role of crime acts in constituting group mentality", 111.

⁸⁷ Lien, *Ubegripelig Ung*, 57.

⁸⁸ Alfred Hakkert, Anton von Wijk, Henk Ferwerda og Ton Eijken, "Group criminality", i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, Ed. Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp. (Dordrecht: Kluwer academic publishers, 2001), 224

⁸⁹ Hakkert "Group criminality", 226.

den kristne tenkningen er mennesket forstått som et fritt og moralsk ansvarlig vesen som velger sine handlinger. I følge den sekulære tenkningen er menneskets handlinger bestemt både av dets vilje og av påvirkning fra eksterne faktorer som miljø, biologi og samfunnsstrukturer. Den sekulære forståelsen av menneskets handlinger trekker altså på den kristne tenkningen. Hvilke tradisjoner som benyttes til å forklare menneskets vesen, påvirker også forståelsen av gjengfenomenet.

I forståelsen av gjengfenomenet fra 90- 2000 årene var mange ulike teorier benyttet. På 1990-tallet var spesielt miljømessige faktorer forstått som viktige for dannelsen og opprettholdelsen av gjenger. Utover 2000-årene ble mer strukturelle forklaringer tillagt forklaringstynge, men da gjerne i samspill med miljømessige forklaringsmodeller.

Samtidig som forklaringene på gjengfenomenet i løpet av 90-2000årene endret seg, var også måten gjengfenomenet ble definert på i endring. På begynnelsen av 90-tallet var definisjoner som vektla organisasjon og struktur vanlige, mens dette ble mindre viktig utover 2000-tallet da definisjonene på gjengfenomenet ble mye løsere.

Både forståelsen av begrepet *gjeng* og forklaringen på hvorfor gjengfenomenet eksisterer er begge historisk og kontekstuelle betingede.

Del:2 Håndtering av gjengfenomen innenfor spesialistgrupper

I de kommende tre kapitlene vil jeg undersøke hvordan såkalte *gjenger* har blitt forstått og håndtert innenfor ulike praktiskorienterte spesialistgrupper på 90- 2000 tallet. I tillegg til å sammenlikne forståelser og håndteringsmetoder innenfor samme tidsperiode, vil jeg undersøke forskjeller og likheter mellom forståelse og håndtering på 90-tallet og 2000-tallet. Jeg vil også undersøke om det var noen sammenheng mellom akademias og spesialistgruppenes forestillinger om mennesker generelt og gjenger spesielt. Deretter vil jeg undersøke hvordan forestillingene og forklaringene fra de ulike periodene påvirket de samtidige metodene for håndtering av gjengfenomen.

I forkant av disse undersøkelsene vil jeg presentere ulike filosofiske og teoretiske perspektiv som jeg mener danner et godt rammeverk for analyse og forståelse av håndtering av gjengfenomen i vår tid.

Hvordan gjengfenomen håndteres er i stor grad bestemt av den gruppen som arbeider praktisk med å forebygge og bekjempe forekomsten av fenomenene. Jeg vil videre omtale disse aktørene som *spesialistgrupper*. I undersøkelsen vil *spesialistene* hovedsak bestå av representanter for Politi, kommune og bydeler, samt mindre aktører som fritidsklubber og frivillige tiltak. I beskrivelsen av håndteringen av gjengliknende fenomen vil jeg i primært omtale forebyggende arbeid og metoder og i svært liten grad omtale reaktive eller gjengbekjempende tiltak.

Jeg vil hevde at håndteringen av gjengliknende fenomen er betinget av grunnleggende forståelse av menneskets vesen, men at det ikke alltid er samsvar mellom måten gjengfenomen har blitt håndtert på og måten menneskets handlinger har blitt forklart på. Jeg vil ut fra en rekke kriterier som jeg mener utgjør premissene for dagens rettssystem vurdere om ulike tiltak kan legitimeres eller ikke.

Kapittel 6: Håndtering av gjengfenomen - teorier og grunnlag

Forestillingene om hvordan og hvorfor vi skal reagere på avvikshandlinger inngår i mange ulike diskurser blant annet politikk og filosofi. Bruken av disiplinering og straff har variert gjennom tiden avhengig av samtidens menneskesyn. Slik vi så det presentert i de foregående kapitlene er forestillinger menneskets vesen – dets motivasjon for handling, evne til å styre denne motivasjonen og forhold til verden forøvrig – viktige for forståelsen av kriminalitet og sosiale avvik.

Samfunnspakten og retten til å straffe

Samfunnspakten er en hypotetisk og ahistorisk filosofisk forestilling om vårt samfunns opprinnelse som ble presentert blant annet av opplysningsfilosofene Thomas Hobbes og Jean Jacques Rousseau. Tankekonstruksjonen beskrev hvordan menneskene gikk fra å leve i en tenkt *naturtilstand*, et lovløst og ustrukturert samfunn, til å danne fellesskap med politiske systemer og vitenskaper. Hobbes beskrev tilværelsen i naturtilstanden som uutholdelig “(...)worst of all, continuall feare, and danger of violent death; And the life of man, solitary, poore, nasty, brutish, and short.”⁹⁰ Mennesket brøt i følge ham ut av tilstanden ved å gå sammen i grupper og samarbeide blant annet om beskyttelse mot andre. I prosessen oppgav hvert individ en del av sin frihet til en utvalgt instans eller person, en *suveren*, som med den nyvunnene makten påtok seg ansvaret for å beskytte samfunnets individer fra hverandre.⁹¹

Forestillingen om samfunnspakten er ment å illustrere innføringen av det moderne samfunns ordensstruktur og innføringen av rettssystemet slik vi også kjenner det i dag. Med denne innførte begrensninger av individets potensielle absolutte handlingsfrihet, hovedsakelig retten til å skade andre individer, til fordel for et rettssystem som påtok seg ansvaret for å verne om individets sikkerhet. Overskrivelsen av ansvaret for individets sikkerhet medførte statens rett til å benytte makt mot de individene som motsetter seg dens orden. Bruk av statsmakt forutsatte og forutsetter også i dag trussel mot statens orden.

⁹⁰ Thomas Hobbes, *Leviathan*, (Oxford: Oxford university press, 1996.) 89.

⁹¹ Videre innføres *folkesuverenitetsprinsippet*, der individet selv er garantist for den rett og makt staten utfører. Se: Norman Hampson, *The enlightenment, an evaluation of its assumptions, attitudes and values*, (London: Penguin books, 1990), 214

Straff, rehabilitering og forvaring

Utformingen av reaksjonene som følger lovovertrедelser er betinget av forestillinger om menneskets vesen. Slik vi så i de foregående kapitlene, forklartes kriminalitet og sosiale avvik ut fra ulike modeller avhengig av kontekst. Hovedsakelig består disse av tre varianter. Enten er menneskets handlinger bestemt av menneskets frie vilje slik det forklares i den kristne tanketradisjonen, eller de er betinget av miljømessige faktorer eller av biologiske faktorer, slik det forklares innen den sekulære tanketradisjonen. Innenfor disse kategoriene kan det skilles mellom forklaringer som tillegger mennesket moralsk ansvarlighet og de som ikke gjør det i tillegg til de som er deterministiske og ikke-deterministiske. Utfallet av disse variablene legger føringer for hvilke reaksjonsmåter som kan legitimeres både moralsk og logisk.

Slik vi så i fremstillingene i de foregående kapitlene, benyttes gjerne flere av forklaringsmodellene om hverandre for å skape fullstendige forklaringer på menneskers handlinger. For enkelthets skyld vil jeg her omtale absolutte former av hver teori.

I vår tid består reaksjonsformene på lovbrudd primært av tre varianter: straff, rehabilitering og beskyttelse av samfunn og gjerningsperson. I tillegg til å speile ulike menneskesyn, representerer håndteringsformene ulike målsetninger. Bruk av straff knyttes gjerne til det som kalles *den allmenne rettsfølelse*, bygget på rettferdighetsprinsippet vi blant annet finner i Moseloven.

Når noen slår et menneske ihjel, skal han dø. Den som slår i hjel et husdyr, skal erstatte det, liv for liv. Når noen skader sin landsmann på kroppen, skal det samme gjøres med ham som han selv har gjort: brudd for brudd, øye for øye, tann for tann. Den samme skaden som han volder en annen, skal han selv få.⁹²

I tillegg er straff ment å inneha en preventiv effekt både på individet og på allmuen ettersom straff er vondt og dermed noe mennesket søker å unngå.

Det primære siktemålet med rehabiliterende tiltak er å *forbedre* det avvikende individet. Reaksjonen skal høyne selvstendig funksjons- og mestringsevne for deltakelse i storsamfunnet. Dette innebærer *normalisering*, retilpasning til samfunnets orden. Reaksjonsformen kan omfatte en rekke tiltak med varierende intensitetsgrad. Av mange ansees denne reaksjonsformen som en mild type reaksjon og bruk av slike tiltak igangsettes i

⁹² Bibelen, Tredje Mosebok, 24:17-2, Bibel.no, (01.08.2013).

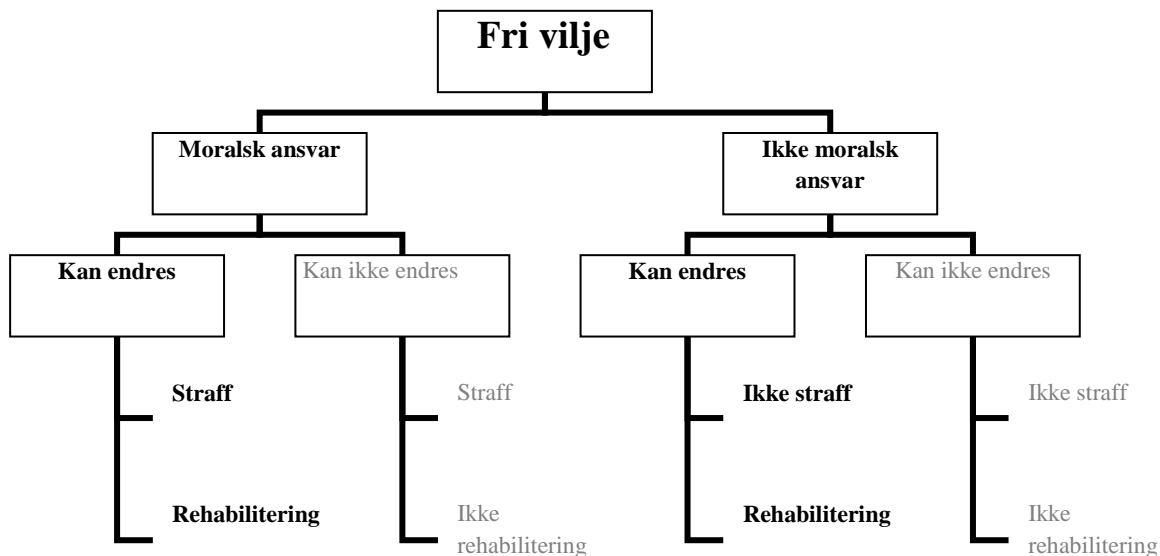
noen tilfeller forebyggende dersom det antas å være sannsynlig at kriminelle forhold kan forekomme i fremtiden.

Den tredje typen reaksjon på sosialt avvikende handlinger er beskyttelse av individ og samfunn. Dette innebærer i praksis atskillelse av det avvikende individet fra det resterende samfunnet. Både straff og rehabilitering innebærer gjerne dette virkemiddelet, men beskyttelse ved atskillelse er også mulig som en fullstendig reaksjon i seg selv. Som del av straff eller rehabilitering omtales det gjerne som *forvaring* eller *sikring*.

Hvilke metoder som bør benyttes til å håndtere sosiale avvikere eller kriminelle er betinget av forestillingene om menneskets vesen. Bruk av de enkelte reaksjonsmåtene kan kun legitimeres dersom de er i overensstemmelse med de grunnleggende menneskesynene. I figurene under illustreres hvilke reaksjonsmåter som kan og ikke kan legitimeres under ulike forutsetninger. Merk at jeg her ikke vurderer reaksjonsmåtenes moralske status, deriblant bruk av straff som reaksjon. Bruk av atskillelse av individ og samfunn for begges beskyttelse er ikke illustrert som noen egen mulighet i figurene ettersom dette logisk kan legitimeres som forebyggende middel i alle de under nevnte tilfellene uavhengig av menneskesyn.

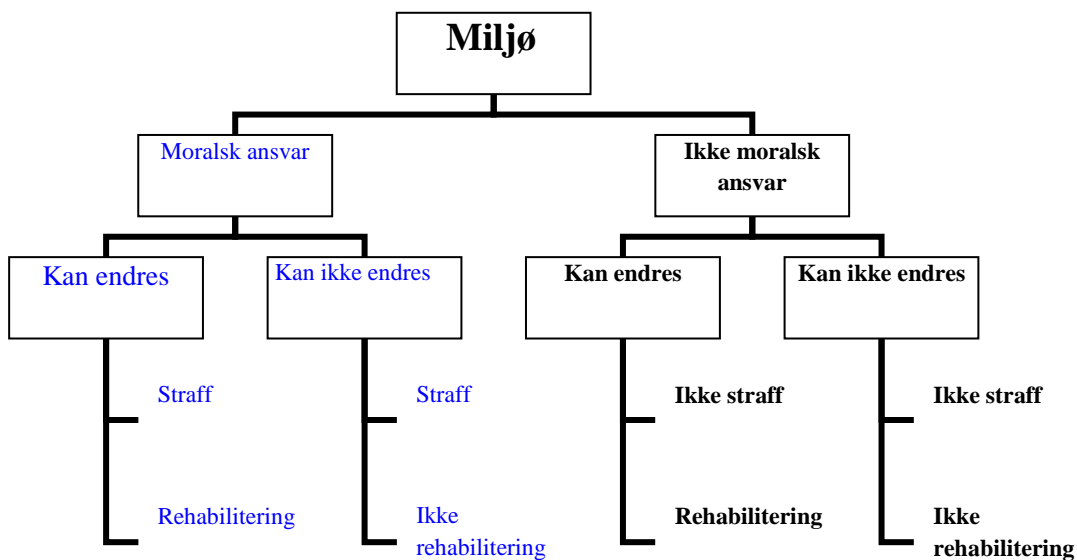
I tilfeller der mennesket antas å være et fritt velgende vesen kan både bruk av straff og rehabilitering legitimeres, men slik figur 2 illustrerer, ved ulike forutsetninger. Ettersom mennesket i denne forklaringsmodellen antas å være fritt, er forestillingen om at mennesket kan endres en logisk følge. Utfall som forutsetter at mennesket er uforanderlig er derfor ikke mulige. Bruk av straff forutsetter at mennesket tillegges moralsk ansvar for sine handlinger, dersom dette er tilfellet er bruk av straff legitimerbart. Dersom mennesket ikke ansees for å være moralsk ansvarlig frafaller straffens legitimitet til fordel for bruk av rehabilitering.

Rehabilitering kan legitimeres både i tilfeller der mennesket antas å være moralsk ansvarlig og i tilfeller der det ikke antas å være moralsk ansvarlig. For at rehabilitering derimot ikke skal kunne legitimeres, må forestillingen om at mennesket kan endres være ugyldiggjort, dette er som nevnt ikke en mulig premiss for forklaringsmodellen der menneskets handlinger forstås som viljestyrte.

Figur 2: Sort tekst illustrerer mulige premisser og utfall, grå tekst illustrerer umulige premisser og utfall.

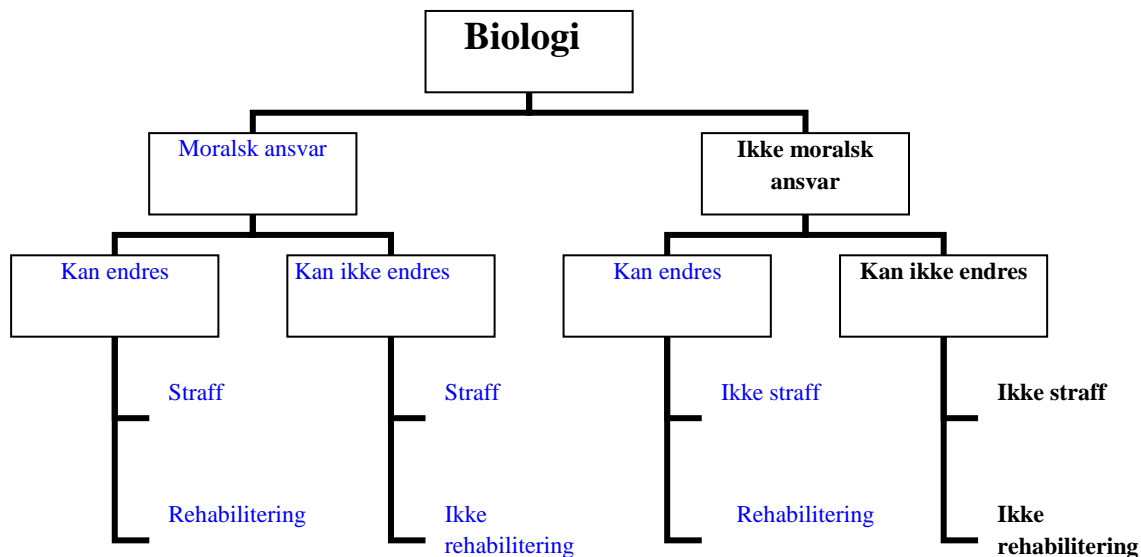
Dersom menneskets handlinger antas å være resultater av miljømessige faktorer, begrenses de adekvate reaksjonsmetodene som kan benyttes på lovovertredere. Figur 3 illustrerer dette.

Figur 3: Sort tekst illustrerer mulige premisser og utfall, grå tekst illustrerer umulige premisser og utfall, blå tekst illustrerer problematiske premisser og utfall.

Hvorvidt mennesket regnes som en moralsk aktør dersom miljømessige faktorer begrenser dets handlingsmuligheter, er et omdiskutert spørsmål og premisset og utfallene er derfor markert med blått. Dersom mennesket ikke antas å være moralsk ansvarlig for sine

handlinger, kan ikke bruk av straff legitimeres. Kun dersom mennesket antas å kunne endres, kan rehabilitering legitimeres, ettersom rehabiliteringens forutsetter endring. Dersom mennesket derimot antas å være uforanderlig i tillegg til moralsk uansvarlig, er den eneste legitimerbare reaksjonsmåten beskyttelse av individ og samfunn.

Figur 3: Sort tekst illustrerer mulige premisser og utfall, blå tekst illustrerer problematiske premisser og utfall.

I figur 4 antas menneskets handlinger å motiveres av biologiske faktorer. I likhet med tilfellet i figur 3 er både premisset og utfallene av premisset *moralsk ansvar* markert med blått.

Biologiske faktorer kan forstås som enda mer determinerende enn miljømessige ettersom disse er vanskeligere å endre enn miljømessige. Følgen er derfor også her at menneskets status som moralsk ansvarlig vesen vanskeliggjøres. Dersom menneskets moralske status frafaller, frafaller retten til bruk av straff. Som i forrige modell rettferdiggjøres bruk av rehabilitering kun dersom mennesket antas å kunne forandres, hvilket også kan være vanskeliggjort dersom individet er biologisk determinert. Sikring av individ og samfunn er i dette tilfellet den eneste legitime reaksjonen.

Hvordan gjengliknende grupperinger har blitt håndtert har ikke bare variert gjennom tiden, men også variert mellom ulike aktørgrupper. Menneskesyn og målsetninger for intervensjoner er ofte ulikt fra aktør til aktør og virker inn på den praktiske utformingen av deres tiltak, noe vi skal vi se eksempler på i de kommende kapitlene.

Det fengselsaktige øyriket

Tidligere har flere former for sosiale avvik vært kriminalisert enn tilfellet er i dag. Dette gjelder blant annet homofili og sinnssykdom.⁹³ Grunnlaget for å kriminalisere slike tilfeller var at disse tidligere var ansett som moralske og ordensmessige avvik. Til tross for at tilfellene ikke nødvendigvis var til skade for noen, i alle fall slik vi forstår det i dag, kunne tilfellene underlegges både straffe- og forbedringstiltak fordi de stred mot samfunnsordenen ved ikke å passe inn i en ønsket normal.

Hvilke handlinger som utgjør reelle trusler for samfunnet, er ikke alltid enkelt å avgjøre. Avvik fra ”normalen” kan både være åpenlyst skadelige, potensielt skadelig eller harmløse avvik. Spesielt vanskelig kan det være å skille mellom avvik som i etterkant kan forstås som ”frempek” mot kriminelle handlinger de som er uttrykk for andre ting. Sosiale avvik er ofte forstått som uttrykk for problematikk som også kan føre til kriminalitet. I disse tilfellene kan strategier for normalisering igangsettes før kriminelle handlinger har funnet sted og likevel oppleves som legitime.

Den systemkritiske filosofen Michel Foucault omtaler dagens samfunn som et fengselsaktig øyrike.⁹⁴ ”Fengselet [danner] ikke [...] midtpunkt alene, men er knyttet til en rekke andre fengselsaktige instanser som tilsynelatende er helt forskjellige – siden de tilsikter å lindre, helbrede og hjelpe – men alle som én, i likhet med fengselet, tenderer mot å utøve en normaliserende myndighet.”⁹⁵ Måten ulike institusjoner som skole, barnehager og liknende opererer på er i mistenkelig sterk grad lik de metodene samfunnet benytter for å straffe. Metoder for å opprettholde normal atferd glir over i bruk av makt mot individer viss handlinger ikke er lovstridige, men *annerledes*. ”Problemet nå er snarere den store veksten av de normaliserende virkemidler, som gjør myndighetenes makt mer omfattende”⁹⁶

I bruk av normaliseringsprosesser på avvikende individer foreligger tre spesielt problematiske avklaringer: hva normalitetsbegrepet innebærer, hva som kan regnes som skadelig og hvorledes normaliseringsstrategier forstås. Normalitet er, ikke essensielt annerledes enn abnormalitet. *Normal* er et ideal viss kvaliteter ofte er bestemt av preferansene hos

⁹³ Se Espen Schaanning, *Makt og Viten: tekster i utvalg*, (Oslo:Unipub forlag, 2002). Kap 4,5 og 7.

⁹⁴ Michel Foucault, *Overvåkning og straff*, (Oslo: Gyldendal, 2008), 157, 255-256.

⁹⁵ Foucault, *Overvåkning og straff*, 263.

⁹⁶ Foucault, *Overvåkning og straff*, 262.

majoriteten i et utvalg.⁹⁷ Hva som er normalt, er dermed betinget av både tid, sted og utvalg. Ikke å dele denne majoritetens tankesett, eller ikke å leve opp til det, betyr i seg selv dermed ikke annet enn nettopp at det er en ulikhet i tankesett eller utlevelse. Likevel er det slik at ting som er skadelige, blant annet kriminalitet, ofte befinner seg utenfor normalen. Slik dannes en tankemessig forbindelse mellom det abnormale og det skadelige til tross for at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom de to.

Hva som regnes som skadelig, er heller ikke absolutt gitt. Beregning av fysisk skade kan være relativt enkelt, men psykisk og moralsk skade eller skade på orden og systemer er i større grad bestemt av forestillinger i samfunnet. På denne måten vil handlinger som oppleves som skadelige i dag ikke nødvendigvis oppleves som skadelige om hundre år, slik tilfellet har vært med bedømmingen av blant annet homofili. Hva som bør kriminaliseres og hva som ikke bør kriminaliseres er derfor et resultat av samfunnsnormer og forestillinger.

Til slutt er håndteringen av eventuelle avvik også problematisk. Slik vi så tidligere, legitimeres statlig maktbruk mot individer kun dersom det foreligger brudd på loven. Her oppstår et problematisk skille mellom bruk av straff og andre forbedrende tiltak. I mange tilfeller kan de to sammenfalle til tross for kun å omtales som det ene. Straff er ment å ha den bieffekten at det også virker normaliserende. Straff er ment å være individualpreventiv; gjennom erfaringen av lovbruddets konsekvenser skal lovovertrederen bli lovlydig. Denne bieffekten er positiv. Bieffekten av normaliserende tiltak som rehabilitering er derimot ikke like positiv. Opplysningsfilosofen Immanuel Kant skrev i sin *Moralens metafysikk*:

*Frihet (uavhengig av en annen tvingende vilje) – for så vidt denne kan bestå sammen med enhver annens frihet i henhold til allmenn lov - er den eneste, opprinnelige rettighet som tilkommer ethvert menneske i kraft av dets menneskehet.*⁹⁸

Den eneste opprinnelige retten mennesket har, er frihet fra å underlegges noen annens vilje. Videre er all ufrivillig undertrykkelse av denne friheten maktovergrep. Normaliseringstiltak begrenser individets frihet, og dersom disse benyttes på ufrivillige individer, kan de derfor forstås som overgrep.

⁹⁷ Hva som skaper en *normal* er mye mer komplekst enn dette, men av plassmessige årsaker kan vi ikke gå inn på dette her.

⁹⁸ Immanuel Kant, i: *Metaphysik der Sitten*, "Vom Straf und Begnadigungsrecht", 3. del, 1. avsnitt (A195/B225 - A207/B237). Engelsk oversettelse: "The metaphysics of morals", 5.

Målet med rehabiliterende tiltak er å endre individet og dets forhold til samfunnet til det bedre for de to. Formålet er godt både for samfunn og individ, og derfor oppfattes ikke nødvendigvis tiltaket som straff, disse tiltakene må derfor ikke legitimeres i samme grad som direkte straff. Fordi forbedring fremstår som noe positivt, kan i enkelte tilfeller overgrep mot individets frihet forstås som legitim til tross for at det motsatte er tilfellet.

I behandlingen av gjengfenomen er denne legitimeringsproblematikken også tilstede ettersom gjengtilhørighet er et sosialt avvik som kan – men ikke må - innebære lovbrudd. Hvilke tiltak som kan legitimeres, er altså avhengig av at de sosiale avvikene ikke kun er sosiale avvik, men kriminelle, sosiale avvik.

Definisjonsmakt

Språkets meningsinnhold er kontekstuellet betinget. Når språk benyttes, tillegges det bestemte meninger som speiler den språklige senderens verdensanskuelse. Et begrep tillegges altså mening avhengig av hva senderen ønsker å uttrykke og avslører måten senderen oppfatter verden på. Hver gang et begrep benyttes, skapes det slik mening i begrepet.

Det vitenskapelige og kulturelle rommet som former begreper mening i samfunnet, kalles en *diskurs*. Innenfor denne foregår en stadig maktkamp mellom de ulike aktørene som ønsker å vinne frem med sine definisjoner. Definisjonen skjer i krysningpunktet mellom interesser, ressurser og eiendomsforhold.⁹⁹ Det betyr at de som har interesse av det, ressurser til det og autoritet til det, har mulighet til å bestemme et begreps meningsinnhold. De autoritative aktørene får definisjonsmakt over begrepet innhold.

I denne undersøkelsen er diskuren rundt begreper som *gjeng* og *kriminell* spesielt interessante. Slik vi så i de foregående kapitlene, har definisjonene på gjengfenomen vært mange, og vi skal se hvorledes de ulike forståelsene av fenomenet har vært med på å aktivere ulike reaksjoner i samfunnet.

Hvordan det enkelte fenomenet defineres legger altså rammer for hvordan det skal håndteres og samtidig hvilke aktører som skal håndtere det. Dersom gjengfenomenet for eksempel primært forstås som et juridisk problem tillegges ulike juridiske aktørene ansvaret for håndteringen, dersom det derimot forstås som et uttrykk for sosial mistilpasning, aktiveres andre aktører som fritidsaktiviteter, veiledning, psykologiske tilbud og liknende. Det foregår

⁹⁹ Lien, *Vold og gjengatferd*, 15.

altså en avveining av ansvar mellom de ulike aktørene i samfunnet som ivaretar sosiale forhold.

I tillegg til at fenomen og definisjoner kan endre seg, endres også aktørene. Nye målsetninger og arbeidsmetoder utvikles, og måten fenomenene håndteres på av en og samme aktør, kan endres over tid. Vi skal se at dette blant annet var tilfellet for politiet på 1990-tallet.

Kapittel 7: Håndtering av gjengfenomen på 90-tallet

På 90-tallet ble det innenfor hele sosial- og rettsvesenet innført flere nye metoder for å håndtere kriminelle miljøer. Spesielt innenfor politiet skjedde store endringer som virket inn på håndteringen av kriminelle miljøer. Før 90-årene hadde politiets rolle i hovedsak vært å arbeide reaktivt. Dette endret seg i løpet av 90-årene, og proaktivt arbeid ble med sentralt. Arbeidet gikk også fra å være primærforebyggende til å bli sekundær- og tertiærforebyggende. Endringene som skjedde var med på å skape samsvar mellom forestillingene om gjengfenomen både innenfor academia og spesialistgruppen og måten gjengfenomen ble håndtert på.

Beskrivelse og definisjon av gjengfenomenet på 90-tallet

På 1990-tallet fantes mange ulike definisjoner av gjengfenomenet innenfor academia. Variasjonsbredden var også stor innenfor spesialistgruppene som arbeidet med fenomenet. Ofte var det ikke overensstemmelse mellom forestillingene innenfor academia og de praktisk orienterte spesialistgruppene.

Politioverbetjent Bjørn Øvrum, som vi skal se hadde stor innvirkning på politiets arbeid med gjenger på 90-tallet, beskrev sin arbeidsdefinisjon av gjenger på 90-tallet som ”en gruppe som holder sammen over tid som er nogen lunde i samme aldersgruppe, som har et symbol som uttrykk for sin gruppetilhørighet og som kanskje gjør kriminalitet sammen”.¹⁰⁰ Trekkene Øvrum beskriver finner vi igjen i mange av definisjonene på gjengfenomenet hos akademikere som Lien og Fangen fra samme tidsperiode. Til tross for å inneholde mange av de samme trekkene var Øvrums definisjon annerledes fra samtidens akademikere ved at den var mye løsere. Dette medførte at begrepet kunne omfatte flere og mer ulike grupperinger enn det mange av definisjonene benyttet innenfor academia.

Innenfor politiet var i midlertid gjengbegrepet hovedsakelig brukt til å omtale ungdommer med tydelig gatetilhørighet.¹⁰¹ Dette betød at andre grupperinger som også kunne falle innenfor gjengdefinisjonen, men som ikke hadde fremtredende gatetilhørighet, ikke nødvendigvis ble omtalt som gjenger. I stedet kunne andre fremtredende egenskaper være

¹⁰⁰ Samtale med politioverbetjent Bjørn Øvrum, 09.01.2013.

¹⁰¹ Samtale med Øvrum.

førende for måten gruppene ble omtalt på. Et eksempel var de svært fremtredende nasjonalistiske miljøene som til tross for å kunne omtales som gjenger, oftere gikk under andre navn som *nasjonalister*, *nynazister* eller liknende. Dette skal vi se eksempler på senere. Spesialistgruppens definisjon av gjengfenomen var altså bare delvis i samsvar med de definisjonene som ble benyttet innenfor akademia under samme tidsperiode.

Arbeidet med sosialt avvikende grupper på 90-tallet

Arbeidet med gjengliknende grupperinger var før og under 90-tallet hos mange aktører begrenset. Forebyggende arbeid på den tiden bestod hovedsakelig av primærforebyggende tiltak, altså grunnleggende arbeid med større grupper av befolkningen. For kommunen kunne dette bestå blant annet i gjennomføring av holdningskampanjer i skolen, for eksempel mot bruk av vold, mobbing, rasisme, rus og liknende. Innen fritidssektoren betød dette i stor grad å tilby et sted å være for unge, med ulike former for aktiviteter som disko og spill. Tiltakene var ment å treffe så mange som mulig for å danne et godt og sterkt felles sett med verdier og holdninger som var ment å begrense negative sosiale effekter. I tillegg til å tilby arenaer for sosialisering mellom unge var ungdomskubbene et sted der ungdom kunne få veiledning av voksenpersoner. Voksennærhet var slik vi så i kapittel fire, antatt å være svært viktig for god sosialisering. Alle de overnevnte tiltakene hadde samfunnstilpasning som målsetning, deltakelse var som oftest frivillig. Håndteringen av mer belastede grupper var primært tilskrevet straffeapparatet og falt i liten grad inn under de forebyggende aktørenes domene.

Den viktigste aktøren til å håndtere kriminelle grupperinger på 90-tallet var politiet. I løpet av 90-årene skjedde en viktig endring i politiets måte å arbeide på. Før 90-årene hadde deres arbeid hovedsakelig vært reaktivt, altså i etterkant av det kriminelle forholdet. Forebyggende eller *proaktivt* arbeid var mindre sentralt, og i den grad det ble utført, var det i form av primærforebygging. Forebygging av kriminelle forhold lå altså i svært liten grad innenfor politiets domene tidligere, men dette endret seg i løpet av 90-årene.

Da politiet økte bruken av forebyggende metoder, antok tiltakene mer målrettede former enn tidligere, blant annet med modellen for *situasjonell forebygging*.¹⁰² Metoden fungerte

¹⁰² Johannes Knutsson, "Situationell brottsforebygging ur et teoretisk och praktiskt perspektiv" (s.5-26) i *Ungdom og kriminalitet* sammendrag fra Justisdepartementets forskningskonferanse Politihøyskolen 11.-12. august 1998, (Oslo:PHS forskning, 1999), 5.

gjennom intervensjon i mekanismer som forårsaket kriminelle handlinger.¹⁰³ Dette innebar blant annet å endre elementene rundt omstendighetene for kriminelle handlinger slik at handlingene ble mindre interessante for eventuelle gjerningspersoner. Dette kunne gjøres for eksempel ved å øke anstrengelsene som krevdes for å utføre brudd, ved å høyne risiko, forminske utbytte ved brudd eller å vanskeliggjøre bortforklaringer etter brudd.¹⁰⁴

En av de mest betydningsfulle endringene i politiets metoder var likevel innføringen av den såkalte *bekymringssamtalen*. I løpet av den første delen av 90-tallet begynte politioverbetjent Bjørn Øvrum ved Manglerud politistasjon å utvikle en forebyggende metode som var basert på bruk av samtale mellom politi og potensielle lovovertrедere, spesielt unge lovovertrедere. Tiltaket bestod i at politiet i etterkant av uønskede handlinger, innkalte lovovertrедeren og eventuelt foresatte til samtale. Det enkelte bekymringsverdige forholdet ble tolket som et symptom på et underliggende problem.¹⁰⁵ Etter å ha kartlagt problematikken i samarbeid med ungdom og foresatt, ble det foreslått løsninger som kunne påvirke det underliggende problemet. Dette innebar blant annet formidling av muligheter innenfor hjelpeapparatet.¹⁰⁶

Etter å ha blitt innført som metode på Manglerud politistasjon, spredtes bekymringssamtalemodellen videre i landet og er tyve år senere i bruk ved alle politistasjoner i tillegg til flere kommuner i Sverige og en del politidistrikt i Danmark.¹⁰⁷ Da Øvrum lanserte ideen på midten av 90-tallet, møtte han en del motstand blant sine egne. En av grunnene til dette var at samtale som metode ikke var ansett som spesielt fruktbart.¹⁰⁸

Bekymringssamtalen er bygget på forestillingen om at det er sammenheng mellom ulike former for sosial problematikk. Bruk av kriminalitet forstås som ett av mange mulige uttrykk for mer grunnleggende og omfattende problematikk. I tillegg forutsetter bekymringssamtalemodellen forestillingen om at den potensielle lovovertrедeren har mulighet til å endre seg, og at dette gjerne kan skje ved appell til rasjonalitet og konsekvensforståelse. Bruk av bekymringssamtale kan oppfattes som en variant av en rehabiliteringsstrategi. I likhet med håndteringen av for eksempel psykisk sykdom var det antatt at samtale kunne benyttes

¹⁰³ Johannes Knutsson, "Situationell brottsforebygging ur et teoretisk och praktiskt perspektiv" (s.5-26) i *Ungdom og kriminalitet* sammendrag fra Justisdepartementets forskningskonferanse Politihøyskolen 11.-12. august 1998, (Oslo:PHS forskning, 1999), 7.

¹⁰⁴ Knutsson, "Situationell brottsforebygging ur et teoretisk och praktiskt perspektiv", 9.

¹⁰⁵ Voksne for barn, *EXIT- ut av voldelige ungdomsgjenger: sluttrapport*, Voksne for barn.

http://www.vfb.no/no/publikasjoner/EXIT_-_ut_av_ekstreme_miljoer/. (oppøkt: 02.01.2013)34.

¹⁰⁶ Samtale med Øvrum.

¹⁰⁷ Samtale med Øvrum

¹⁰⁸ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 45.

for å endre individets væremåte til det bedre for seg og samfunnet. Bekymringssamtalens grunnleggende målsetning var normalisering og reintegrering i storsamfunnet.

Slik vi var inne på i forrige kapittel, innebærer bruk av normaliserende tiltak ofte en grad av makt mot enkeltindivider. Dette var også tilfellet for bekymringssamtalen. Innkallingene til politiet var ikke fullstendig frivillige, men ettersom flesteparten av individene metoden ble benyttet på, var under myndighetsalder, var det for politiet mulig å pålegge de unge denne aktiviteten ved hjelp av godkjenning fra foresatte. I tillegg var det ofte slik at samtalene ble innledet i etterkant av kriminelle brudd som hærverk eller bruk av vold. Disse forholdene gjorde at bruk av de rehabiliterende metodene kunne legitimeres.

En annen metode utviklet i sammenheng med bekymringssamtalen, var *foreldregrupper*.¹⁰⁹ Ved å initiere møter mellom foreldrene til ungdommer i utsatte miljøer ønsket politiet å bevisstgjøre de foresatte om deres muligheter for å påvirke de unge. Dette skjedde i veiledning av politiet, men også av andre aktører med kompetanse innenfor sosial problematikk, blant annet helsearbeidere og hjelpeapparatets veiledere.¹¹⁰ Gjennom arbeidet var individuelle ressurser hos foresatte ment å kunne aktiveres som verktøy for å beskytte de unge. Samtidig som møtene mellom foresatte kunne ha positiv innvirkning på ungdommene, var dette oppfattet som en god mulighet for de voksne til å støtte hverandre i rollen som foresatt til en sosial avviker, en rolle som av de voksne ofte var opplevd som svært stigmatiserende.¹¹¹ Også foreldregruppemodellen var en form for rehabiliterende tiltak som, i likhet med bekymringssamtalen, var bygget på grunnforestillingen om at mennesket var en velgende aktør som ved hjelp av påvirkning utenfra, gjerne samtale, kunne endres til det bedre. Tiltaket var frivillig, og dermed var ingen grad av makt benyttet.

Både bekymringssamtale og foreldregrupper var metoder som samsvarte med 90-årenes grunnleggende menneskesyn der menneskets handlinger var antatt å være resultat både av miljømessige faktorer og egen vilje. Det var tydelig at forestillingene om at miljømessige faktorer virker inn på individenes handlinger ble benyttet i utformingen av tiltakene. Spesielt var dette tilfellet ved involveringen av foresatte. Slik vi så i NOVAs rapport, var veiledning fra foresatte antatt å være utslagsgivende for de unges evne til å tilpasse seg samfunnets

¹⁰⁹ Samtale med Øvrum.

¹¹⁰ Samtale med Øvrum.

¹¹¹ *EXIT, sluttrapport*, 52 og samtale med Øvrum.

normer. Involvering av foresatte i tiltakene kan dermed forstås som forsøk på direkte manipulering av faktorene som var antatt å være så utslagsgivende.

Kapittel 8: Håndtering av gjengfenomen etter år 2000

I løpet av 2000-årene fortsatte det å skje store endringer i måten spesialistgruppene forstod og håndterte gjengfenomen på. Gjengdefinisjonen ble også endret, og det var ikke samsvar mellom akademias-, politidirektoratets- og spesialistgruppens egen definisjon av gjengfenomenet. Måten gjenger omtaltes på, endret seg også i sammenheng med en ny forestilling om hvorledes språk former menneskelige fenomen.

I likhet med utviklingen på 90-tallet fortsatte det forebyggende arbeidet med kriminelle grupperinger å bli mer tilpasset og spesialisert også etter tusenårsskiftet. Samtidig som tiltakene ble mer rettet mot de konkrete problemgruppene, ble de mer altomsluttende som følge blant annet av bedre samarbeid mellom ulike aktører.

Spesialistgruppens definisjon av gjengfenomenet etter år 2000

Som vi så i del 1, var det store endringer av forståelsen av gjengfenomenet innenfor akademia fra 90-tallet fram til i dag. Definisjonen som ble dannet i Eurogang-samarbeidet forutsatte få konkrete kriterier slik at stor variasjon var mulig mellom de ulike gjengfenomenene uten at noen falt utenfor definisjonen. Dette var også tilfellet for flere av spesialistgruppens definisjoner på 2000-tallet. Politidirektoratet som er ansvarlig for politidistriktenes faglige ledelse definerte en gjeng som:

En gruppe (ofte aldersavgrenset) som holder sammen over tid, utøver straffbare handlinger og/eller ordensforstyrrende og aggressiv atferd i det offentlige rom. Gjengen har et eller annet symbolsk uttrykk for gruppetilhørighet som for eksempel navn, symboler, klesstil, språk osv.¹¹²

Sterk organisatorisk oppbygning, rollefordeling og felles agendaer som vi i kapittel fem så at var sentrale trekk i flere av definisjonene hos ulike representanter for akademia, var ikke av direktoratet forstått som sentrale karaktertrekk ved gjengfenomenene.

I undersøkelse 2 kom det frem at respondentene som bestod av en rekke ulike spesialister som arbeidet med ungdom og/eller kriminalitet, hadde en svært annerledes oppfatning av hva en gjeng var enn det vi har sett innenfor både akademia og politidirektoratet. I et av spørsmålene

¹¹² Politidirektoratet, *Politiets bekjempelse av kriminelle gjenger i perioden 2001-2015*, (POD publikasjon 2011/02), 4.

ble respondentene bedt om å vurdere hvilke egenskaper som var nødvendige for å definere en gjeng. I alt ble de bedt om å vurdere 16 ulike trekk som *svært-*, *middels-* eller *lite viktige* trekk. De fem trekkene som i størst grad var antatt å være svært viktige var *egne lover og regler* (67 %), dernest *klar ledertype* (57 %), *disiplinering av medlemmer* (50%) og *kriminalitet som fellesaktivitet* (43%), samt *territorialitet* (40%).¹¹³

Funnene var overraskende nok ikke i overensstemmelse verken med akademias gjengdefinisjoner fra perioden eller Politidirektoratets definisjon. Flere av egenskapene som var vektlagt i Politidirektoratets definisjon, var kun i liten eller-middels grad antatt å være viktige, blant annet *eksistens over tid* og *symbolbruk*.¹¹⁴ Kravet om bruk av kriminalitet som felles aktivitet, hvilket er den tyngst vektlagte karakteristikken i samtlige gjengdefinisjoner fra både 90- og 2000-årene, var blant respondentene vurdert som svært viktig av kun 43% og delvis viktig av 40%. Forestillingen om hva en gjeng var innenfor akademia var altså ulik forestillingene i spesialistgruppene, i tillegg til at det innenfor spesialistgruppene var stor variasjon mellom de offentlige skrivene de private forestillingene hos de som arbeidet med ungdom og kriminalitet.

Bruk av gjengbegrepet

Til tross for at gjengdefinisjonen blant akademikerne på 2000-tallet ble løsere slik at flere grupper enn tidligere kategoriseres som gjenger, minsket blant flere spesialistgrupper villigheten til å omtale noe som en gjeng. Dette kan forklares ved at det på 2000-tallet i økende grad ble tilslutning til forestillingen om at bruk av gjengbegrepet hadde en konstituerende effekt på tilfellene som ble omtalt som gjenger.¹¹⁵ Benevnningen kunne ha flere effekter på fenomenet. Den kunne virke stigmatiserende og i enkelte tilfeller kunne det også være samholdsfortettende.

Begrepet gjeng har, som vi har sett mange eksempler på, er knyttet til en rekke egenskaper som i storsamfunnet ansees som negative, blant annet sosialt utenforskap, kriminalitet og liknende. I tilfeller der en gruppe betegnes som en *gjeng* i det offentlige rom, knyttes disse

¹¹³ N=30. For full oversikt, se vedlegg 2: *Forestillinger om gjenger 2.0*. Se også "Kapittel 2: Metode" for mer informasjon om undersøkelsen.

¹¹⁴ Eksistens over tid: meget viktig: 3%, middels viktig: 40%, ikke viktig: 43%. Symbolbruk: meget viktig: 43%, middels viktig: 37%, ikke viktig: 20%. Eksistens over tid: meget viktig: 3%, middels viktig: 40%, ikke viktig: 43%. For full oversikt se vedlegg 2. N= 30.

¹¹⁵ Lien, *Vold og gjengatferd*, 31.

negative egenskapene til gruppen som omtales uavhengig om forestillingene er i samsvar med gruppens reelle egenskaper. Omtale av en gruppe som en gjeng kan var på 2000-tallet antatt å være stigmatiserende.

I de tilfellene der stigmaet ikke opplevdes som negativt på den omtalte gruppen, var det antatt å ha en samholdsfortsettende effekt.¹¹⁶ Gjengbegrepet innebar en rekke konnotasjoner til blant annet makt og maskulinitet som kunne skape økt sosial status og opplevelse av respekt.

Dersom en gruppe mennesker som ikke opplevde seg selv som en gjeng, likevel omtaltes som det i det offentlige rom, kunne omtalen være med på å motivere gruppen til å *bli en gjeng*.

Benevnningen kunne fungere som et ideal det ville bli ønskelig for gruppen å leve opp til. Slik var det antatt at det å omtale en gruppe som en gjeng kunne være en selvoppfyllende profeti.

”Jeg tror ofte at gjengfenomen blir skrevet opp av politiet, media, kommunen og andre instanser[...] det er mange av oss [som arbeider forebyggende innen politiet og kommunen] som ikke ønsker at den type fenomen skal blåses opp fordi vi heller vil jobbe med dem.”¹¹⁷ I stedet var begreper som *nettverk* eller *gruppering* mye mer fruktbare, ifølge Ove Kristofersen fra SaLTo sekretariatet, politiet og kommunens samordnende organ for kriminalitetsforebygging. ”De fleste av oss bruker [...] sjelden gjengbegrepet på unge nettverk og grupper. Det blir primært brukt av media, politikere og eventuelt vanlige folk.”¹¹⁸

Innenfor hjelpeapparatet ble i løpet av 2000-årene denne strategien allmenn praksis.¹¹⁹ I stedet for å kategorisere kriminelle grupper som *gjenger* ble begrep som *nettverk* eller *gruppering* brukt. Disse var mindre spesifikke og konkrete og forventninger til besittelse av konkrete egenskaper som implisitt lå i gjengbegrepet, ble ikke projisert over på de omtalte grupperingene.

Selv om begrepet i liten grad ble benyttet av spesialistgruppene forekom gjengbegrepet i offentlige rapporter eller liknende. Definisjonene som her var benyttet, blant annet politidirektoratets, var i overensstemmelse med de samtidige definisjonene innenfor akademia.

Reaksjonsmetode

¹¹⁶ Lidén, *Ungdomsgjenger*, 28

¹¹⁷ Samtale med SaLTo Sekretær Ove Kristofersen, 05.04.13, Oslo.

¹¹⁸ Samtale med Kristofersen.

¹¹⁹ Dette har kommet frem i samtale med samtlige av mine intervjuobjekter.

Slik vi så i forrige kapittel, begynte på 1990-tallet en dreining vekk fra bruk av straff som reaksjon på sosiale avvik og kriminalitet til bruk av rehabilitering.¹²⁰ Denne utviklingen fortsatte også videre utover i 2000-årene da sosiale avvikere i mindre grad ble håndtert av et straffesystem enn av et altomgripende velferdssystem. Kriminalitet var ikke lenger antatt å være kun et problem, men et symptom på underliggende og mer grunnleggende problematikk, for eksempel mistilpasning i samfunnets strukturer.¹²¹

I løpet av 2000-årene har vi sett at en rekke ulike forklaringsmodeller benyttet for å grunngi hvorfor enkelte individer antok lovstridige livsstiler. Både miljø, samfunnsstrukturer og delvis også biologi var antatt å virke inn på individenes handlingsvalg. I tenkningen om unge lovovertrедere og unge i faresonen hadde det i 90-årene vært en klar tendens til umyndiggjøring av lovovertrедernes handlinger, blant annet ved å bortforklare dem som resultat av uvitenhet og dårlig veiledning hjemmefra. Denne forståelsen av problematikken vedvarte også utover på 2000-tallet, men i noe mindre grad.

En faktor som kan ha vært medvirkende til økningen av ansvarliggjøring av unge lovbrøyttere etter tusenårsskiftet var det nye fokuset på pull-faktorer. I tilfeller der pull-faktorer ble benyttet som forklaring på deltakelse i gjeng, fremstod handlingene som mer bevisste enn dersom push-faktorer var vektlagt. Dersom push-faktorer var antatt å være sentrale, kunne gjerningspersoner lett fremstå som offer for uheldige forhold.¹²²

I intervjuer med ansatte innenfor politiet og hjelpeapparatet kom det frem at flertallet av intervjuobjektene mente at pull-faktorer kunne være utslagsgivende for dannelsen av kriminelle grupper. I undersøkelse 1 ble respondentene bedt om å vurdere i hvor stor grad ulike faktorer var med på å skape eller opprettholde kriminaliteten i Norge.¹²³

Svaralternativene inneholdt fem graderinger: *i svært stor grad*, *i stor grad*, *i middels grad*, *i liten grad* og *i svært liten eller ingen grad*, samt muligheten til ikke å svare. Respondentene skulle vurdere ni ulike faktorer, blant annet push og pull. Push-faktorer var blant respondentene vurdert som svært viktige eller viktige av 85 %.¹²⁴ Pull-faktorer var derimot antatt å være svært viktige eller viktige kun hos 47 %. Responsen på det samme spørsmålet i

¹²⁰ Dette primært hos unge lovbrøyttere

¹²¹ Elisabeth Myhre Lie, *I forkant: kriminlaitetsforebyggende politiarbeid*, (Oslo: Gyldendal akademiske, 2011), 60.

¹²² Samtale med Kristofersen.

¹²³ For full oversikt: se vedlegg 1. *Undersøkelse om forestillinger om kriminalitet 1.*

¹²⁴ N=136. For full oversikt: se vedlegg 1. *Undersøkelse om forestillinger om kriminalitet 1.0.*

undersøkelse 2 var omtrent tilsvarende.¹²⁵ Til tross for at pull-faktorer i større grad ble vektlagt på 2000-tallet enn tidligere, var altså pull-faktorer fortsatt antatt å være mindre utslagsgivende enn push-faktorer. Kristofersen kritiserte denne holdningen innenfor spesialistgruppene.

Man er veldig fattigdoms- og levekårsorientert i forhold til å forklare kriminalitet. Jeg tror man må se hva som drar. I en del kriminelle miljøer er det mer grådighet og griskhet, status og makt som trekker, ikke det at de ikke nødvendigvis hadde hatt alternativer. Mange av disse som har markert seg i det kriminelle landskapet de siste tiårene, er folk som definitivt hadde hatt andre muligheter og ressurser til det, men som likevel havnet denne vegen av forskjellige grunner.¹²⁶

Til tross for at fokuset på pull-faktorer gjorde at gjerningspersonene oftere ble ansvarliggjort var det ikke alltid tilfellet.

Foretak og metoder

Innenfor arbeidet med sosial problematikk utmerket to tendenser seg spesielt på 2000-tallet, den individuelle tilpassingen og samarbeidet mellom ulike instanser. Før og under 90-årene så vi at det kriminalitetsforebyggende arbeidet gikk fra primært å være allmennpreventivt med holdningskampanjer og liknende til å være mer rettet mot konkrete risikogrupper eller situasjoner, blant annet med den situasjonelle forebyggingsmodellen. På 2000-tallet fortsatte denne utviklingen, og arbeidet med sosial problematikk ble i enda større grad tilpasset de enkelte individene i risikozonen. Blant annet ble det i mange bydeler i Oslo tatt i bruk *mentorordninger* der ungdom i faresonen ble tildelt kontaktpersoner eller *mentorer* viss oppgave var å assistere ungdommene i deres liv på en måte som var normaliserende og forbedrende.¹²⁷

Arbeidet med risikoindividene var ikke kun rettet mot eventuelle tendenser til kriminalitet, men derimot et helhetlige velferdstiltak. Forebygging av kriminalitet var altså en mer omfattende tilpasningsassistanse. For på best mulig måte å kunne dekke alle individets behov ble samarbeid mellom ulike instanser i velferdssystemet og det juridiske systemet nødvendig. Dette førte blant annet til opprettelsen av såkalte SLT eller i Oslo SaLTo.¹²⁸

¹²⁵ For full oversikt: se vedlegg 2. *Undersøkelse om forestillinger om gjenger og kriminalitet 2.0.*

¹²⁶ Samtale med Ove Kristofersen

¹²⁷ Samtale med SaLTo koordinator Olga Mørk, 24.01.2013.

¹²⁸ SaLTo, *Om SaLTo*, SaLTo, http://www.salto.oslo.kommune.no/om_salto/, (oppsøkt 05.05.2013)

I 2006 ble modellen for samordning av lokale tiltak (SLT) innført i Oslo med politiet og Oslo kommune som hovedsamarbeidspartnere. SaLTo (Sammen Lager vi et Trygt Oslo) er et koordinerende organet som jobber med å forbedre kommunikasjon og samarbeid mellom ulike instansene som arbeider med kriminalitetsforebygging i Oslo. Dette innebærer blant annet barnevern, fritidsklubber, skole og politi. I tillegg til SLT-modellen ble en rekke andre fora for samarbeid mellom ulike spesialistgrupper opprettet på 2000-tallet. Et eksempel er ”Oppfølgingsteam for unge gjengangere”, et samtaleforum organisert i samarbeid mellom ulike aktører som arbeider med kriminalitet hos unge, blant annet barnevern, politiets forebyggende avsnitt, oppfølgingsteam og SLT-koordinatorer.¹²⁹ Under møtene deler aktørene relevant informasjon om gjengangskriminelle ungdommer og utarbeider felles planer for håndtering av individene. Løsningene som dannes, er ikke primært knyttet til straffeforfølgelse av de konkrete forhold, men heller mot bakenforliggende problematikk som er antatt å være utslagsgivende for kriminell atferd, som rusproblematikk.¹³⁰

På 2000-tallet ble altså strukturene for arbeid med lovbrutere endret. Samarbeidet mellom ulike instanser og aktører ble fortettet gjennom bedre samarbeid og koordinerende organer. Samtidig ble flere handlinger enn kun kriminalitet underlagt det rehabiliterende og straffende systemet. Gjennom omfattende tiltak skulle både kriminelle og andre mistilpassede gis veiledning for å oppnå normalisering og bedre evne til å fungere i samfunnet. Foucaults beskrivelse av det fengselsaktige systemet i *Forbrytelse og straff* var en kritikk av- og advarsel mot bruk av makt mot ikke-kriminelle handlinger. Til tross for at de nye systemene og tiltakene som ble til 2000-tallet, i stor grad kan minne om de Foucault beskrev, var det sjelden tilfellet at noen benytter seg av det han omtaler som illegal maktbruk. For eksempel var det slik at selv om mentor-ordningene ikke kun var rettet mot domfelte ungdommer, kunne de legitimeres med at de var frivillige. SLT-modellen blant flere system, vevet et tettere nett mellom ulike instanser, slik at uønsket atferd lett skulle kunne fanges opp og endres. Likevel var bruk av makt også her heller liten.

Ved å øke omfanget av tiltakenes arbeidsoppgaver samt å fortette rommet mellom de ulike instansene skaptet likevel et system som i større grad og med større effektivitet enn tidligere kan normalisere og tilpasse abnormale individer med eller uten bruk av tvang.

¹²⁹ Samtale med Mørk.

¹³⁰ Samtale med Mørk.

Fri vilje eller miljø - kristent og sekulært tankegods i spesialistenes forestillingsverdener

For å kartlegge respondentenes forståelse både av gjenger, kriminalitet og menneskets vesen stilte jeg i undersøkelse 1 og 2 ulike spørsmål og varianter av spørsmål som kunne avdekke sammenheng eller uoverenstemmelse mellom forestillinger i hver av respondentenes tankesett.

Først, slik vi var inne på tidligere, ble de bedt om å vurdere i hvor stor grad ulike faktorer var med på å skape og opprettholde kriminaliteten i Norge. Deretter ble respondentene bedt om å vurdere i hvor stor grad ulike aktører burde ansvarliggjøres for forekomsten av kriminalitet. I det neste spørsmålet ble de bedt om å vurdere om mennesket var en fritt velgende moralsk aktør. Til slutt ble respondentene bedt om å vurdere hvorvidt åtte ulike endringer i reaksjonsmåter burde benyttes for å minske forekomsten av kriminalitet.

I det første av spørsmålene som figur 5 illustrerer, svarte et flertall av respondentene at fri vilje kun i middels eller liten grad var motivasjon for kriminalitet.¹³¹ I stedet svarte mange at blant annet push- og pullfaktorer, slik vi har vært inne på tidligere, var svært viktige faktorer. I tillegg var for svake normaliserende effekter i samfunnet og negative gruppedynamiske effekter vurdert som viktige faktorer. Alle disse befinner seg innenfor de miljømessige og strukturelle forklaringsmodellene.

¹³¹ N=136, omtrent 1% svarte at de ikke ønsket å svare eller ikke visste. For full oversikt se vedlegg 1. *Undersøkelse om forestillinger om kriminalitet 1.*

I hvor stor grad tror du disse faktorene er med på å skape og/-eller opprettholde kriminaliteten i Norge?

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	41	78	17	1	1	0
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningsøken el.likn.	10	59	47	14	1	2
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsforherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	6	27	55	36	9	2
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvenforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	22	53	46	15	1	0
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	14	45	52	19	5	0
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	14	58	45	11	3	1
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	6	33	53	34	8	1
Tilfeldighet	4	15	55	40	16	1
Annet	1	8	29	21	8	44

Figur 5: Spørsmål 1 undersøkelse 1.0. N=136.

I spørsmål om i hvor stor grad ulike aktører burde ansvarliggjøres for kriminaliteten i Norge svarte hovedmangelen av respondentene at alle de nevnte aktørene i middels eller over middels stort grad burde ansvarliggjøres med unntak av to. Det var klar tendens til å mene at gjerningspersonen var den som i størst grad skulle ansvarliggjøres. Hos mesteparten av respondentene i undersøkelse 1 kan vi altså anta at mennesket var forstått som en fullstendig eller delvis moralsk ansvarlig aktør. Denne forståelsen springer ut av den grunnleggende kristne tanketradisjonen der mennesket ansees som fritt og velgende og derfor moralsk ansvarlig.

I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos:

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	25	41	41	20	7	0
Familie	27	58	40	7	4	0
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	4	36	60	23	13	0
Politikere	27	45	45	15	3	1
Rollemodeller	37	46	36	12	2	1
Medier	23	36	50	22	3	2
Gjerningspersonen	70	49	13	0	0	3
Samfunnets struktur og system	24	52	48	9	3	1
Andre	1	8	23	13	10	53

Figur 6: Undersøkelse 1, spørsmål 2. N=136.

Under direkte spørsmål om menneskets viljefrihet og moralske ansvar svarte et stort flertall av respondentene at mennesket enten delvis eller fullstendig skulle ansees som fritt velgende moralske aktører.

Mener du mennesker er fritt velgende moralske aktører?

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Ja	6	20.0 %
Ja, men kun innenfor gitte rammer	21	70.0 %
Nei, kun innenfor gitte rammer	3	10.0 %
Nei	0	0.0 %
Vet ikke/ønsker ikke å svare	0	0.0 %

Figur 7: Undersøkelse 2, spørsmål 12. N=30.

I spørsmålet i undersøkelse 1 om hvilke endringer som burde gjøres for å minske forekomsten av kriminalitet i Norge var *bedre/flere forebyggende tiltak* og *bedre/flere rehabiliterende tiltak* de som skilte seg ut med flest svar i den positive enden av skalaen. Bruk av mildere og

kortere straffer var reaksjonsformen som fikk mest negativ tilbakemelding. Bruk av strengere og lengre straffer var derimot ansett som et godt eller delvis godt forslag.

Hvilke endringer bør gjøres for å minske forekomsten av kriminalitet i Norge?

Svar fordelt på antall	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Strengere og lengre straffer	47	54	31	2
Mildere og kortere straffer	0	23	101	6
Bedre/fler forebyggende tiltak	124	10	0	0
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	109	23	1	0
Endring i samfunnets strukturer og system for eksempel fordeling av goder eller endring i skolesystem	48	66	18	3
Endring i kulturelle idealer	36	73	18	7
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	41	67	16	9
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	91	38	3	0
Annet	6	23	10	71
Ingen endring er nødvendig	8	8	68	25

Figur 8: Undersøkelse 1.0, spørsmål 3. N=136.

Resultatene fra disse undersøkelsene viste at hovedandelen respondenter benyttet seg av tre ulike grunnleggende forestillinger om mennesket i tillegg, men delvis uklare formeninger om håndtering av lovovertredere.

Slik vi har sett i kapittel tre, er forestillingen om at mennesket er en fri eller delvis fri aktør å finne innenfor både den kristne og dens sekulære tanketradisjonen. Innenfor den kristne tenkningen er mennesket ansett som delvis fritt ved at det selv kan ønske det gode eller la det onde handle gjennom det. Innenfor den sekulære tenkningen forstås mennesket som fritt eller delvis fritt avhengig av i hvor stor grad eksterne krefter har makt over mennesket.

Forestillingen om at motivasjonen for vonde handlinger ligger utenfor mennesket stammer fra en kristne tanketradisjonen, og har også blitt igjen i den sekulære tenkningen. Til tross for at 85 % av respondentene mente at mennesket i svært stor eller stor grad var et moralsk velgende vesen, mente samtidig 85 % at push-faktorer var svært viktige eller viktige for at individer skulle utføre kriminelle handlinger. Kun 28 % mente at kriminelle handlinger var motivert av individet selv.

At individet blant respondentene var ansett som fritt eller delvis samtidig som vonde handlinger ikke var antatt å stamme fra mennesket, fremstår på mange måter som paradoksalt og kan være resultat av flere ting. Forestillingen om at mennesket ikke kan være kilden til det *onde* stammer fra den kristne tanketradisjonen. Dersom vonde handlinger forekommer, er de motivert av en kraft utenfor mennesket. Til tross for at mennesket kan utføre vonde handlinger skyldes er de ikke opphavet til det onde. Denne forestillingen er med på å skape og opprettholde troen på det gode hos menneskeheten. I den sekulære tenkningen forklares gjerne de vonde handlingene som resultater av krefter utenfor menneskets vilje, som vi var inne på tidligere, blant annet dårlig veiledning, konsekvensforståelse, mental sykdom eller liknende.

Problemet med å forklare hvordan mennesker kan gjøre vonde ting uten å kunne ønske å gjøre onde ting for det ondes skyld har vært forsøkt forklart innenfor den kristne tradisjonen ved mange tilfeller. Innenfor den sekulære tenkningen er problemet vel så stort ettersom ingen mytologiske krefter kan påta seg ansvaret som det ondes kilde.

At disse blandede forestillingene fortsatt eksisterer innenfor et sekulært tankesett kan skyldes flere ting. Delvis kan dette vitne på at den sekulære tenkningen om mennesket i seg selv ikke er fullstendig og derfor integrerer kristne grunntanker der den ikke selv har noen forklaringer eller forestillinger å tilby. At forestillingen om at mennesket både kan være fritt og ikke opphavet til det onde kan altså være en levning fra den kristne tanketradisjonen. En annen forklaring på at både kristne og sekulære forestillinger om mennesket anvendes om hverandre kan være at konsekvensene av å tro at mennesket selv kan ønske å gjøre ondt kan være med på å ødelegge troen på mennesket.¹³²

Som vi så i figur 8, svarte en stor andel av respondentene at de mente bruk av strengere straffer kunne eller delvis kunne være en god reaksjonsform for å begrense forekomsten av kriminalitet. Her oppstår logisk inkonsekvens i forståelsen av menneskets vesen og reaksjonsform. Dersom kriminelle handlinger skjer som resultat av eksterne krefter som miljø, biologi og psykologi og ikke som resultat av individets ønske og frihet til å utføre vonde handlinger, kan ikke bruk av straff som reaksjonsmåte legitimeres. For at bruk av straff skal kunne legitimeres forutsettes moralsk ansvarlighet. Dersom mennesket skal kunne straffes for sine handlinger, må altså de vonde handlingene være resultat av menneskets vilje.

¹³² Dette skal vi diskutere videre i kapittel 11.

Slik vi så i de tidligere avsnittene, syntes det blant respondentene å være den rådende forståelsen at individene selv ikke gjorde kriminelle handlinger fordi de ønsket det.

At så mange av respondentene ønsket å benytte straff som reaksjonsform mot lovovertridere til tross for at det var i strid med deres grunnleggende årsaksforklaringer på kriminalitet, kan skyldes flere ting. Slik vi så i kapittel tre, er *den allmenne rettsfølelse* en sterk motivator for bruk av straff. Til tross for at individet ikke ansees som moralsk ansvarlig for sine handlinger kan straff benyttes for å tilfredsstille publikum og opprettholde en opplevelse av rettferdighet i samfunnet.

En annen forklaring på at en så stor andel av respondentene ønsket å benytte straff som reaksjonsmåte er at de benytter seg av et nytteetisk perspektiv. Bruk av straff som metode kan kanskje legitimeres dersom straff har en svært effektiv, preventiv effekt. Dette innebærer altså at straff ikke benyttes som mål, men som metode for å oppnå en effekt. Forestillingen som legitimerer handlingen, er altså at alle midler kan benyttes så lenge målet er godt.

Forestillingene og holdningene som kom til syne i resultatene fra undersøkelsen, stemte godt overens med forestillingene og holdningene som kom til syne under den deltakende observasjonen og i intervjuene. Hos spesialistene var opprinnelig kristne forestillinger om mennesket og sekulære forklaringsmodeller for menneskets handlinger benyttet om hverandre. Hovedsakelig ble kriminalitet forstått som et resultat av fri vilje eller miljømessige faktorer. I enkelte tilfeller ble biologi også tillagt forklaringskraft, men av svært mange ble også biologi fullstendig avvist som uvesentlig for individers hang til kriminelle handlinger. Den sterke negative responsen fra enkelte av intervjuobjektene kan skyldes en fortsatt eksisterende sårbarhet etter 80-årenes svært polariserte debatt om forholdet mellom miljø og genetik.

Holdningene til håndteringen av kriminalitet som jeg avdekket under intervjuer og deltakende observasjon, var, i likhet med responsen i undersøkelse 1, svært positive til rehabiliterende og forebyggende tiltak. Det var derimot noe avvik mellom forestillingene som kom frem i undersøkelsen og den deltakende observasjonen og intervjuene i henhold til ansvarliggjøring av gjerningspersoner. Under den deltakende observasjonen og i enkelte intervjuer kom det frem at flere av spesialistene i mindre grad ønsket stille gjerningspersoner til ansvar for sine kriminelle handlinger, dette til tross for å mene at gjerningspersonene var moralsk ansvarlige for handlingene. Hos enkelte av de observerte skyldtes denne holdningen en grunnleggende

negativ forståelse av bruk av både rehabiliterende og straffende tiltak, ettersom begge var forstått som varianter av straff. Noen av disse ønsket heller å benytte seg av tilgivelse enn straff som verktøy i reformeringen av lovovertrederne.

*

Hvordan gjenger håndteres er avhengig av hvordan menneskets handlinger, og dermed kriminalitet, forstås. Hvilke forklaringsmodeller som benyttes legger føringer for hvilke metoder som kan legitimeres. Bruk av straff forutsetter moralsk ansvarlighet og skyld. Rehabiliterende tiltak forutsetter forestillingen om at mennesket kan endres. I enkelte tilfeller kan rehabiliterende tiltak bli straffeaktige fordi innebærer begrensning av menneskets grunnleggende frihet. Dette gjelder også arbeidet med gjenger i dagens samfunn.

Innenfor spesialistgruppene under 90- og 2000-årene var ikke alltid forståelsen av innholdet i begrepet *gjeng* i samsvar med de forestillingene vi i forrige del fant innenfor akademia. Spesielt kom dette til syne i funnene i undersøkelse 2, der egenskapene som ble forstått som viktige i betegnelsen av en gjeng i svært liten grad var i overensstemmelse med egenskapene som ble vektlagt i samtidens definisjoner innenfor akademia og politidirektoratet. En mulig konsekvens var at arbeidet med gjenger som var basert på tiltak utarbeidet ved hjelp av akademias definisjoner ikke var tilpasset de grupperingene spesialistgruppene arbeidet med.

Hvem som håndterer kriminalitet og gjengfenomen er avhengig av hvordan kriminalitet forstås. Før 90-tallet var arbeid med sosial problematikk i stor grad primærforebyggende eller reaktivt. Ut over 90- og 2000-årene endret dette seg og systemet som håndterte kriminalitet gikk fra primært å være straffeorientert til å bli et altomgripende velferdssystem. Endringen gjorde at systemet kunne bli mer effektivt i rehabiliteringen og reintegreringen av sosiale avvikere til samfunnets orden. Samtidig muliggjorde denne endringen mer usynlig og effektivisert begrensning av individets frihet også i tilfeller der dette ikke kunne legitimeres.

Del 3: Eksempler på gjengfenomen og fremstilling i nyhetsmedier

I de kommende tre kapitlene vil jeg gjøre tre ting: jeg vil først vil fremlegge eksempler på ulike gjengfenomen fra 90- og 2000- årene. Deretter vil jeg undersøke hvordan disse fenomenene har vært fremstilt i ulike nyhetsmedier og fremlegge en teori om hvorfor fenomenene har vært fremlagt slik. Til slutt vil jeg oppsummere funnene fra hele prosjektet og diskutere mulige følger av funnene.

Mine to utvalgte eksempler på gjengfenomen, *Viking og Holmliagjengen* vil representere hver sin tidsperiode, henholdsvis 90-årene og 2000-årene. I fremstillingen av disse, vil jeg benytte funnene fra de foregående kapitlene og undersøke hvordan disse i reelle situasjoner virker inn på hverandre. Jeg vil også plassere tenkningen om- og håndteringen av fenomenene inn i sin samtids tanke- og håndteringstradisjon og vurdere hvorvidt de er tidstypiske eller ikke. Jeg vil deretter vurdere om håndteringen av fenomenene ut fra tidligere presenterte premisser kan forstås som legitime eller ikke.

For på en fruktbar måte å kunne analysere nyhetsmediers fremstilling av de to gjengfenomenene, vil jeg fremlegge Yvonne Jewkes teori om utforming av fremstillinger av kriminalitet i nyhetsmedier. Jeg vil hevde at fremstillingen av gjenger i mange nyhetsmedier har vært formet av det Jewkes omtaler som krav til *nyhetsverdighet*. Jeg vil deretter teste teorien opp mot eksempler på fremstillinger av mine to utvalgte gjengfenomen. Ved hjelp av data samlet inn under undersøkelse 1 vil jeg deretter undersøke om det finnes sammenheng mellom respondentgruppens nyhetslesevaner og deres forestillinger om kriminalitet og holdninger til håndtering av kriminalitet.

I etterkant av disse undersøkelsene vil jeg diskutere funnene fra de ulike delene av prosjektet. Jeg vil diskutere mulige konsekvenser av ulike forståelsene av menneskets handlinger og vurdere ulike former for håndtering og fremstilling kriminalitet og gjenger. Gjennom denne delen ønsker jeg å oppfordre til refleksjon over hvorfor vi tenker som vi tenker og hvordan disse tankene er med på å skape handlinger som kan ha store virkninger utenfor oss selv. I delen vil mine personlige forestillinger og vurderinger komme til syne.

Kapittel 9: *Viking* og *Holmliagjengen*

1990-tallet: *Viking*

På slutten av 80-tallet begynte utpregede rasistiske miljøer å oppstå rundt omkring i Norge. Grupperingene omtalte seg selv som *nasjonalister* til tross for at de ikke hadde klare politiske profiler, og heller ikke var knyttet opp mot andre nasjonalistiske eller nynazistiske grupperinger. Områdene der gruppene gjorde seg mest tydelige, var Brumunddal, Vennesla og Oslo. I Oslo oppstod det første slike miljøet på Lambertseter i 1993, senere pålydende navnet *Viking*.¹³³ I løpet av tiden miljøet eksisterte, ble omkring 100 deltakere observert, med et maksimum av 20 kjernemedlemmer til enhver tid. De fleste tilhørte ungdomsskoletrinnet.¹³⁴

Definisjon av *Viking*

Slik vi så i kapittel fire, beskrev forskeren Katrine Fangen ulike nasjonalistiske grupper som *nettverk* eller *miljøer* som sammen utgjorde et fellesskap ved felles symbolbruk og væremåter, regelmessige og uformelle treff med skøyeraktige væremåter som ofte innebar småkriminalitet. Felles politisk tilslutning var likevel den primære fellesnevneren mellom individene. Fenomenene hun omtalte, passet altså inn under de litt bredere gjengdefinisjonene som ble utviklet i 90-årene. *Viking* var en av gruppene hun beskrev. Også Politioverbetjent Øvrum og forsker Bjørgo som arbeidet tett med gruppen, var enige i at fenomenet passet godt inn under datidens gjengdefinisjon. Likevel var det ikke primært som gjeng grupperingen ble omtalt, men som et miljø.¹³⁵ Grupperingene som av spesialistgruppene omtaltes som gjenger i 90-årene, hadde en mye klarere gatetilørighet enn denne.¹³⁶ I *Viking* var de nasjonalistiske holdningene det mest fremtredende trekket, og det ble derfor mer nærliggende å omtale grupperingen som nasjonalister, eller såkalte *nasjonalister*.¹³⁷ Fokuset på de nasjonalistiske tendensene til gruppen fremfor dens gjengliknende form fikk også konsekvenser for håndteringen av grupperingen i praksis.

¹³³ Voksne for barn, *EXIT, Sluttrapport*, 2. og samtale med Øvrum.

¹³⁴ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 4.

¹³⁵ Samtale med Øvrum.

¹³⁶ Samtale med Øvrum.

¹³⁷ Samtale med Øvrum.

Forholdet mellom begrep og tiltak

Viking karakteriseres altså primært som en nasjonalistisk eller nynazistisk gruppe. Dette gjorde at grupperingen ble forstått og håndtert på en annen måte enn andre gjengfenomen i samme periode.

Tore Bjørge beskrev den håndteringen av de nasjonalistiske grupperingene ved begynnelsen av 90-tallet som marginaliserende. Hadde først noen kommet inn i disse miljøene, ble de betraktet som ”fortapt”.¹³⁸ Det fantes ikke noen tiltak rettet mot nasjonalistiske miljøer, men det var en felles strategi for de fleste samfunnsgrupper å marginalisere gruppene. På den harde fronten stod anti-rasistene, blant annet representert fra Blitz-grupperinger, som ønsket å bruke styrke mot de såkalte nasjonalistene. Den harde fronten arbeidet ut fra slagord som: ”Nazister og rasister skal hakkes til medister”, mens den mildere linjens taktikk hovedsakelig bestod av å tie ihjel miljøene, som illustrert med slagordet: ”Snu ryggen til Myrdal”¹³⁹

Behandlingen av de såkalte nasjonalistene på begynnelsen av 90-årene kunne ikke legitimeres ut fra de grunnleggende forståelsene av kriminalitet i samme periode. Dette kan forklares ved at nasjonalistene ikke ble forstått som fullstendig menneskelige. Slik vi har vært inne på tidligere, kan enkelte former for kriminalitet være vanskeligere å forstå enn andre. Dette gjelder spesielt når kriminaliteten er voldsom eller alvorlig som i tilfeller av drap, tortur og liknende. Holocaust utgjør en av de mest grusomme og uforståelige tilfellene av kriminalitet dagens mennesker kjenner til. Stadig fremlegges nye teorier som søker å forklare hvordan så mange kunne ta del i masseutryddelsen av andre mennesker. En måte å møte problemet på er å fortolke handlingene som onde. Slik vi så i kapittel tre, kan ondskap forstås som en forklaring på en handling ettersom ondskap innenfor den kristne tenkningen benevner tilfeller det Det Onde motiverer mennesket til å gjøre vonde handlinger. Ondskap sier altså noe om motivasjonen for handlingen og oppleves derfor som lettere å forstå og dermed også lettere å akseptere.

Det er nærliggende å anta at de såkalte nasjonalistiske grupperingene hos mange vekket sterke assosiasjoner til nazisme og holocaust, hvilket mest sannsynlig preget deres måter å forstå og behandle *Viking* på. Dersom de nasjonalistiske gruppene ble forstått som nazister, kunne dette medføre at den eneste måten deres handlinger kunne forstås på, var om de ble kategorisert

¹³⁸ Samtale med forsker Tore Bjørge, 08.02.2013.

¹³⁹ Den innvandringsfiendtlige norske politiske aktivisten Arne Johannes Myrdal var kjent som frontfigur for nynazistiske bevegelser på 80- og 90-tallet.

som onde. Slik vi var inne på i kapittel tre, har det innenfor den sekulære tanketradisjonen vært framstilt mange ulike forklaringer eller varianter av ondskap. Den monsteraktige ondskaper, den dumme ondskaper og liknende. I alle disse fornektes det *onde* mennesket fullstendig menneskelighet. Mennesket forstås som sykt, underutviklet eller liknende. Når et individ mister sin status som menneskelig, frafaller også alle rettighetene dette individet hadde i kraft av å være et menneske. Det samme var tilfellet i behandlingen av de såkalte nasjonalistiske grupperingene i begynnelsen av 90-årene.

Slik vi så i kapittel fire, var kriminalitet og gjengtilhørighet i 90-årene forstått som et resultat av sterke negative faktorer i miljøet. Lite foreldretetthet, dårlig veiledning og behov for vennskap var blant de sentrale forklaringene. Håndteringsmetoder som kunne legitimeres ut fra disse forklaringsmodellene var rehabilitering og reintegrering i samfunnet som gjenopprettelse av positive oppvekstforhold og liknende. I stedet ble de nasjonalistiske grupperingene møtt med marginalisering av den milde fronten og vold og trusler av den mer ekstreme.

Behandlingen gruppen fikk, kan forstås som en variant av straff. For å kunne legitimeres forutsetter denne skyld. Skyld forutsetter fri vilje, og dersom handlinger tolkes med grunnlag i fri vilje-modellen, forflyttes handlingsforklaringene raskt inn i moralens domene. I stedet for å forstå handlingene innenfor rammen syk/frisk eller tilpasset/mistilpasset ble altså de såkalte nasjonalistenes handlinger forstått innenfor den moralske aksene mellom god og ond. Kun ved å forstå nasjonalistene som ikke- menneskelige eller *onde* kunne datidens håndtering av gruppen legitimeres.

Frem til midten av 90-tallet kunne altså ikke behandlingen av såkalte nasjonalistiske miljøer i Oslo legitimeres ut fra datidens grunnleggende forståelser av mennesket og kriminalitet. Håndteringen av disse gruppene var heller ikke i overensstemmelse med forståelsen og behandlingen av gjenger generelt. Ved midten av 1990-årene skjedde det derimot en endring i behandlingen av nasjonalistiske grupperinger som bedre skapte samsvar mellom grunnleggende forståelser av mennesket, sosiale avvik og reaksjonsformer.

EXIT- ut av voldelige ungdomsgjenger

Etter å ha gjort undersøkelser innenfor de såkalte nasjonalistiske miljøene rundt om i Norge ble Bjørge ved flere tilfeller på begynnelsen av 90-tallet kontaktet av tidligere ”nasjonalister”

som ønsket hans assistanse til å klare å trekke seg ut av ekstremistmiljøet og begynne nye liv.¹⁴⁰ Ungdommene opplevde å møte et politisert hjelpeapparat som fulgte den ”myke” marginaliseringsstrategien, hvilket primært innebar ikke å hjelpe dem å oppnå reintegrering i samfunnet.¹⁴¹ Samtidig levde avhopperne i stadig frykt for vold fra de militante antirasistiske gruppene. De som ønsket seg ut av de destruktive miljøene, ble låst fast og måtte i flere tilfeller søke tilbake til sine gamle miljøer for å få den tryggheten og beskyttelsen de trengte.¹⁴²

Exit – ut av kriminelle ungdomsgjenger ble til på midten av 90-tallet. Modellen ble utviklet under vertskap av organisasjonen Voksne for Barn med forsker Tore Bjørgo som ansvarlig for utvikling av problemanalyse og politioverbetjent Bjørn Øvrum som ansvarshavende for metode- og modellutvikling.¹⁴³ Målsetningen for prosjektet var tredelt: å bistå ungdom som ville ut av voldelige ungdomsmiljøer med praktisk assistanse, benytte foreldrene som ressurs i ungdommenes utgangsprosesser gjennom blant annet foreldregrupper og å utvikle kunnskap om EXIT-prosesser fra kriminelle ungdomsmiljøer og deretter gi opplæring til yrkesgruppene som arbeider med ungdom i kriminelle ungdomsgrupper.¹⁴⁴ Det nasjonale EXIT-programmet ble etter hvert hovedsakelig utviklingsorientert fremfor å være et klientapparat. I praksis vil dette si at den første og delvis den andre målsetningen for prosjektet ble nedprioritert fremfor den siste.¹⁴⁵

En av politiets viktigste oppgaver i prosjektet var å utføre situasjonelt forebyggende tiltak.¹⁴⁶ Disse bestod blant annet av overvåkning av de nasjonalistiske miljøene, patruljering av områder, gjenerobring av ungdomsmiljøets territorium og avledning av hendelser.¹⁴⁷ I tillegg var sosialforebyggende tiltak svært viktige, blant annet videreformidling til hjelpeapparat og andre viktige offentlige instanser, innføring av alternative spenningsaktiviteter for ungdommene, igangsetting av foreldregrupper, samt aktivt forebyggende politiarbeid der

¹⁴⁰ Samtale med Bjørgo

¹⁴¹ Samtale med Bjørgo

¹⁴² Samtale med Tore Bjørgo

¹⁴³ Voksne for barn *EXIT, sluttrapport*

¹⁴⁴ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 49.

¹⁴⁵ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 49.

¹⁴⁶ Knutsson, ”Situationell brottsforebygging ur et teoretisk och praktiskt perspektiv”, 7.

¹⁴⁷ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 5-6.

spesielt bekymringssamtalen var en viktig del av arbeidet.¹⁴⁸ Alle disse metodene var typiske for arbeidet med kriminelle grupperinger i 90-årene, slik vi så i kapittel fire.

Humanisme og reintegrering

Den marginaliserende strategien som ble benyttet under første del av 90-tallet, hadde vist seg å ha liten effekt, og å endre denne holdningen var en primær målsetning for Bjørgo da han kom i kontakt med Manglerud politistasjon for det som senere skulle bli utvikling av EXIT-programmet.¹⁴⁹ For å kunne begrense bestanden av såkalte nasjonalistiske grupperinger måtte det utvikles en ny strategi som ville kunne føre de sosiale avvikerne inn igjen i storsamfunnet. Oppgaven ville imidlertid være ugjennomførbar dersom individene ble møtt med demonisering eller bagatellisering slik de tidligere hadde blitt. EXIT-strategien var bygget på et kristent-humanistisk menneskesyn, der menneskets iboende verdi og evne til å endre seg var sentrale forestillinger.¹⁵⁰ Grunnholdningen til mennesket, også de nasjonalistiske, var ifølge Bjørgo nødvendig. Kun ved å behandle nasjonalistene på samme måte som andre mennesker kunne de reintegreres i samfunnet nettopp som mennesker.¹⁵¹

Konkret bestod arbeidet av å forsterke de faktorene som allerede motiverte frafall fra miljøet både i form av push- og pull-faktorer. Bjørgo og Øvrum forklarte tilslutningen til de nasjonalistiske gruppene som resultat av miljømessige mangler eller uoppfylte sosiale behov som det å bli sett, ha venner, oppleve trygghet, tilhørighet og spesielt som et resultat av mangel på spenning.¹⁵² I bekymringssamtaler med ungdommene i *Viking*-miljøet kartla Øvrum disse uoppfylte behovene. Han fant at en svært stor andel av ungdommene brukte miljøet til å oppfylle behov for spenning.¹⁵³ Som en reaksjon på dette funnet, arrangerte Manglerud politistasjon det de kalte *Ekstremtur*. Ansatte i politiet og hjelpeapparatet tok med seg de nasjonalistiske ungdommene på turer der de oppsøkte spenning på andre vis enn gjennom kriminalitet. I stedet for å fokusere på kriminaliteten som politiet anså for å være kun ett av mange problemsymptomer, jobbet de med det de anså som den grunnleggende problematikken, i dette tilfellet et utilfredsstilt behov. På turene foregikk også samtaler mellom politi og ungdommer. Ved å ta ungdommene på alvor og behandle dem som vanlige

¹⁴⁸ Voksne for barn, *EXIT, sluttrapport*, 5-6, samt samtale med Bjørn Øvrum.

¹⁴⁹ Samtale med Bjørgo.

¹⁵⁰ Samtale med Bjørgo.

¹⁵¹ Samtale med Bjørgo.

¹⁵² Samtale med Øvrum.

¹⁵³ Samtale med Øvrum.

mennesker forsvant den polariserende effekten som gjorde at ungdommene ble utilnærmelige. Det ble dermed lettere å komme inn på dem og å utfordre deres forestillinger.¹⁵⁴

EXIT-tilnærmingen til de nasjonalistiske ungdomsgrupperingene møtte i den første tiden stor motstand spesielt blant mange antirasister.¹⁵⁵ Likevel fikk den raskt gjenklang i flere politiske instanser ettersom den var i klar overensstemmelse med den humanistiske tenkningen som lå til grunn for forebyggende arbeid på 90-tallet.¹⁵⁶ Menneskesynet og forklaringsmodellene som lå til grunn for EXIT-programmet, var i mye større grad i overensstemmelse med det grunnleggende menneskesynet, forståelsen av kriminalitet og menneskers handlingsmotivasjon slik den ble forstått innenfor tidens academia og spesialistgrupper enn det den tidligere marginaliseringsstrategien hadde vært.

Bjørge og Øvrum forklarte gjengmedlemskap ut fra miljømessige faktorer, men fraskrev ikke individets frihet likevel. De forutsatte tvert imot menneskets mulighet til endring i sitt rehabiliterende tiltak. Til tross for troen på fri vilje var ikke straff noe ønskelig middel for håndtering av problematikken. Dette kunne skyldes at den frie viljen ikke var antatt å være den primære motivasjonen for gjengaktivitetene og at tilstrekkelig grad av skyld slik ikke var oppnådd. Det kan også skyldes at straff ikke var ansett som noen fruktbar reaksjon.

2000- årene: *Holmlia*gjengen

Utgangspunkt

Forestillingen om en gjeng på Holmlia i bydel Søndre Nordstrand i Oslo har fantes siden 90-tallet. Året 2010 ble det etter en relativt stille periode rapportert om bråk og trøbbel fra det som blant enkelte var omtalt som *Holmlia*gjengen. Ungdom fra området var involvert i skyteepisoder både på Holmlia og i Oslo sentrum i tillegg til andre former for vinningskriminalitet. Alvorlighetsgraden nådde et toppunkt 13. august med en skyteepisode på Ensjø som hadde døden til følge for en yngre mann. Ungdomsgrupperingen bestod av en større mengde eldre ungdommer fra Holmlia-området der hovedandelen hadde vært i kontakt med politiet tidligere.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Samtale med Øvrum.

¹⁵⁵ Samtale med Bjørge.

¹⁵⁶ Samtale med Bjørge.

¹⁵⁷ Samtale med John Vee, 21.01.2013.

Håndteringen av fenomenet illustrerer, som vi skal se, typiske tendenser i hjelpe- og straffeapparatet etter millenniumskiftet. Dette gjør også ulike spesialistgruppers definisjoner og behandling av liknende fenomen. Eksemplet egner seg også godt til å illustrere hvordan negative forestillinger om bruk av begrepet *gjeng* var med på å endre måten gjengfenomen omtaltes på under perioden. Eksempelet illustrerer også en del av problematikken som oppstod under håndtering av sosial problematikk i en mindre velstående bydel.

Definisjon og omtale

Definisjonen av fenomenet *Holmliagjengen* var et svært omstridt tema. Hjelpeapparat, politi og andre spesialister var ikke enige om måten grupperingen best skulle omtales på. De mest sentrale aktørene i håndteringen av fenomenet var lokalt politi, lokalt ansatte innenfor bydel og kommune, privatdrevne fritidsklubber og andre tiltak fra området. I tillegg var enkelte ikke-lokale aktører som Politiets Spesielle Operasjoner (S.O) ved Organisert Kriminalitet (Org.krim) og politikere sentrale i forståelsen og behandling av fenomenet. De hadde alle en aktiv rolle i defineringen av grupperingen i det offentlige rom. Mellom de lokale og ikke-lokale aktørene var det klar uenighet om hvorvidt gruppen burde defineres som en gjeng eller ikke, noe som kan forklares ut fra aktørenes ulike arbeidsmålsetninger.

De lokale aktørene hevdet at grupperingen ikke kunne omtales som en gjeng. SaLTo-koordinator i bydel Søndre Nordstrand, Katrine Bagge-Skarheim beskrev gruppen som en broket forsamling hvis medlemmers primære fellestrekk var at de alle var oppvokst i Holmliaområdet og hadde en *Holmlia-identitet*. ”Det er en veldig blandet gruppe som henger sammen, men det er ungdommer som er kompiser, som er vokst opp her, og de har en tilhørighet her.”¹⁵⁸ Ungdommene hadde ulik nasjonal identitet, noen tilhørte religiøse grupperinger, andre ikke. Omtrent den samme beskrivelsen gav politibetjent John Vee fra Holmlia politipost.¹⁵⁹

Grunnen til at fenomenet ikke kunne omtales som en gjeng, var ifølge de lokale aktørene at gruppen ikke passet inn i noen gjengdefinisjon. Grupperingen benyttet seg ikke av noen felles

¹⁵⁸ Samtale med SaLTo koordinator Katrine Bagge-Skarheim, 02.01.2013.

¹⁵⁹ Samtale med Vee.

gruppesymboler, den var ikke territorielt orientert og hadde ikke eksistert over lengre tid, den hadde heller ingen fast struktur eller oppbygning som gruppe.¹⁶⁰

Trekkene som her ble vektlagt, var bare delvis typiske for de definisjonene datidens akademikere benyttet seg av. Eksistens over tid og bruk av gruppesymboler var i de fleste definisjonene viktige trekk, men at om at gjengenes struktur skulle være fast var derimot ikke et krav for eksempel i Eurogangs definisjon. Heller ikke var territorialitet og sterk organisering nødvendige trekk i følge Politidirektoratet. Likevel var forestillingene i samsvar med funnene i undersøkelse 2 der grupper som arbeider med unge og/eller kriminalitet mente at organisering og indre struktur i gruppen var nødvendig for at gruppen skulle kunne omtales som en gjeng.

Blant de ikke-lokale aktørene som arbeidet med grupperingen, omtales fenomenet i oftere som en gjeng. Torstein Holand, sjef for spesielle operasjoner i Oslo politidistrikt uttalte om situasjonen i Aftenposten 2012 at: ”Vi er nå i en situasjon hvor vi har et par miljøer som er i ferd med å blomstre opp. Det er snakk om nye aktører. I all hovedsak ungdom som er vokst opp sammen. De er såpass forente at de snart kan oppfattes som kriminelle gjenger”.¹⁶¹ I samme intervju benyttet han selv begrepet *gjengmiljø* for å omtale fenomenet på Holmlia. Til tross for ikke eksplisitt å benytte seg av begrepet *gjeng* i uttalelsene, var det stor forskjell på hans og de lokale aktørenes omtale av holmliafenomenet.

I intervju med Erik Jensen, leder for Oslopolitets gjengprosjekt, hevdet i 2008 Dagbladet.no at politiet i et *hemmeligstemplett dokument* fra politiet omtaler Holmlia-gjengen som en av hovedstadens seks viktigste gjenger.¹⁶² Det kom ikke frem i samtalen om Jensen selv vil omtale gruppen som en *gjeng*, men heller ikke at han var tydelig uenig i påstanden. Til tross for at uttalelsene til dels kan ha vært feilaktig fremstilt av journalistene, noe vi kommer tilbake til i neste kapittel, syntes bruken av begrepet *gjeng* å forekomme oftere hos de ikke-lokale aktørene. Dette er også den opplevelsen lokale aktører hadde om de ikke-lokale aktørenes begrepsbruk. ”Media og politiet sentralt vet ikke hva de skal kalle dem. Gjør man

⁸ Samtale med Bagge-Skarheim.

¹⁶¹ Riaz, ”Nye gjenger vokser til”.

¹⁶² Klungtveit, ”Slik ser gjeng-Oslo ut”.

ulovligheter i sentrum, er mer enn én og man er fra Holmlia, så kommer man ofte innenfor det sekkebegrepet *Holmlia gjengen*”¹⁶³

Forklaringene på hvorfor lokale aktører som Vee og Bagge-Skarheim ikke ønsket å kategorisere grupperingen på Holmlia som en gjeng kan være flere. Selv mente de dette skyldtes at fenomenet ikke innehadde gjengfenomenets karakteristikk. I tillegg hevdet de at bruk av begrepet *gjeng* kunne ha negative konsekvenser.¹⁶⁴ I stedet for å benytte seg av gjengbegrepet ønsket Bagge-Skarheim og Vee å omtale de unge som et *nettverk* eller *gruppe* for ikke å forsterke eventuelle negative gruppetendenser.¹⁶⁵

I tillegg kunne måten grupperingen definertes på henge sammen med de ulike aktørenes måte å arbeide på. Både Vee og Bagge-Skarheims arbeid benytter seg i hovedsak av forebyggende metode, mens S.O. og Org.Krim arbeider reaktivt.

Proaktivt eller reaktivt

Proaktivt arbeid begrunnes på antakelsen om mulighet for et gitt utfall. Dette gjelder også gjengforebygging, der hovedtyngden av arbeidet befinner seg i forkant av dannelsen av gjenger.¹⁶⁶ For å igangsette gjengforebyggende arbeid er det derfor ikke nødvendig at det foreligger noe definert gjengfenomen. Det motsatte er tilfellet for reaktivt arbeid. Dette igangsettes i etterkant av og som reaksjon på en hendelse eller forekomst av et fenomen. Det reaktive arbeidet med gjenger forutsetter derfor at det eksisterer et fenomen definert som en gjeng.

Vee og Bagge-Skarheim tilhørte en gruppe aktører hvis arbeid i stor grad var proaktivt. S.O. og Org.Krim.s arbeid tilhørte derimot primært den reaktive typen. For de proaktive aktørene var det ikke viktig å definere Holmlia-fenomenet som en *gjeng*, ettersom eksistensen av en *gjeng* ikke var noen forutsetning for arbeidet deres. Det motsatte var tilfellet for S.O. og Org.Krim. som var avhengige av å kunne definere fenomenet nettopp som en *gjeng* for å kunne begynne sitt arbeid. Dette kan være med på å forklare hvorfor sistnevnte i større grad var villig til å definere Holmlia-fenomenet som en gjeng enn det de lokale aktørene var.

¹⁶³ Samtale med Vee,

¹⁶⁴ Samtale med Vee, samtale med Bagge-Skarheim, samtale med Kristofersen.

¹⁶⁵ Samtale med Vee og samtale med Bagge-Skarheim.

¹⁶⁶ Det forebyggende arbeidet fortsetter også etter gjengdannelse, da som forebygging av videre forekomst av fenomenet og konkrete uønskede situasjoner.

En annen forklaring på ulikheten i vilje til å definere Holmlia-fenomenet som en gjeng er knyttet til målingen av suksess for proaktive versus reaktive tiltak. Proaktive tiltak forutsetter ikke at det foreligger noe absolutt fenomen som subjekt for sitt arbeid. Derimot innebærer fraværet av slike at det proaktive arbeidet kan antas å være suksessfullt. Det vil i Holmlia-tilfellet si at dersom fenomenet ikke kunne omtales som en gjeng, ville de gjengforebyggende tiltakene i større grad kunne antas å være suksessfulle enn dersom fenomenet skulle omtales som et gjengfenomen.

Det motsatte var tilfellet for det reaktive arbeidet, hvilket forutsatte at det eksisterte et fenomen som kunne elimineres. I Holmlia-tilfellet innebar dette at de reaktive aktørene først kunne definere fenomenet som en *gjeng* for deretter å gripe inn i fenomenet og omgjøre det til en ikke-gjeng. Omdannelsen fra gjeng til ikke-gjeng ville være et tegn på de reaktive tiltakenes effektivitet.

Utenom disse motivasjonsorienterte forklaringene kan forskjellen også skyldes mer praktiske årsaker. Det er tenkelig at de to gruppene - lokale og ikke-lokale - hadde ulike erfaringer med fenomenet og at opplevelsene i ulik grad var i overensstemmelse med deres gjengdefinisjoner. En annen mulighet er at de opererte ut fra ulike gjengdefinisjoner. Ettersom Politidirektoratets definisjon ligger til grunn for begge grupperingenes arbeid, skulle dette i teorien ikke være tilfellet, men slik funnene i undersøkelse 2 har vist, er det ikke nødvendigvis overensstemmelse mellom de individuelle forestillingene om gjengfenomen og direktoratets offentlige definisjon.

Tiltak rettet mot gruppen:

Det var etter år 2010 ingen bydelsdrevne tiltak direkte rettet mot det såkalte gjengmiljøet på Holmlia. Dette kunne skyldes uenigheten om fenomenets form, altså hvorvidt dette var et reelt gjengproblem eller ikke. Aktørene i bydelen var blant de som ikke ønsket å definere fenomenet som en gjeng, hvilket kan forklare hvorfor det heller ikke ble satt opp noen direkte gjengforebyggende eller gjengbekjempende tiltak. I stedet satset de lokale aktørene på primærforebygging som fritidsklubber og idrettstilbud. Deltakelse og mestring på skole og arbeidsplass var blant de lokale aktørene antatt å være svært viktige midler til å forebygge asosial atferd som kriminalitet og gjengdannelse.¹⁶⁷ Assistanse til bedre mestring av disse

¹⁶⁷ Samtale med Bagge-Skarheim og Mørk

oppgavene gjennom blant annet *Drop-out prosjektet* var derfor antatt å være viktig.¹⁶⁸ I dette ble den enkelte assistert i sin mestring av praktiske og psykiske vanskeligheter som kunne eller hadde ført til utenforskap. Forestillingen om bedre sosial tilpasning gjennom deltakelse på skole og i arbeid var typisk for perioden. Forestillingene kan stamme både fra forklaringsmodeller som benytter seg av miljømessige faktorer og strukturmessige faktorer for å forklare avvik. De forebyggende tiltakene var altså bygget på forestillinger som var typiske for tiden. De forebyggende tiltakene kunne også legitimeres ut fra forestillingene om mennesket og kriminalitet.

I motsetning til bydelen, gjennomførte det lokale politiet mer direkte tiltak for grupperingen. Dette bestod blant annet av samtaler med de unge norm- og lovbrysterne.¹⁶⁹ Den situasjonelle forebyggingsmodellen fra 90-årene ble også benyttet. I tillegg gjennomførte de enkelte turer med de yngste ungdommene, noe i likhet med det vi så i Exit-prosjektet fra 90-årene. Politiet gjennomførte også en-til-en oppfølging av de yngste sammen med barnevernet for å hindre rekruttering oppover i de eldre gruppene.¹⁷⁰ Mye av arbeidet fra politiets side tok utgangspunkt i forestillingen om at bruk av samtale kunne føre til at lov- og normbrysterne kunne endre seg. Arbeidet forutsatte altså forestillingen om at lovovertrederne var rasjonelle aktører som kunne velge sine handlinger. Dette til tross for at miljømessige, strukturelle eller biologiske faktorer kunne være med på å begrense handlingsrommet til individet. Vee understreket også hvorledes kriminelle brudd som oftest var resultater av gruppedynamikk.¹⁷¹ Dette begrunnet han med at kriminelle brudd innenfor grupperingen i svært liten grad ble foretatt på enmannshånd. Forestillingen om at sosial dynamikk kan være kriminogen er også typisk for 2000-årene, blant annet presentert av Inger-Lise Lien slik vi så det i kapittel fem.

Til tross for at det ikke fanten noen direkte gjengbekjempende tiltak uttalte Bagge-Skarheim at et Exit-liknende foretak hadde vært ønskelig for å bekjempe et negativt miljø.¹⁷² At fenomenet ikke omtaltes som en gjeng, betød ikke at bekymringen ikke var stor eller at fenomenet ikke ble oppfattet som alvorlig. Fraværet av direkte gjeng- eller miljøbekjempende tiltak var dermed ikke resultat av manglende bekymring. En mulig forklaring er i stedet forholdet mellom den sosiale belastningen i bydelen og bydelens økonomi.

¹⁶⁸ Samtale med Bagge- Skarheim

¹⁶⁹ Samtale med Vee.

¹⁷⁰ Samtale med Vee.

¹⁷¹ Samtale med Vee.

¹⁷² Samtale med Bagge-Skarheim

Bydel Søndre Nordstrand er en av bydelene i Oslo med størst sosial belastning. I SaLTo-rapporten "Barne-og ungdomskriminaliteten i Oslo 2011" kommer det frem at 12,0 % av alle unge gjengangere i Oslo sokner til bydel Søndre Nordstrand, hvilket utgjør nærmere tredobbelt av gjennomsnittet for Oslos bydeler, som ligger på 4,7% til tross for at bydel Søndre Nordstrands befolkning er under gjennomsnittlig størrelse.¹⁷³ Bydelen er ved samtlige målinger i Fafos levekårsundersøkelse for 2007 blant de tre mest belastede og ressursvake bydelene i Oslo. For eksempel er bydelens ledighetsforekomst 20,0 % over gjennomsnittet for Oslo.¹⁷⁴ Bydelen har den nest høyeste andelen sosialhjelp-mottakere på 10,2 %, mot gjennomsnittlige 6,4.¹⁷⁵ Samtidig er gjennomsnittsinntekten i bydelen kun 190 000 per individ i motsetning til det mye høyere 259 000 som er gjennomsnittet for hele Oslo.¹⁷⁶

De store sosiale belastningene levestandsforholdene medbringer, gjør at behovet for forebyggende tiltak øker. Dette innebærer imidlertid ikke at bydelens økonomiske tilskudd til slike øker proporsjonalt, og muligheten til å gjennomføre nødvendige tiltak er ikke alltid til stede. Dette kan være en mulig faktor i forklaringen på at det ikke fantes flere tiltak direkte rettet mot Holmlia-fenomenet.

En annen faktor som virker inn på hvorledes sosial problematikk håndteres, er alderskategoriene objektene tilhører. Ungdommene i Holmlia-fenomenet befant seg primært innenfor alderskategorien 20-25 år.¹⁷⁷ Dette medførte at færre tiltak fantes for gruppen enn for for eksempel yngre grupperinger. Grunnen til dette er at påleggelse av tiltak forutsetter samtykke hos myndige personer dersom tiltaket ikke er rettslig pålagt. Ved passert myndighetsalder frafaller samtidig alle ikke-påbegynte tiltak fra barnevernet.¹⁷⁸ Aldersspennet i Holmlia-fenomenet gjorde altså at både antalle aktører og frekvens av deltakelse i mulige tiltak var begrenset. I tillegg til at tiltakene for gruppen var færre, opplevde Bagge-Skarheim at evnen til å motivere de unge til å delta også var mindre. "Når de unge beveger seg inn i sen

¹⁷³ SaLTo, *Barne-og ungdomskriminaliteten i Oslo 2011: en trendrapport laget av Oslo politidistrikt og Oslo kommune*", Pål Meland, strategisk stab Oslo politidistrikt (Oslo: Huset kommunikasjon og design AS, 2012), 49.

¹⁷⁴ Magne Bråthen og Anne Britt Djuve, Levekårsundersøkelsen 2012, 101. *Levekår og vandring, Velstand og marginalisering*, (Oslo: Fafo, 2007:05), 101.

¹⁷⁵ Fafo, Levekårsundersøkelsen 2012, 112, etter Bydel Gamle Oslo og sammen med Grünerløkka

¹⁷⁶ Fafo, Levekårsundersøkelsen 2012, 116.

¹⁷⁷ Samtale med Vee og Bagge-Skarheim

¹⁷⁸ Samtale med Bagge-Skarheim

ungdomsalder, kan det være enda vanskeligere å påvirke dem. For å kunne involvere dem i tiltak, må de ha motivasjonen selv.”

Håndteringen av Holmlia-fenomenet bestod i hovedsak altså av ulike primærforebyggende tiltak, med unntak av politiets samtaler og situasjonelle forebygging. Forestillingene som lå til grunn for disse tiltakene var typiske for tiden og tiltakene kunne også legitimeres ut fra den grunnleggende forståelsen av mennesket under perioden.

Kapittel 10: Fremstilling av gjengfenomen i nyhetsmedier

Nyhetsverdighet

Til tross for at det er vanskelig å si noe helt eksakt om hvordan mediers fremstilling av kriminalsaker virker inn på publikum, kan analyse av enkelte saker gi oss mer innsikt i forholdet mellom medier og virkelighet samt forholdet mellom samfunnet og kriminalitet. Mediers fremstilling av kriminalitet både speiler og skaper opplevelse av identitet, samfunnsverdier og publikums forståelse av samfunnsstruktur og andre mennesker.¹⁷⁹

Kriminalitetsorienterte saker utgjør gjennomsnittlig en tredjedel av alle presentasjoner i nyhetsmedier her i vesten.¹⁸⁰ Dette betyr likevel ikke at alle kriminalsaker er like interessante for pressen. En saks *nyhetsverdighet* bestemmes av en rekke ulike egenskaper. Yvonne Jewkes, professor i kriminologi, trekker frem en rekke aspekter hun mener er utslagsgivende for nyhetsverdighet i all nyhetspresse. Jo flere av disse faktorene et tilfelle inneholder, desto større sjanse er det for at de vil publiseres. Blant aspektene hun vektlegger er spesielt fem interessante i vår sammenheng:

1. Forutsigbarhet: Historiene som presenteres, følger en viss forutsigbar mal, slik at publikum lettere kan følge historien og kjenne seg igjen. Saker presenteres gjerne på samme måte som de har blitt gjort tidligere.
2. Forenkling: Hver fremstilling er forenklet slik at det ikke gjøres plass til tvetydighet innen fortolkning.
3. Risiko: I kriminalsaker presenteres kriminalitet stort sett som tilfeldig og meningsløs, slik at alle er potensielle offer.
4. Vold og konflikt: Dette muliggjør visuell fremstilling av dramatikk og handlingsforløp.
5. Visuell presentasjon: Visuelle opplevelser antas å kreve mindre refleksjonsevne og er raskere å oppfatte enn skriftlige opplevelser.¹⁸¹

¹⁷⁹ Yvonne Jewkes, *Media and crime*, (Los Angeles: Sage, 2011), 268.

¹⁸⁰ Jewkes, *Media and crime*, 10.

¹⁸¹ Jewkes, *Media and crime*, 45-63.

Kravene er ifølge Jewkes med på å legge rammer for hvilke saker som presenteres i media. Ved at saker som inneholder disse faktorene overrepresenteres i nyhetsbildet, skapes et skjevt bilde av virkeligheten. Kriminalitet mot kvinner og barn, utført av fremmede og tilsynelatende motivløst, er blant de mest overrepresenterte sakene. Det skapes en illusjon om at slike tilfeller er mer utbredt enn de er, noe som i de mest alvorlige tilfellene kan føre til moralsk panikk hos befolkningen.¹⁸² Dette gjelder også fremstillingen av gjenger og gjengrelaterte hendelser i de norske nyhetsmediene. Vi skal senere se at mediers fremstillinger av *Viking* og Holmlia-fenomenet ofte ikke har vært i samsvar med de tidligere presenterte opplevelsene hos spesialistgruppene.

I tillegg til at en virkelighetsnær fremstilling av samfunnets tilstand vanskeliggjøres ved overrepresentering endres også virkelighetsbildet av måten de enkelte tilfellene omtales på. Spesielt med dagens sensasjonsorientering kan det være vanskelig å skille mellom virkelighet og fremstilling. All denne problematikken kan spores tilbake til de økonomiske forutsetningene for nyhetsproduksjon. I dagens informasjonssamfunn er kampen om publikums oppmerksomhet hard, og både nyhetsmedier og underholdningsmedier konkurrerer om det samme publikumet. Nyhetsmediene er avhengige av å tilfredsstille sitt publikum for å kunne finansiere drift, hvilket gjør at publikums forventninger og ønsker er sentrale for utformingen av nyhetssaker. En av konsekvensene er større tabloidisering og sammensmelting av informasjon og underholdning.

Nyhetsmedienes fremstilling av gjenger på 90-tallet: *Viking*

På 90-tallet hadde bruken av begrepet *gjeng* i betydningen *kriminell gruppe* en drastisk økning innenfor nyhetsmediene. I Aftenposten ble begrepet benyttet gjennomsnittlig 450 ganger i året, en økning på omkring 70 % i forhold til det foregående tiåret.¹⁸³ Av disse tilfellene omhandlet 70-80 % kriminelle grupperinger.¹⁸⁴ ”Gjeng raserte butikk”¹⁸⁵, ”Gikk av trikken – slått ned og ranet av gjeng”¹⁸⁶, ”Gjengopprør ved sofienbergparken i går”¹⁸⁷.

¹⁸² Jewkes, *Media and crime*, 174.

¹⁸³ Regnet ut ved hjelp av oversikt fra arkivet hos aftenposten.no, <http://eavis.aftenposten.no/aftenposten/87504/archive/demo/>, (oppsøkt 05.05.2013)

¹⁸⁴ Tallene er ikke representative for andre medier der bruk av gjengbegrepet kan ha vært annerledes. Målingene er gjort for sammenlikning av bruk av gjengbegrepet innenfor den samme avisen over tid.

¹⁸⁵ Ukjent, ”Gjeng raserte butikk”, Aftenposten, 29.01.95

¹⁸⁶ Torbjørn Tungesvik, ”Gikk av trikken – slått ned og ranet av gjeng”, Aftenposten, 19.06.98.

¹⁸⁷ Torbjørn Tungesvik, ”Gjengopprør ved sofienbergparken i går”, Aftenposten, 14.07.98

Samtidig begynte egennavn og stedsnavn å benyttes i sammenheng med begrepet *gjeng*: ”Hamargjeng tatt for 53 tyverier”¹⁸⁸, ”Holmliagjeng laget bråk på Hauketo fritidsklubb”¹⁸⁹

Ved å sette egennavn på gjengene kunne disse lettere omtales i media. Referansen til stedsnavn gjorde det også lettere for publikum selv å danne seg et bilde av hva slags ungdom det var snakk om.

Nasjonalisme eller nynazisme?

Fremstillingene av *Viking*-miljøet er typiske eksempler på hvordan nyhetsverdige historier både velges og skapes. *Viking* ble omtalt på en litt annen måte enn mange andre kriminelle grupperinger på 90-tallet. Til tross for å inneha alle de sentrale karakteristika for å utgjøre en gjeng ble gruppen ikke omtalt slik i avisene. Dette skyldes at gjengstrukturen ikke var den mest fremtredende egenskapen hos gruppen, men heller de nasjonalistiske holdningene. Ved å benevne grupperingen som *nynazister* fremfor *gjeng* vekkes andre og sterkere følelser i publikum.

Femti år etter andre verdenskrig har ikke nazistisk tankegodt sluttet å vekke sterke følelser. Dette virker inn på fremstillingen av nasjonalistiske grupperinger som *Viking* i nyhetsmedier. Konstruksjonen av nynazister som monstre er, slik vi har vært inne på tidligere, en forsvarsmekanisme som kan settes i gang for å beskytte mot den smertefulle erkjennelsen at holocaust var og er et mulig menneskelig potensial.

Viking ble i nyhetsmediene svært ofte omtalt som nynazister til tross for at gruppen selv omtalte seg som nasjonalister og det nynazistiske tankegodset ikke var å finne hos alle gruppens medlemmer. Ved å omtale grupperingen som nynazister kunne svært negative forestillinger om gruppen aktiveres hos publikum. Overskrifter som ”Væpnet til tennene i nazireiret”,¹⁹⁰ ”Nazi-angrep mot SOS Rasisme”¹⁹¹ ”Noen vil bli drept i krigen med Blitz – Drapsdømt nynazist tilbake i nynazist-miljøet”¹⁹² kunne bidra til å skape et ekstremt og forenklet bilde av det nasjonalistiske miljøet.

¹⁸⁸ NTB, ”Hamargjeng tatt for 53 tyverier”, *Aftenposten*, 19.05.98.

¹⁸⁹ Torbjørn Tungesvik, ”Holmliagjeng laget bråk på Hauketo fritidsklubb”, *Aftenposten*, 11.03.98.

¹⁹⁰ Geir Selvik, ”Væpnet til tennene i nazireiret”, *Dagbladet*, 14.02.1995

¹⁹¹ Per Kristiansen Bjørkeng, Alexander Øystå, Rolf Øhman, ”Nazi-angrep mot SOS Rasisme”, *Aftenposten*, 23.04.1995.

¹⁹² Geir Selvik og Arild Waagbø, ”Noen vil bli drept i krigen med Blitz – Drapsdømt nynazist tilbake i nynazist-miljøet”, *Dagbladet*, 07.06.1995.

Katrine Fangen påpekte i et intervju med Aftenposten i 1995 hvordan bruk av begrepet *nynazist* kunne være med på å skape usannferdige bilder av miljøets deltakere. ”Nazist er et ord fylt opp med meninger og få av disse ungdommene fortjener denne betegnelsen fullt ut. Et slikt stempel kan bli til en selvoppfyllende profeti”.¹⁹³ I stedet mente hun det var viktig at nyhetsmedier viser mer nyanserte bilder av slike miljøer for ikke å forsterke demoniseringen av gruppen og dermed skyve dem lengre ut av samfunnet. Ved å omtale *Viking* som nynazister ble fremstillingen så polarisert og forenklet at det ble vanskelig for publikum å stille seg kritiske til presentasjonen. På denne måten kunne også fordommer om individene som omtales opprettholdes og leseren kunne gå inn i en forestilt majoritet som var i maktposisjon overfor de omtalte avvikerne. Forenkling var blant trekkene Jewkes mente var sentrale for å skape nyhetsverdighet i en nyhetssak.

Samtidig som fremstillingene ofte var svært forenklete, fremstilte de bilder av verden som det for leseren var lett å kjenne seg igjen i, i dette tilfellet kampen mot nazismen under andre verdenskrig. Ved å gjøre dette muliggjordes lettere opplevelse av samsvar mellom leserens forutforståelse og nyhetens innhold, noe som ifølge Jewkes kan skape velbehag og mestringsfølelse hos leseren.¹⁹⁴ I tillegg var vold, konflikt og risiko ofte omtalt i sammenheng med *Viking*.

Moralsk panikk

I en rekke nyhetssaker var slike faktorer sterkt representert i fremstillingen av de nasjonalistiske ungdommene. En mulig følge av denne typen fremstilling er det professor i sosiologi, Stanley Cohen i sin beskriver som *moralsk panikk*.¹⁹⁵

Cohens moralsk panikk- modell beskriver en tilstand der store deler av befolkningen opplever følelsen av at den sosiale orden er truet. Dette skjer i samspill mellom medier og publikum. Medier fremstiller først en ordinær hendelse som ekstraordinær. Oppfattelsen forsterkes hos publikum, som kollektivt demoniserer de omtalte. Det oppstår en forsterkningsspiral mellom medier og publikum. Videre konstrueres moralsk konsensus ved diskusjon og fremlegging av den moralske majoritets holdninger. Cohen hevdet at dette spesielt var tilfellet i perioder med sosial endring der den nye tidens problemer krystallisertes. I tillegg hevdet han at slike saker

¹⁹³ Arild M. Jonassen, og Jon Petter Evensen,, ”Varsko mot Nazi-skremser”, *Aftenposten*, 25.09.1995.

¹⁹⁴ Jewkes, *Media and crime*, 111.

¹⁹⁵ Stanley Cohens *Folk devils and moral panics: the Creation of the Mods and Rockers*, presentert i Jewkes *Media end crime*, 65-85.

stort sett skapets rundt unge mennesker.¹⁹⁶ Unge menneskers handlinger fremstår som en forsmak på det kommende samfunnets helse. Unges menneskers kriminelle handlinger tolkes slik ikke som individuelle hendelser, men som symptomer på et sykt samfunn.

I fremstillingen av *Viking* ble flere av disse mekanismene satt igang. Overrepresentering av de kriminelle handlingene foretatt av gruppen skapte et feilaktig bilde av miljøets og kriminalitetens omfang. Kriminalitet motivert av nynazistisk tankegods skapte raskt behov hos publikum for å fordømme grupperingen og slik definere seg selv som motstykker. At demoniseringen var kollektiv var synlig både i politiets og hjelpeapparatets håndtering av situasjonen forut for EXIT-prosjektet blant annet i de stigmatiserende folkeaksjonene som ble arrangert.¹⁹⁷ At grupperingen hovedsakelig bestod av mennesker under tretti år, kan ha hatt ekstra sterk virkning på publikum, ettersom deres handlinger kan blitt tolket som uttrykk for den nye generasjonens moralske tilstand.

I situasjoner der enkeltsaker overrepresenteres i nyhetsbildet kan det være vanskelig for publikum å skille mellom hva som er og hva som ikke er realiteten. Panikk kan her være den ytterste konsekvensen. Til tross for at *Viking*-situasjonen ikke kan omtales som noen moralpanisk situasjon, er flere av Cohens poeng fruktbare i forståelsen av hvordan fremstillingen av grupperingen virket inn på publikums forståelse.

Mediers fremstilling og spesialistgruppers forståelse

Slik vi har sett i eksemplene over, har det Jewkes kaller nyhetsverdige trekk vært lette å finne i omtalen av *Viking* innenfor norske nyhetsmedier. Den store forekomsten av slike saker kan forklares på flere måter. Den kan være representativ for virkeligheten eller den kan skyldes at utvelgelsen av saker har fulgt kravene for nyhetsverdighet. Den kan også skyldes at enkelte saker har blitt konstruert som nyhetsverdige saker gjennom feilrepresentering av reelle forhold. I enkelte saker har det siste syntes å være tilfellet. Et eksempel på hvordan ulike nyhetssaker kan skape feilaktige inntrykk av hendelser var den såkalte ”våpenbløffen” som ble fremstilt i *Alle Menn, Dagbladet* og på *Dagsrevyen* sommeren 1995.¹⁹⁸

I slutten av juni 1995 ble en video og flere bilder fra *Vikings* såkalte ”hemmelige våpentreninger” presentert i de riksdekkende nyhets- og underholdningsmediene. I *Alle menns*

¹⁹⁶ Cohen i Jewkes *Media and crime*, 65- 85.

¹⁹⁷ Samtale med Bjørge

¹⁹⁸ Arbeiderbladet omtalte saken som ”våpnebløffen” i slutten av juni 1995.

fire siders reportasje med overskriften: ”Ikke Oklahoma men Oslo: STORMTROPPER MED PANSERVÅPEN”¹⁹⁹ ble et tyvetalls uniformerte medlemmer av *Viking* avbildet under det som omtaltes som faste ”våpenøvelser” i Østmarka i Oslo. Liknende bilder og tekst ble publisert under Dagbladets nyhetssak; ”Hemmelig nazi-trening i Oslo”.²⁰⁰ Fra øvelsen ble også en video produsert og vist på Dagsrevyen ved flere anledninger.

Nyhetssaken ble få dager senere avslørt som en ”våpenbløff”, ettersom våpnene ikke var funksjonelle. Kommandørkaptein Stig Morten Karlsen fra Forsvarets Overkommando, som hadde uttalt seg om våpnene på Dagsrevyen, hevdet i Arbeiderbladet få dager senere at han hadde uttalt at det var svært usikkert om våpnene var funksjonsdyktige, men at dette hadde blitt klippet bort fra sendingen pp Dagsrevyen.²⁰¹

Ifølge Arbeiderbladet kom det frem av bildene at i alle fall tre av de fire avbildede våpnene var ubrukelige. ”AG 3-geværet kan ikke brukes til å fyre av skudd, M 72-raketten er bare et tomt skall og raketten til 84 mm kanonen er uten sprengladning. Våpnene kan bare brukes til å øve seg med eller skremme, sier en av ekspertene.”²⁰² Nyhetssaken illustrerte stor uoverensstemmelse mellom spesialistenes opplevelse av situasjonen og mediernes fremstilling. Omtalen av grupperingen i nyhetssakene syntes generelt ikke å være i overensstemmelse med måten spesialister som Øvrum, Bjørge Fangen beskrev grupperingene. Med titler som: ”De er ikke de norske forsvarets soldater. De har sin egen armé. De mener de er den ariske rasens krigere. Ariske krigere som her i Østmarka i Oslo tror de må forberede seg til rasekampen”²⁰³ og med omtale av grupperingens medlemmer som ”krigere”, ”stormtropp” og ”armé” fremstod situasjonen som mye mer alvorlig enn det den omtaltes som av spesialistgruppene.

Videoen, bilder og intervjuer var ifølge Arbeiderbladet arrangert som en *mediepakke* fra den kjente nasjonalisten Michael Knutsen. Å tilby slike sensasjons-pakkeløsninger var ifølge Antirasistisk senter et av mange forsøk det nasjonalistiske miljøet hadde benyttet for å skape blest om og reklamere for miljøet.²⁰⁴ Daværende generalsekretær i Norsk Presseforbund, Gunnar Gran, kritiserte også Dagsrevyen for manglende kildekritikk og betaling av den

¹⁹⁹ Ukjent, ”Stormtropper med panservåpen”, *Alle menn*, (nr 7/1995)

²⁰⁰ Geir Selvik og Arild J. Waagbø, ”Hemmelig nazi-trening i Oslo”, *Dagbladet*, 28.06.1995

²⁰¹ Baug, Birger og Kristin Ruud, ”Tok forbehold om våpnene”, *Arbeiderbladet*, 30.06.1995

²⁰² Baug, ”Tok forbehold om våpnene”.

²⁰³ *Arbeiderbladet*, ”Dette ble sagt på Dagsrevyen”, 30.06.1995.

²⁰⁴ Antirasistisk senter, ”Høyreekstremisme 1995”, tilgjengelig på <http://www.antirasistisk-senter.no>, [oppsøkt:01.08.2013]

nasjonalistiske kontakten for stoffet. ”På den måten kan man komme til å forvrengte nyhetsbildet”²⁰⁵ Ved å følge tips fra miljøets innside kunne mediene være med på å skape forestillinger som opplevdes som fordelaktige for deltakerne i de omtalte miljøene. Omtalen i nyhetsbildet kunne i denne sammenheng være med på å skape eller opprettholde forestillinger om at *Viking* var er farlig og velorganisert miljø.

Måten hendelser fremstiltes på i ulike medier kan altså skape mindre virkelighetsnære forståelser av fenomenene. Dersom våpentreningene hadde blitt fremstilt på en annen måte, for eksempel med informasjon om at våpnene ikke var funksjonsdyktige, er det ikke sikkert at saken lenger ville vært nyhetsverdige. Slike fremstillinger kan likevel være ønskelige for ulike medier ettersom de er svært salgbare.

Det var altså en tendens til å fremdyrke de nyhetsverdige aspektene ved det nasjonalistiske fenomenet i fremstillinger i nyhetsmedier. Spesielt innebar dette å benytte seg av emosjonsskapende språk i omtale av gruppen som *nynazister* og fremstilling av voldsomme og ekstreme aktiviteter som kunne skape frykt i befolkningen. Fremstillingene var ikke nødvendigvis i overensstemmelse med opplevelsene hos spesialistgruppene.

Nyhetsmedienes fremstilling av gjenger på 2000-tallet: *Holmliagjengen*

Tendensene i fremstillingene av gjenger i media på 2000-tallet var på enkelte punkter sammenfallende den på 90-årene, men også andre og svært annerledes tendenser var like viktige. Mellom år 2000 og 2012 har begrepet *gjeng* blitt benyttet gjennomsnittlig 520 ganger i året i Aftenpostens aviser.²⁰⁶ Til tross for at bruk av selve ordet hadde en svak økning fra 90-tallets, var bruken av begrepet i betydningen ”kriminell gruppe” sterkt synkende. I motsetning til 90-årene ble begrepet primært benyttet i betydningen ”vennegruppe”. Endringen kan knyttes til den nye omtalepraksisen som ble til under 2000-årene.

Til tross for at bruken av gjengbegrepet i betydningen *kriminelle gruppe* har vært svært lav i Aftenpostens nyheter har ikke det samme vært tilfellet i alle andre aviser. Blant avisene som har brukt begrepet oftere, finner vi blant annet Dagbladet med overskrifter som: ”Blodig

²⁰⁵ Ingunn Solli ”Dagsrevyen får pressekritikk”, *Arbeiderbladet*, 30.06.1995

²⁰⁶ Regnet ut ved hjelp av oversikt fra arkivet hos aftenposten.no, <http://eavis.aftenposten.no/aftenposten/87504/archive/demo/>, (oppsøkt 05.05.2013)

«borgerkrig» i B-gjengmiljøet”,²⁰⁷ ”Oslo ungdom kopierer verdens farligste gjeng”²⁰⁸ ”40-50 politifolk følger gjengene døgnet rundt”,²⁰⁹ og liknende. Hovedsakelig har omtalen vært knyttet til eldre, kjente og tett organiserte miljøer i Oslo som A-gjengen, B-gjengen og Young Guns eller liknende, men i tilfeller har også mindre miljøer som den såkalte *Holmlia-gjengen* vært omtalt på dette viset.

***Holmlia-gjengen* i nyhetsmediene**

På 2000-tallet var det lite omtale av *Holmlia-fenomenet* i nyhetsbildet. Dette kan forklares på flere måter. Blant annet kan dette forstås som et resultat av den nye mediestrategien innenfor politi og kommune eller det kan forklares som resultat av uenighetene rundt *Holmlia-fenomenets* status. Slik vi så i forrige kapittel foregikk det en klar endring i omtalemåte av gjengliknende fenomen innenfor spesialistgruppene på 2000-tallet der bruk av gjengbegrepet ble begrenset i forhold til andre begrep som ”gruppe” og ”nettverk”. Endringen skyldtes forestillingen om at bruk av gjengbegrepet kunne være stigmatiserende så vel som samholdsfortsettende. Denne endringen inngikk i politiets og kommunens mediestrategi.²¹⁰

En viktig del av kommunikasjonen mellom ulike gjengliknende fenomen og gruppene som arbeider med dem, foregår gjennom omtale i media. Uttalelser fra den enkelte spesialisten er med på å forme dynamikken mellom andre aktører og fenomenet. For å unngå å skape negative effekter var en av metodene for politi og kommune i sammenheng med *Holmlia-fenomenet* unngå omtale i nyhetsmedier. Metoden ble benyttet på flere gjengliknende fenomen i løpet av denne perioden som del av en omfattende gjengbekjempelsesstrategi.²¹¹

I tillegg til å la være å omtale fenomenene, var det å omtale dem på en måte som ikke kunne oppfattes som statusskapende en metode som syntes å være effektiv i arbeidet mot kriminelle grupperinger. Dette kunne for eksempel innebære å omtale medlemmene som ”ungdommer som sliter” eller liknende.²¹² Ved å benytte ord som var koplet til lav sosial status ble omtale i

²⁰⁷ Harald S. Klungveit, ”Blodig «borgerkrig» i b-gjengmiljøet”, *Dagbladet*, 22.02.13 [oppsøkt: 01.09.13.] tilgjengelig på www.dagbladet.no

²⁰⁸ Hans-Martin Thømt Ruud, ”Oslo ungdom kopierer verdens farligste gjeng”, *Dagbladet*, <http://www.dagbladet.no/2010/05/18/nyheter/innenriks/politi/gjengkriminalitet/ms-13/11719158/>, (oppsøkt: 01.09.13.)

²⁰⁹ Sindre Granly Meldalen, Anders Holth Meldalen og Hans Martin Thømt Ruud, ”40-50 politifolk følger gjengene døgnet rundt”, *Dagbladet*, [oppsøkt: 01.09.13.] tilgjengelig på www.dagbladet.no

²¹⁰ Samtale med Kristofersen.

²¹¹ Samtale med Kristofersen

²¹² Samtale med Ove Kristofersen

nyhetsmedier ikke ønskelig for deltakerne i kriminelle miljøer. Samtidig kunne denne formen for omtale være en måte for politi og kommune å kommunisere til gruppene at de ikke var redde for dem og slik påvirke maktbalansen mellom gruppene.

En annen forklaring på at Holmlia-fenomenet i så liten grad var omtalt i nyhetsmediene var uenigheten om fenomenets status som gjeng. Slik vi var inne på i kapittel ni, var det stor uenighet om hvorvidt Holmlia-fenomenet skulle omtales som en gjeng eller ikke. De lokale aktørene ønsket ikke å omtale fenomenet som en gjeng blant annet fordi gruppen ikke innehadde karaktertrekkene som definisjonen forutsatte. Dersom fenomenet ikke var et gjengfenomen, kunne graden av alvor i forholdet forstås som liten og dermed gjøre forholdet mindre nyhetsverdig.

Både i Aftenposten og Dagbladet ble likevel Holmlia-fenomenet omtalt som en gjeng eller en potensiell gjeng. Omtalen skjedde blant annet i sammenheng med uttalelser fra Eirik Jensen, leder av Oslopolitiets gjengprosjekt og Torstein Holand leder for Spesielle Operasjoner. I den tidligere omtalte artikkelen ”Slik ser gjeng-Oslo ut”²¹³ er *Holmlia*gjengen listet opp som en av de viktigste seks gjengene i Oslo i 2013. Journalist Øistein Monsen benytter seg gjennomgående av begrepet *gjeng* i artikkelen. Samtidig benyttes begrepene *miljø*, *nettverk* og *gruppe* om hverandre uten at det klargjøres noen definisjonsforskjell mellom dem.

Nordgarden benyttet seg av begrepet *gruppering* i omtale av alle de seks fenomenene. Jensen derimot benytter seg av begrepet ”gjengmiljø”, men dette gjør han i sammenheng med Young Guns og B-gjengen uten at det kommer klart frem hvorledes de to forholder seg til gjengbegrepet og Holmlia-fenomenet. Om de ansatte i S.O anser Holmlia-fenomenet for å være en gjeng kommer dermed ikke klart frem.

Det skilles i artikkelen ikke klart mellom journalistens språk og intervjuobjektene språk. Dette gjør det vanskelig å skille mellom forestillingene hos spesialistgruppene og journalistene. Slik blir det lettere mulig for lesere å feiltolke spesialistgruppene uttalelser. Et annet problem som oppstår i artikkelen er at det ikke gjøres klare skiller mellom uttalelsene som gjelder alle gruppene og de som gjelder kun enkelte. Ved ikke å skille mellom dem skapes det inntrykk av at all omtale gjelder alle fenomenene, med unntak av den som eksplisitt er knyttet til enkeltfenomen. I dette tilfellet kan det innebære at utsagn som opprinnelig var knyttet til b-gjengen her forstås som relevant for Holmlia-fenomenet eller

²¹³ Monsen, ”Slik ser gjeng-Oslo ut”.

liknende. Hvorvidt Holand og Jensen egentlig anser Holmlia-grupperingen for å være en av de seks viktigste gjengene i Oslo er slik også uklart.

Visuell presentasjon

Til tross for at Holmlia-fenomenet ikke i så stor grad omtaltes i nyhetsmediene, var den omtalen fenomenet fikk, lik omtalen av *Viking* i henhold til fremstilling av nyhetsverdige trekk. I samsvar med Jewkes kriterier utgjorde beskrivelser konflikter, risiko, forenklinger og liknende viktige elementer i fremstillingen av fenomenet i nyhetsmedier.

Et svært fremtredende trekk i fremstillingen av den såkalte *Holmlia*gjengen var bruk av visuell presentasjon. Både i Dagbladet og Aftenposten forekom artikler om Holmlia-fenomenet der store illustrasjoner opptok mye av artiklenes fysiske plass. I begge avisene var det presentert kart over Oslo med markeringer av ulike gjengers hjemplasser. I tillegg var sorte silhuetter markert opp for å illustrere ulike figurer i hvert miljø. Å benytte slike virkemidler gjør det mindre krevende for publikums oppmerksomhet og refleksjonsevne under leseopplevelsen.²¹⁴ Slik gjøres stoffet mer tilgjengelig og dermed slik mer interessant for flere.

Fremstillingen av medlemmene i de ulike miljøene som sorte silhuetter kunne også ha en sterk mystifiserende effekt. Denne kunne føre til fremmedgjøring av gruppene som fremstiltes. Gjerningsmannen og den kriminelle handlingen ble satt i vakuum slik at det ble lettere for publikum å distansere seg fra de omtalte. Slik kunne leser og omtalte lettere anta et dikotomisk forhold til hverandre.

Sammenheng mellom lesevaner og holdninger til håndtering av kriminalitet

Slik Jewkes teorier fastslår er publikums ønsker, bevisste eller ubevisste, sentrale for utformingen av nyhetssaker. Likevel er det ikke slik at alle nyhetsmedier i like stor grad forsøker å fremstille sitt materiale som nyhetsverdig.

I fremstillingen av gjengfenomen var det stor forskjell mellom måten de ulike nyhetsmediene gjorde sine fremstillinger. Aviser som Dagbladet og VG fremstilte i større grad fenomenene som sensasjonelle enn for eksempel Aftenposten.

²¹⁴ Jewkes, *Media and crime*, 63.

I analyse av undersøkelse 1 testet jeg for korrelasjon mellom lesevaner og forståelse av kriminalitet og holdninger til håndtering av kriminalitet. Undersøkelsen gjennomførte jeg ved hjelp av variaseanalyse, der jeg undersøkte om det fantes tendens til korrelasjon mellom utfallet på ulike variabler og dermed sannsynlig sammenheng mellom dem. Under følger oversikt over fenomenene jeg testet for sammenheng mellom:

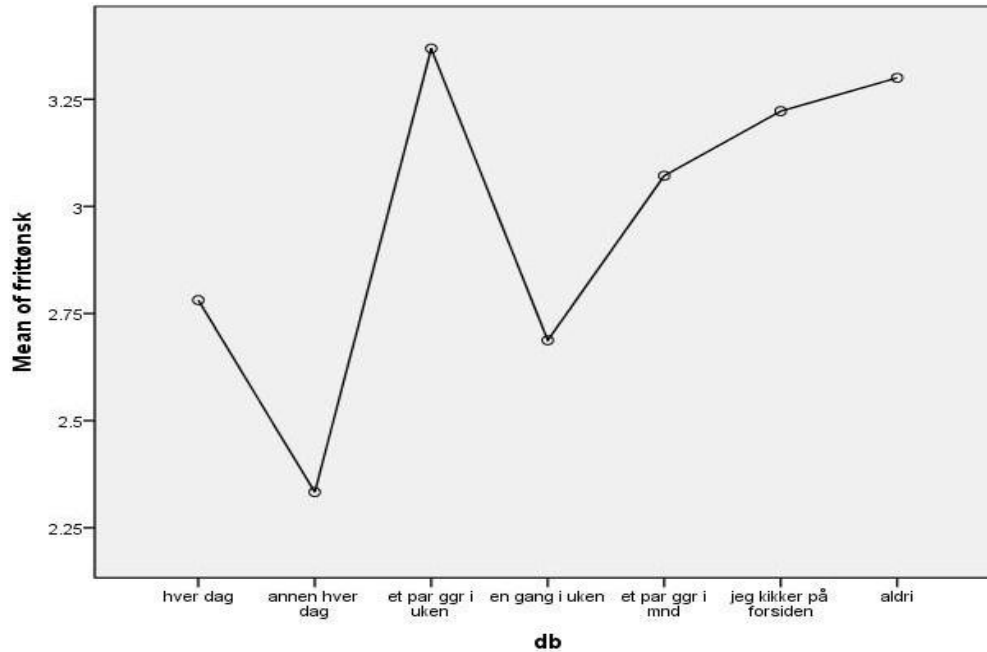
1. Hvor ofte leser du VG? + Bør straff benyttes som metode for å forminske forekomsten av kriminalitet i Norge?
2. Hvor ofte leser du VG? + I hvor stor grad tror du fritt ønske er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge?
3. Hvor ofte respondentene leser VG? + I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos gjerningsperson?
4. Hvor ofte leser du Dagbladet? + Bør straff benyttes som metode for å forminske forekomsten av kriminalitet i Norge?
5. Hvor ofte leser du Dagbladet? + I hvor stor grad tror du fritt ønske er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge?
6. Hvor ofte leser du Dagbladet? + I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos gjerningsperson?
7. Hvor ofte leser du Aftenposten? + Bør straff benyttes som metode for å forminske forekomsten av kriminalitet i Norge?
8. Hvor ofte leser du Aftenposten? + I hvor stor grad tror du fritt ønske er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge: Fritt ønske ?
9. Hvor ofte leser du Aftenposten? + I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos gjerningsperson?

I tilfelle 1, 2, 3, 4, 6, 8, og 9 fant jeg ingen signifikante funn. Det var altså ingen funn som tydet på at det var sammenheng mellom hvordan respondentene besvarte de to spørsmålene. I tilfelle 5 og 7 var utfallene rett over signifikans nivå.

frittønsk

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10.271	6	1.712	2.013	.069
Within Groups	103.729	122	.850		
Total	114.000	128			

Means Plots

Figur 9: Test for samvariasjon av besvarelser i spørsmålene: Hvor ofte leser du Dagbladet? + I hvor stor grad tror du fritt ønske er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge? (Y=1:I svært stor grad, 2: i stor grad, 3: i middels grad, 4: i liten grad, 5: i svært liten eller ingen grad)(N=129, signifikant=5%)

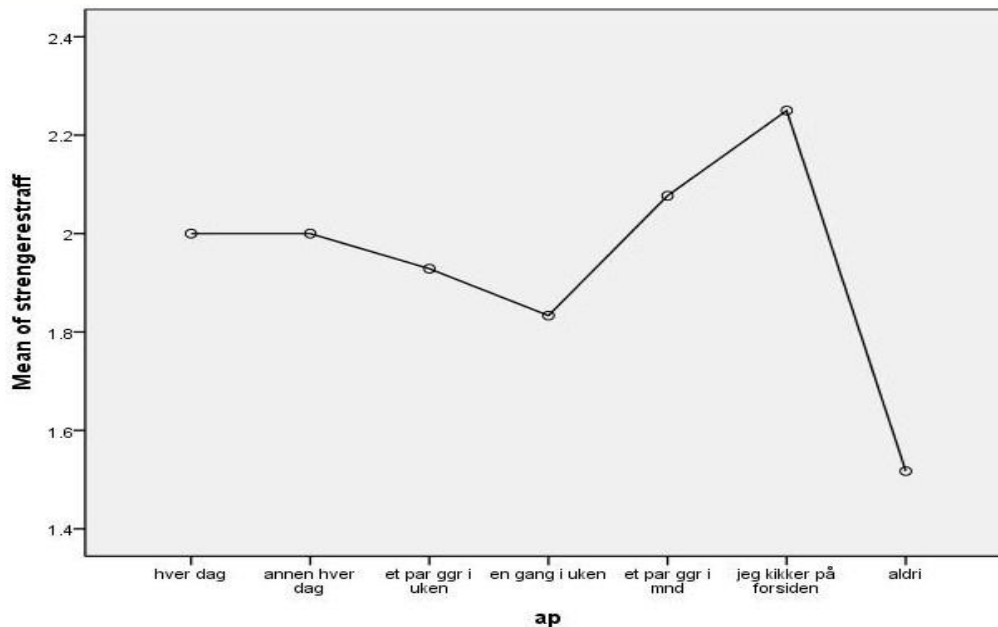
Figur 9 viser at det er under 6,9% (19% over signifikansgrensen) sjanse for at det er tilfeldig at de som svarte i den ene enden av skalaen for variabel 1 også svarte i den ene enden av skalaen for variabel 2. Dette betyr at det, til tross for ikke å komme over signifikanskravet for testen, er svært sannsynlig at det blant de som krysset av for at de leste dagbladet ofte også er en tendens til å svare i enden av skalaen der fri vilje forstås som utslagsgivende for forekomsten og/eller opprettholdelsen av kriminalitetsnivået i Norge.

I test syv, som er illustrert i figur 10 nedenfor, er utfallet kun 3% over signifikansgrensen og tilfeldig samvariasjon er derfor enda mindre sannsynlig enn i test 5. Til tross for ikke å komme over signifikanskravet for testen, er det dermed svært sannsynlig at det blant de som krysset av for at de leste aftenposten oftere også er en tendens til å svare i enden av skalaen der strengere straff i mindre grad ansees som en god metode for å forminske forekomsten av kriminalitet i Norge.

strengerestraff

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.896	6	1.149	2.153	.053
Within Groups	61.933	116	.534		
Total	68.829	122			

Means Plots

Figur 10: Test for samvariasjon av besvarelser av spørsmålene Hvor ofte leser du Aftenposten og Bør straff benyttes som metode for å forminske forekomsten av kriminalitet i Norge? (Y=1: ja, 2: delvis, 3: nei). (N= 123, signifikant=5%)

Funnene i undersøkelsen viser at det kan være en sammenheng mellom syn på kriminalitet og hvilke nyhetsmedier en forholder seg til. En mulig tolkning av funnene er at lesere av mer sensasjonspregede nyhetsmedier som VG kan ha en forståelse av kriminalitet som heller mot den kristne tanketradisjonens forståelse av kriminalitet der individet forstås som fullstendig moralsk ansvarlig for sine handlinger. En annen mulighet er at lesere av sensasjonspregede nyhetsmedier i større grad vurderer kriminalitet ut fra den allmenne rettsfølelse, hvilken deler en del av de samme grunnforestillingene som den kristne tenkningen.

Videre kan det se ut til at leserne av mindre sensasjonspregede aviser som Aftenposten ønsker å bruke mindre straffende metoder i håndteringen av kriminalitet. Dette kan tolkes som et tegn på at de i større grad benytter seg av sekulære forklaringsmodeller på kriminalitet der mennesket ikke forstås som fullstendig moralsk ansvarlig for sine handlinger og derfor ikke bør straffes.

Ingen av disse forklaringene kan belegges ut fra funnene i undersøkelsene, men er likevel tanker som kan være interessante å undersøke videre i et annet prosjekt.

*

Slik vi har sett, har altså fremstillingene av både *Viking* og Holmlia-fenomenet i stor grad fulgt det Jewkes kaller krav for salgbarhet. I fremstillingen av *Viking* fikk spesielt bruk av begrepet *nynazist* en sterk virkning og ble kritisert blant annet av Fangen. Holmlia-fenomenet var i mye mindre grad enn *Viking* presentert i nyhetsmedier. I de tilfellene det var presentert, ble sensasjonaliserende effekter ofte benyttet. I begge tilfellene var resultatet at det ikke var samsvar mellom mediernes fremstilling av fenomenene og den måten tidligere omtalte spesialistgrupper forstod fenomenet på.

Fra 90-tallet frem til 2013 skjedde det en endring i måten gjenger ble omtalt på innenfor nyhetsmediene. Denne skyldtes delvis at det innenfor spesialistgruppene skjedde en endring i forståelsen av bruk av gjengdefinisjonen. I stedet for å benytte seg av begrepet *gjeng* ble andre begrep som *nettverk*, *gruppe* og *miljø* brukt. Denne endringen i begrepsbruk inngikk i en mer omfattende gjengbekjempningsstrategi som begynte å utvikle seg etter årtusenskiftet.

Til tross for ikke å gi noen signifikante funn sannsynliggjorde resultatene fra korrelasjonstest 5 og 7 at det kan være sammenheng mellom hvilke nyhetsmedier en benytter seg av og holdninger til håndtering av kriminelle.

Kapittel 11: Forestillingenes, fremstillingenes og håndteringens konsekvenser – oppsummering og diskusjon

Historisk betingede sannheter

Hva gjenger er og hva som motiverer deltakelse i slike, har, som vi har sett, vært forstått ulikt gjennom tiden. Forestillingene om gjenger er betinget av mer grunnleggende forestillinger og mer omfattende idékomplekser, blant annet forestillinger om menneskets vesen og om forholdet mellom mennesket og resten av verden.

I 1920-årenes USA omtaltes en gjeng som en gruppe som spontant var blitt til i nærmiljøet, videre definert gjennom konflikt med andre grupper, med opplevelse av felles historisitet og identitet, eget språk eller symbolbruk, regelmessige møter med spenningsaktiviteter, territoriell forankring, hierarkisk oppbygning og klare lederfigurer. Småkriminalitet var vanlig, men ikke nødvendig. Denne definisjonen, med enkelte variasjoner, hadde stor tilslutning innenfor den internasjonale gjengforskningen til godt ut på 90-tallet.

I løpet av 1990-årene opplevdes oftere Thrashers og liknende definisjoner å være uegnet til å kategorisere forholdene i verken Europa eller USA. Som resultat skapte Eurogang-forskningsfellesskapet en ny gjengdefinisjonen som omfattet ”Any durable streetoriented youthgroup whose involvement in illegal activity is part of their group identity”. Gjengdefinisjonen ble med dette mye mindre spesifikk og slik kunne mange flere og varierte fenomen enn tidligere kategoriseres som gjenger.

Samtidig som definisjonen av fenomenet var i endring, ble også så måten fenomenets eksistens forklartes på endret. Ved begynnelsen av 1900-tallet var gjengtilhørighet forstått som et resultat av både biologiske, miljømessige og strukturelle faktorer. I 1990-årene ble spesielt miljømessige faktorer tillagt stor forklaringstygde. Dette var også tilfellet for tiden etter år 2000, men i tillegg til at strukturelle, psykologiske og biologiske faktorer antatt å være viktige. Gjennom all denne tiden var samtidig menneskets vilje antatt å være sentral. Hvorvidt den enkelte trådte inn i et gjengmiljø, var forstått som et resultat av dets eget valg, men hvorvidt dette valget var forstått som fullstendig fritt og hvorvidt mennesket var forstått som moralsk ansvarlig for sine handlinger, var varierende og kom ofte ikke tydelig frem i teoriene.

Måten gjengfenomen har blitt forstått og forklart på er altså ikke naturlig gitt, begrepet gjeng og innholdet i begrepet gjenger konstruerte sannheter hvis status er betinget av historiske og kontekstuelle forestillinger blant annet om menneskets vesen og forholden mellom individet og den øvrige verden.

I likhet med forestillinger og fremstillinger av gjengfenomen, er håndtering av gjengfenomen også betinget av grunnleggende tankesett som forklarer menneskets vesen og de spesifikke teoriene som omhandler gjengfenomen.

Før 90-årene bestod arbeidet med gjengliknende fenomen i hovedsak av reaktive tiltak eller primærforebygging. I løpet av 90-årene og vider ut over 2000-årene ble forebygging i større grad antatt å være utslagsgivende i begrensingen av gjengfenomens forekomst. I stedet for å gripe inn i etterkant av hendelser, skulle både politi, kommune, bydeler og andre aktører sammen benytte en rekke ulike tilpassede og sammenflettede forebyggende metoder for å begrense forekomsten av sosiale avvik. Håndteringen av gjengliknende fenomen endret seg altså i samsvar med andre forestillinger i samfunnet og var i likhet med gjengbegrepet og forestillingene om gjenger historisk og kontekstuell betinget.

Ettersom vi vet at de overnevnte forestillingene ikke er absolutte men produkter av vår tid, finnes ingen garanti for at forestillingene vi er i besittelse av i dag er *riktige*. Det nærmeste vi kan komme i oppnåelsen av en slik sikkerhet er å opprette indre logisk konsistens mellom de ulike elementene i vår tenkning. I denne sammenhengen betyr dette at måten gjengfenomen håndteres på må være i overensstemmelse med de grunnleggende forestillingene om menneskets vesen og de spesifikke teoriene om hvorfor mennesket gjør kriminalitet og tar del i gjengmiljøer. Som vi har sett tidligere er det ikke slik at all håndtering av gjengfenomen kan legitimeres ut fra grunnforestillinger om menneskets vesen eller teorier om gjengfenomen.

Problemer med forklaringen av kriminalitet

Slik vi så i kapittel tre, er forståelse av kriminalitet i dagens vestlige samfunn primært betinget av to ulike tanketradisjoner: kristen moralfilosofi og sekulær vitenskap. De to tankesettene er ikke fullstendig kompatible, og det kan oppstå forklaringshull og logisk inkonsistens dersom elementer fra det ene tankesettet benyttes innenfor det andre. Dette er spesielt tilfellet forklaringer av vonde hendelser som kriminalitet.

Psykologien, biologien, kriminologien og en rekke andre disipliner forsøker gjennom de sekulære forklaringsmodellene å beskrive hvorfor mennesker gjør vonde handlinger, men modellene er ikke alltid tilstrekkelige. Til tross for at de sekulære modellene kan forklare mye om menneskers handlinger, kan de ikke alltid forklare alt. Det er ikke slik at alle som utsettes for umenneskelige forhold tyr til monstrositeter og det er ikke slik at alle med mangelfullt utviklede sjelsevner begår kriminelle handlinger.

For at den enkelte vonde handlingen skal finne sted, kreves det at det foreligger *både* en passiv egenskap hos den handlende part, for eksempel svekkede sjelsevner, *og* en motivasjon for den konkrete handlingen. Til tross for at de sekulære modellene gjennom å beskrive de passive forholdene kan hjelpe oss på veg til å forklare hvorfor enkelte forferdelige hendelser finner sted, forblir en del av forklaringen uteværende. Hva var det som gjorde at akkurat dette individet med mangelfullt utviklede sjelsevner gjorde denne handlingen akkurat da?

Forklaringshullet hullet kan tettes ved hjelp av ulike delforklaringer: tilfeldighet, resultat av ukjente faktorer eller menneskets frie vilje. Ingen av de to første delforklaringene har noen egentlig *forklarende* funksjon, ettersom de ikke tilbyr noen videre innsikt. Den siste av disse derimot benyttes ofte som delforklaring dersom de sekulære begrunnelsene ikke strekker til. Kombinasjonen av ulike tankesett er ikke helt uproblematisk, dette er synlig blant annet i bruk av ondskap som forklaring av vonde hendelser og i tilfeller der kriminalitet forstås som en følge av fri vilje.

Ondskap

Hva er det som motiverer den ultrakriminelle internasjonale gjengen MS-13 til å skade og ta livet av ukjente mennesker med macheter? Hva er grunnen til at det colombianske Medellín-kartellet ledet av Pablo Escobar har gjort seg ansvarlige for over 250 drap og henrettelser? Hva førte til at Bootboys tilsynelatende uten motivasjon eller provokasjon angrep og tok livet av Benjamin Hermansen? Innenfor kristen tenkning forklares vonde hendelser ved hjelp av begrepet *ondskap*. I forklaringen av hendelser som de sekulære forklaringsmodellene kan begrunne, benyttes ofte den samme forestillingen i sekulær kontekst.

Ondskap i den kristne tradisjonen er en *forklaring* ettersom begrepet refererer til de tilfeller der *Det Onde* handler gjennom eller er motivator for menneskets handling. En *ond* handling er en handling motivert av den mytologiske onde kraften eller skikkelsen. *Ondskap* er slik en

forklaring på det mytologiske planet.²¹⁵ Forestillingen om at vonde hendelser skjer som resultat av *ondskap* og at mennesket ikke er kilden til denne ondskaper er forestillinger som kan benyttes innenfor den kristne tenkningen fordi det finnes en kraft utenfor mennesket som kan være både motivasjonen for og kilden til det onde. I Tilfeller der uforklarelige og forferdelige hendelser finner sted, kan disse innenfor et kristent tankesett forklares som resultat av *ondskap*. Slik er det ikke i sekulære tankesett.

Forestillingen om at mennesket ikke er kilden til det onde stammer altså fra den kristne tanketradisjonen, men er en viktig forestilling også innenfor den sekulære tenkningen. I tilfeller der forferdelige og uforklarelige hendelser finner sted trues denne forestillingen dersom handlingene forsøkes forklares med bruk av ondskapsbegrepet innenfor en sekulær tenkning. Etersom det ikke finnes noe overnaturlig onde som motiverer menneskets handlinger innenfor den sekulære tenkningen, må motivasjonen for såkalt *onde* handlinger stamme fra mennesket. Dersom ondskap benyttes som forklaring innenfor sekulære tankesett, kan altså ikke forestillingen om at mennesket ikke er kilden til det onde opprettholdes.

Dersom mennesket forstås som kilden til det onde i verden risikeres også tiltroen til det gode i menneskeheten. Troen på menneskeheten er livsnødvendig. Dersom det onde stammer fra mennesket, og slik er *menneskelig* blir det vanskeligere å argumentere for det gode eller for bevarelsen av samfunnet slik det er i dag.

Dersom troen på mennesket skal bevares, og det ikke skal oppstå logisk inkonsistens i forklaringene av vonde handlinger kan altså ikke begrepet ondskap benyttes. Dersom denne motivasjonsorienterte forklaringen ikke kan benyttes fortsetter det altså å være et hull i forklaringen av spesielt grusomme og uforståelige hendelser innenfor det sekulære tankesettet.

En utveg fra de utilfredsstillende overnevnte mulighetene er å dehumanisere menneskene som gjør uforståelige grusomheter. Ved å omdefinere gjerningspersonene til ikke-menneskelige, kan både forklaringsproblemet løses og troen på menneskeheten bevares. Dette skjer blant annet gjennom bruk av forklaringsmodeller som de vi så presentert i kapittel tre som *monsteraktige* ondskapsforklaringer. Mennesker som begår grusomme handlinger kan forstås som syke eller undersutviklede og er slik ikke forstått som fullstendig menneskelige. Dette gjør at troen på mennesket ikke trues til tross for at onde handlinger skjer.

²¹⁵ Cole, *The myth of evil*, 5

Ved å fraskrive enkelte individer deres status som fullstendig menneskelige skapes skiller mellom disse og den resterende menneskeheten. Forskjellen på de som gjør vonde ting og de som ikke gjør det fremstår som absolutt. Vekselsvis eller simultan tilhørighet innenfor både den menneskelige og den ikke-menneskelige grupperingen er ikke mulig. På den måten blir den som ved ett tilfelle oppfattes som et monster, alltid oppfattes som et monster. Samtidig som statusen som *menneskelig* fraskrives, fraskrives også menneskets frie vilje og evnen til endring.

Et helt nytt sett forventninger tillegges den abnorme part, og de normer og regler som finnes for human behandling, kan ikke lenger anvendes på de dehumaniserte grupperingene. Slik kan de som utfører vonde gjerninger, ikke lenger beskyttes mot inhuman behandling, heller utsettes for det. Den som er et monster, må behandles deretter. Konsekvensene ved dehumanisering kan derfor bli fatale.

Dehumanisering av mennesker som gjør vonde handlinger viser hvordan begreper som *menneskelig* eller *human* egentlig er idealer. Begrepene refererer til de egenskapene hos mennesket som ansees for å være fruktbare. Ikke-ønskelige egenskapene ansees derimot som ikke-menneskelige. Hva som forstås som umenneskelig er altså ikke naturlig gitt, men bestemt av idealer som er med på å organisere samfunnet.

Moralsk ansvarlighet

En annen forestilling som stammer fra den kristne tenkningen som også er knyttet til forestillingen om mennesket evne til å gjøre vonde handlinger er forestillingen om at menneskets evne er fri. Evnen til å velge sine handlinger er det som kjennetegner mennesket innenfor den kristne tenkningen. Fordi det er fritt til å velge mellom det gode og det onde, er mennesket også ansvarlig for de handlingene det utfører og straffskyldige dersom de har latt det vonde skje. Bruk av denne opprinnelig kristne forestillingen innenfor sekulære tankesett kan skape problemer.

Som vi har sett tidligere utgjør forestillingen om at mennesket selv kan velge sine handlinger en viktig delforklaring i mange teorier om gjengfenomen. Hos Katrine Fangen fremstilte deltakelse i kriminelle miljøer som et resultat av lite tilfredsstillende sosiale relasjoner og hverdagsliv og av Inger-Lise Lien forklarer kriminalitet som resultat av gruppedynamiske prosesser. I begge tilfellene forklares kriminaliteten ved hjelp av krefter utenfor mennesket.

I de sekulære forklaringene på at sosiale avvik og kriminalitet forekommer, er altså krefter mennesket ikke rår over forstått som utslagsgivende for forekomsten av kriminalitet. Likevel forstås mennesket i svært mange sammenhenger som fritt og derfor moralsk og strafferettslig ansvarlig for sine handlinger. Her oppstår et problem. Hele den sekulære tenkningens forklaringstygde ligger i forskyving av handlingsforkalringer fra individet til de eksterne faktorene. Dersom eksterne faktorer ikke var utslagsgivende for menneskets handlinger, ville de heller ikke forklart noe om menneskets handlinger og dermed vært overflødige. De eksterne kreftenes innvirkning på individets handlinger må altså forstås som begrensende på individets frihet. Dersom individets frihet begrenses, begrenses også individets moralske ansvar. Dette gjør at bruk av straff i mindre grad kan legitimeres til gjengjeld for bruk av rehabiliterende tiltak eller sikring av individ og samfunn. Jo mer sekulære forklaringsmodeller benyttes til å forkalre kriminalitet og gjengproblematikk, desto mindre kan altså bruk av metoder som innskrenker menneskets frihet legitimeres.

Bruk av den kristne forestillingen om menneskets frihet og moralske ansvar kan altså benyttes innenfor sekulære tenkesett, men kun i den grad sekulære forkalringsmodeller ikke er tilstrekkelige til å forklare handlinger. Fullstendig moralsk ansvarlighet er dermed ikke mulig innenfor en sekulær forklaring av kriminalitet.

*

De grunnleggende forestillingene og fremstillingene av menneskets vesen og teoriene om gjengfenomen er altså utslagsgivende for måten sosiale avvikere håndteres innenfor vårt samfunnssystem. Fordi disse er historisk betingede sannheter er den eneste garantien for at de kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsbekjempende systemene i samfunnet kan forsvares moralsk at de er logisk konsistente. Bevissthet om forutsetningene for bruk av ulike håndteringsmetoder er derfor nødvendig.

I dagens samfunn er refleksjon over slike sammenhenger kanskje enda viktigere enn før. Med innføringen av effektive og tett sammenvevde systemer for arbeider med sosialt avvikende mennesker både gjennom normaliserende tiltak og bruk av straff, kan skillene mellom maktbruk og ikke-maktbruk, legitimerbare og ikke-legitimerbare tiltak raskt og usynlig overskrides.

Litteraturliste

Alle menn. "Stormtropper med panservåpen". nr 7/1995.

Antirasistisk senter. *Høyreekstremisme 1995*. Antirasistisk senter.
<http://www.antirasistisk-senter.no>. (oppsøkt:01.08.2013)

Arendt, Hannah. *Eichmann I Jerusalem. en rapport om ondskapens banalitet*. Oslo: Bokklubben dagens bøker, 2000.

Augustin, Aurelius. *Bekjennelser*. Oslo: Thorleiv Dahls kulturbibliotek, 1996.

Baug, Birger og Kristin Ruud. "Tok forbehold om våpnene". *Arbeiderbladet*. 30.06.1995

Bibelen. www.bibel.no (oppsøkt: 01.08.2013)

Bjørkeng, Per Kristiansen, Alexander Øystå og Rolf Øhman. "Nazi-angrep mot SOS Rasisme". *Aftenposten*. 23.04.1995.

Bjørnebekk, Ragnhild. "Gjenger, ran og vold: 90-tallets kriminlaitets-treenighet?" i *Ungdom og kriminalitet sammendrag fra Justisdepartementets forskningskonferanse Politihøgskolen*, Politihøgskolen. Oslo: PHS forskning, 1999.

Bråthen, Magne, Anne Britt Djuve, Tor Dølvik og Gudmun Nielsen. "Levekår og vandring. Velstand og marginalisering" i *Levekårsundersøkelsen 2012*. Fafo. Oslo. Fafo, 2007.

Cole, Phillipp. *The myth of evil - Demonizing the enemy*. London: Praeger, 2006.

Davis, Mike. "Foreword: Reading John Hagedorn" i *World of gangs: armed young men and gangsta culture*. John Hagedorn. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008.

Decker, Scott. "The role of crime acts in constituting til gang's mentality". i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*. Ed. Malcom Klein. Hans-Jürgen Kerner. Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp. Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001.

Fangen, Katrine. *Skinheads i rødt, hvitt og blått – en sosiologisk studie fra "innsiden"*. Oslo: Program for ungdomsforskning - Norges forskningsråd, 1995.

Foucault, Michel. *Overvåkning og straff*. Oslo: Gyldendal, 2008.

Gottfriedson, Michael R. og Travis Hirschi. *A General theory of crime*. California, Stanford university press:1990.

Hagedorn, John M. *World of gangs: Armed young men and gangsta culture*.

- Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008.
- Hakkert, Alfred, Anton von Wijk, Henk Ferwerda og Ton Eijken "Group criminality" i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*. Ed. Malcom Klein. Hans-Jürgen Kerner. Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp. Dordrecht: Kluver academic publishers. 2001.
- Hammer, Toril. *Unge sosialkliener fra ungdom til voksen alder*. NOVA. 2009. http://www.nova.no/asset/3822/1/3822_1.pdf. (Oppsøkt:05.05.2013)
- Hampson, Norman. *The enlightenment, An evaluation of its assumptions, attitudes and values*. London: Penguin books, 1990.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Oxford: Oxford university press, 1996.
- Jewkes, Yvonne. *Media and crime*. Los Angeles: Sage, 2011.
- Jonassen, Arild M og Jon Petter Evensen."Varsko mot Nazi-skremser". *Aftenposten*. 25.09.1995.
- Jonasen, Arild M. *Disse kriminelle nettverkene er den største trusselen*, Oslo by, 14.05.2013, <http://www.osloby.no/nyheter/krim/Disse-kriminelle-nettverkene-er-den-storste-trusselen-i-Oslo-7201429.html#.UmPuLVPiG1c>, (oppsøkt: 01.08.2013).
- Kant, Immanuel. *The metaphysics of morals*. Cambridge: Cambridge university press, 1996.
- Klein, Malcom. "The Eurogang paradox" I *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*. Redigert av Malcom Klein. Hans-Jürgen Kerner. Cheryl Maxon og Elmar Weitekamp. Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001.
- Klein, Malcom W. "Other gang situations in Europe" (s109-128) i *The Eurogang paradox: streetgangs and youthgroups in the U.S. and Europe*, redigert av Malcom Klein, Hans-Jürgen Kerner, Cheryl Maxon & Elmar Weitekamp. Dordrecht: Kluver academic publishers, 2001.
- Klungtveit, Harald S.. *Blodig «borgerkrig» i b-gjeng miljøet*. Dagbladet. 22.02.13 <http://www.dagbladet.no/2013/02/22/nyheter/b-gjengen/gjengkriminalitet/vold/narkotika/25876653/>. (oppsøkt: 01.09.13.)
- Klungtveit, Harald S, Øistein Norum Monsen, Sindre Granly Meldalen, Anders Holth Johansen, Hans Martin Thømt Ruud og Frode Hansen. *Slik ser gjeng-Oslo ut akkurat nå*. Dagbladet. <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/10/04/549173.html>. (Oppsøkt 05.05.2013)
- Klungtveit, Harld S., Øistein Nørum Monsen, Sindre Granly Meldalen, Anders Holth Johansen, Hans-Martin Thømt Ruud og Frode Hansen., "Slik ser gjeng-Oslo ut", *Dagbladet*, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/10/04/549173.html> (oppsøkt 05.05.2013)

- Knutsson, Johannes. ”Situationell brottsforebygging ur et teoretisk och praktiskt perspektiv” i *Ungdom og kriminalitet - sammendrag fra Justisdepartementets forskningskonferanse Politihøyskolen 11.-12. august 1998*. Politihøyskolen. Oslo:PHS forskning, 1999.
- Lidén, Hilde og Miriam Latif Sandberg. *Ungdomsgjenger. en kunnskapsstatus*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, 2009.
- Lie, Elisabeth Myhre. *I forkant: kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal akademiske, 2011.
- Lihme, Benny. *Det kulørte akvarium – Artikler om ungdom, kriminalitet og bander*. København: Hans Reitzels forlag, 2002.
- Lien, Inger-Lise. *Vold og gjengatferd*. Oslo: NIBR rapport, 1998.
- Lien, Inger-Lise. *Ubegripelig Ung- kriminalitetsforebygging og gjengbekjempelse i innvandingsmiljøene*. Oslo: NIBR rapport, 2004:14.
- Lien, Inger-Lise. “The role of crime acts in constituting the group mentality” I *European streetgangs and troublesome youth groups*. Redigert av Scott Decker og Frank Weerman. London: Atlanta press,
- Meldalen, Sindre Granly. Anders Holth Meldalen og Hans Martin Thømt Ruud *40-50 Politifolk følger gjengene døgnnet rundt*. Dagbladet. <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/10/03/549013.html> (oppsøkt: 01.09.13.)
- NOVA. *Ungdomstid i storbyen*. Oslo: NOVA, 1996.
- NTB. ”Hamargjeng tatt for 53 tyverier”. Aftenposten, 19.05.1998.
- Næss, Elisabeth. *Vold er ære. kriminalitet er penger – “K-gjengen” om seg selv*. Oslo: Kriminalitetsforebyggende råd, 1998.
- Næss, Elisabeth. *Raske penger og rykter om bråk – norske gutter forteller*. Oslo: Kriminalitetsforebyggende råd, 1999.
- Politidirektoratet. *Politiets bekjempelse av kriminelle gjenger i perioden 2001-2015*. Politidirektoratet. Oslo: POD publikasjon, 2011/02.
- Riaz, Wasim K. *Nye gjenger vokser til*. Aftenposten. 12.09.2012. http://www.osloby.no/nyheter/Nye-gjenger-vokser-frem-i-Oslo-6989078.html#.UkAaaX_iG1d. (oppsøkt: 13.10.2013)
- Ruud, Hans-Martin Thømt. *Oslo-ungdom kopierer verdens farligste gjeng*. Dagbladet. <http://www.dagbladet.no/2010/05/18/nyheter/innenriks/politi/gjengkriminalitet/ms-13/11719158/>. (oppsøkt: 01.09.13.)
- Safranski, Rüdiger. *Det onde eller frihetens drama*. København: Gyldendal, 1999.

- SaLTo. *Barne.og ungdomskriminaliteten i Oslo 2011: en trendrapport laget av Oslo Politidistrikt og Oslo kommune*". Redigert av Pål Meland. Oslo: Huset kommunikasjon og design AS, 2012.
- SaLTo. *Om SaLTo*, SaLTo, http://www.salto.oslo.kommune.no/om_salto/. (oppsøkt 05.05.2013)
- Schaanning, Espen. *Makt og viten: Tekster i utvalg*. Oslo: Unipub forlag, 2002
- Selvik, Geir. "Væpnet til tennene i nazireiret". *Dagbladet*. 14.02.1995
- Selvik, Geir og Arild Waagbø. "Noen vil bli drept i krigen med Blitz – Drapsdømt nynazist tilbake i nynazist-miljøet". *Dagbladet*. 07.06.1995.
- Selvik, Geir og Arild J. Waagbø. "Hemmelig nazi-trening i Oslo". *Dagbladet*. 28.06.1995
- Skinner, Quentin. "Meaning and understanding in the history of ideas", i *History and theory*. (1969): 357 – 71
- Solli, Ingunn. "Dagsrevyen får pressekritikk". *Arbeiderbladet*. 30.06.1995
- Svendsen, Lars Fr. *Ondskapens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget, 2001
- Thrasher, Frederic M. *The gang: a study of 1.313 gangs in Chicago*. Chicago: University of Chicago press, 1963.
- Tungesvik, Torbjørn. "Gikk av trikken – slått ned og ranet av gjeng". *Aftenposten*. 19.06.1998.
- Tungesvik, Torbjørn. "Gjengopprør ved sofienbergparken i går". *Aftenposten*. 14.07.1998
- Tungesvik, Torbjørn. "Holmliagjeng laget bråk på Hauketo fritidsklubb". *Aftenposten*. 11.03.98.
- Ukjent. "Dette ble sagt på Dagsrevyen". *Arbeiderbladet*. 30.06.1995.
- Ukjent. "Gjeng raserte butikk". *Aftenposten*, 29.01.1995.
- Ukjent. "Stormtropper med panservåpen". *Alle menn*. 1995:7
- Voksne for barn. *EXIT- ut av voldeige ungdomsgrupper: Sluttrapport*. Voksne for barn. http://www.vfb.no/no/publikasjoner/EXIT_-_ut_av_ekstreme_miljoer/. (oppsøkt: 02.01.2013)

Andre kilder:

Aftenposten arkiv hos aftenposten.no,
<http://eavis.aftenposten.no/aftenposten/87504/archive/demo/>, (oppsøkt 05.05.2013)

Bagge-Skarheim, Katrine, samtale, Oslo:, 02.01.2013.

Bjørgero, Tore, samtale, Oslo: 08.02.2013.

Klyve, Arne: foredrag: ”Sinte unge menn”, forebyggende fagdag ved Grønland politikammer, Oslo: 24.01.13.

Kristofersen, Ove: samtale, Oslo:05.04.13.

Mørk, Olga, samtale, Oslo 24.01.2013.

Vee, John, samtale, Oslo:21.01.2013

Øvrum, Bjørn, samtale, Oslo:09.01.2013.

Vedlegg

Vedlegg 1: Rapport Undersøkelse 1: Forestillinger om kriminalitet

Vedlegg 2: Rapport: Undersøkelse 2: Forestillinger om gjenger og kriminalitet

Rapport fra «Undersøkelse 1: Forestillinger om gjenger»

Innhentede svar pr. 25. oktober 2013 14.03

Kriminalitet i Norge

I år 2011 var 81 800 personer i Norge siktet for kriminelle brudd. Forklaringene på hvorfor kriminalitet skjer er mange. I de kommende spørsmålene ønsker vi å få vite mer om din forståelse av kriminalitet.

I hvor stor grad tror du disse faktorene er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge?

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	41	78	17	1	1	0
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningssøken el.likn.	10	59	47	14	1	2
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsforherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	6	27	55	36	9	2
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvensforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	22	53	46	15	1	0
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	14	45	52	19	5	0
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	14	58	45	11	3	1
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	6	33	53	34	8	1
Tilfeldighet	4	15	55	40	16	1
Annet	1	8	29	21	8	44

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	29.3 %	55.7 %	12.1 %	0.7 %	0.7 %	0.0 %
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningssøken el.likn.	7.1 %	42.1 %	33.6 %	10.0 %	0.7 %	1.4 %
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsførherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	4.3 %	19.3 %	39.3 %	25.7 %	6.4 %	1.4 %
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvensforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	15.7 %	37.9 %	32.9 %	10.7 %	0.7 %	0.0 %
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	10.0 %	32.1 %	37.1 %	13.6 %	3.6 %	0.0 %
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	10.0 %	41.4 %	32.1 %	7.9 %	2.1 %	0.7 %
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	4.3 %	23.6 %	37.9 %	24.3 %	5.7 %	0.7 %
Tilfeldighet	2.9 %	10.7 %	39.3 %	28.6 %	11.4 %	0.7 %
Annet	0.7 %	5.7 %	20.7 %	15.0 %	5.7 %	31.4 %

I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos:

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	25	41	41	20	7	0
Familie	27	58	40	7	4	0
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	4	36	60	23	13	0
Politikere	27	45	45	15	3	1
Rollemodeller	37	46	36	12	2	1

Medier	23	36	50	22	3	2
Gjerningspersonen	70	49	13	0	0	3
Samfunnets struktur og system	24	52	48	9	3	1
Andre	1	8	23	13	10	53

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	17.9 %	29.3 %	29.3 %	14.3 %	5.0 %	0.0 %
Familie	19.3 %	41.4 %	28.6 %	5.0 %	2.9 %	0.0 %
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	2.9 %	25.7 %	42.9 %	16.4 %	9.3 %	0.0 %
Politikere	19.3 %	32.1 %	32.1 %	10.7 %	2.1 %	0.7 %
Rollemodeller	26.4 %	32.9 %	25.7 %	8.6 %	1.4 %	0.7 %
Medier	16.4 %	25.7 %	35.7 %	15.7 %	2.1 %	1.4 %
Gjerningspersonen	50.0 %	35.0 %	9.3 %	0.0 %	0.0 %	2.1 %
Samfunnets struktur og system	17.1 %	37.1 %	34.3 %	6.4 %	2.1 %	0.7 %
Andre	0.7 %	5.7 %	16.4 %	9.3 %	7.1 %	37.9 %

Hvilke endringer bør gjøres for å minske forekomsten av kriminalitet i Norge?

Svar fordelt på antall

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Strengere og lengre straffer	47	54	31	2
Mildere og kortere straffer	0	23	101	6
Bedre/fler forebyggende tiltak	124	10	0	0
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	109	23	1	0
Endring i samfunnets strukturer og system for eksempel fordeling av goder eller endring i skolesystem	48	66	18	3
Endring i kulturelle idealer	36	73	18	7
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	41	67	16	9
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	91	38	3	0
Annet	6	23	10	71
Ingen endring er nødvendig	8	8	68	25

Svar fordelt på prosent

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Strengere og lengre straffer	33.6 %	38.6 %	22.1 %	1.4 %
Mildere og kortere straffer	0.0 %	16.4 %	72.1 %	4.3 %
Bedre/fler forebyggende tiltak	88.6 %	7.1 %	0.0 %	0.0 %
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	77.9 %	16.4 %	0.7 %	0.0 %
Endring i samfunnets strukturer og system for eksempel fordeling av goder eller endring i skolesystem	34.3 %	47.1 %	12.9 %	2.1 %
Endring i kulturelle idealer	25.7 %	52.1 %	12.9 %	5.0 %
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	29.3 %	47.9 %	11.4 %	6.4 %
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	65.0 %	27.1 %	2.1 %	0.0 %
Annet	4.3 %	16.4 %	7.1 %	50.7 %
Ingen endring er nødvendig	5.7 %	5.7 %	48.6 %	17.9 %

I hvor stor grad har disse elementene virket inn på din forståelse av kriminalitet

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Utdannelse på feltet	20	40	43	19	11	2
Arbeid på feltet	45	56	25	5	5	1
Personlig interesse på feltet utenom utdanning og arbeid	18	55	48	8	3	3
Egne eller bekjentes erfaring med kriminalitet	10	34	37	37	15	2
Nyhetsmedier	8	34	56	32	3	3
Underholdningsmedier	2	12	35	52	29	6
Annet	2	5	14	12	12	67

Svar fordelt på prosent

	I svært stor	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen	Vet ikke/ønsker ikke å svare
--	--------------	-------------	---------------------	--------------	---------------------------	------------------------------

	grad		grad			
Utdannelse på feltet	14.3 %	28.6 %	30.7 %	13.6 %	7.9 %	1.4 %
Arbeid på feltet	32.1 %	40.0 %	17.9 %	3.6 %	3.6 %	0.7 %
Personlig interesse på feltet utenom utdanning og arbeid	12.9 %	39.3 %	34.3 %	5.7 %	2.1 %	2.1 %
Egne eller bekjentes erfaring med kriminalitet	7.1 %	24.3 %	26.4 %	26.4 %	10.7 %	1.4 %
Nyhetsmedier	5.7 %	24.3 %	40.0 %	22.9 %	2.1 %	2.1 %
Underholdningsmedier	1.4 %	8.6 %	25.0 %	37.1 %	20.7 %	4.3 %
Annet	1.4 %	3.6 %	10.0 %	8.6 %	8.6 %	47.9 %

Hvor ofte leser du i disse avisene?

Svar fordelt på antall

	Hver dag	Annenhver dag	Et par ganger i uken	En gang i uken	Et par ganger i måneden	Jeg kikker på forsiden	Aldri	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
VG	60	13	20	10	17	8	8	0
Aftenposten	28	5	14	11	28	13	30	1
Dagbladet	36	6	21	16	29	16	9	0
Dagens næringsliv	4	4	8	11	28	17	56	3
Dagsavisen	6	2	7	11	18	12	65	5
Andre, mindre aviser	82	16	14	8	8	2	1	2

Svar fordelt på prosent

	Hver dag	Annenhver dag	Et par ganger i uken	En gang i uken	Et par ganger i måneden	Jeg kikker på forsiden	Aldri	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
VG	42.9 %	9.3 %	14.3 %	7.1 %	12.1 %	5.7 %	5.7 %	0.0 %
Aftenposten	20.0 %	3.6 %	10.0 %	7.9 %	20.0 %	9.3 %	21.4 %	0.7 %
Dagbladet	25.7 %	4.3 %	15.0 %	11.4 %	20.7 %	11.4 %	6.4 %	0.0 %
Dagens næringsliv	2.9 %	2.9 %	5.7 %	7.9 %	20.0 %	12.1 %	40.0 %	2.1 %
Dagsavisen	4.3 %	1.4 %	5.0 %	7.9 %	12.9 %	8.6 %	46.4 %	3.6 %
Andre, mindre aviser	58.6 %	11.4 %	10.0 %	5.7 %	5.7 %	1.4 %	0.7 %	1.4 %

Formalia

Alder

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Under 25	17	12.1 %
25-40	55	39.3 %
40-60	66	47.1 %
60 eller over	2	1.4 %

Kjønn

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Kvinne	73	52.1 %
Mann	67	47.9 %

Utdannelse

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Ungdomsskole	46	32.9 %
Videregående skole	53	37.9 %
Utdanning 1-3 år	47	33.6 %
Høyere utdanning 4-5 år	47	33.6 %
Høyere utdanning over 5 år	6	4.3 %
Annet: eks praktisk opplæring utover vgs	22	15.7 %
Ønsker ikke å svare	3	2.1 %

Rapport fra «Undersøkelse 2: Forestillinger om gjenger og kriminalitet»

Innhentede svar pr. 25. oktober 2013 13.34

Kriminalitet og gjenger

I denne undersøkelsen ønsker vi å kartlegge ulike forståelser av fenomenene *kriminalitet* og *gjenger*. Vi vil i spørsmålene som kommer be deg beskrive hvorledes du opplever at fenomenene er og hvorfor de er slik.

Kriminalitet i Norge

I år 2011 var 81 800 personer i Norge siktet for kriminelle brudd. Forklaringene på hvorfor kriminalitet skjer er mange. I de kommende spørsmålene ønsker vi å få vite mer om din forståelse av kriminalitet.

I hvor stor grad tror du disse faktorene er med på å skape og/eller opprettholde kriminaliteten i Norge?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	11	13	6	0	0	0
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningsøken el.likn.	3	10	13	2	0	2
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsforherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	1	5	13	6	2	2
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvensforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	4	10	11	3	0	0
Strukturelle faktorer, f.eks. classesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	6	10	11	1	1	0
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress	3	11	14	1	0	0

el. likn.						
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	1	8	10	6	4	0
Tilfeldighet	0	5	6	12	2	2
Annet	0	2	7	1	0	11

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	36.7 %	43.3 %	20.0 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningssøken el.likn.	10.0 %	33.3 %	43.3 %	6.7 %	0.0 %	6.7 %
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsførherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	3.3 %	16.7 %	43.3 %	20.0 %	6.7 %	6.7 %
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvensforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	13.3 %	33.3 %	36.7 %	10.0 %	0.0 %	0.0 %
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	20.0 %	33.3 %	36.7 %	3.3 %	3.3 %	0.0 %
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	10.0 %	36.7 %	46.7 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	3.3 %	26.7 %	33.3 %	20.0 %	13.3 %	0.0 %
Tilfeldighet	0.0 %	16.7 %	20.0 %	40.0 %	6.7 %	6.7 %
Annet	0.0 %	6.7 %	23.3 %	3.3 %	0.0 %	36.7 %

I hvor stor grad bør ansvaret for kriminaliteten i Norge legges hos:

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	3	8	15	1	2	0
Familie	9	11	8	1	0	0
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	2	16	7	4	1	0
Politikere	7	14	7	1	0	0
Rollemodeller	5	13	8	3	0	0
Medier	3	13	7	5	1	0
Gjerningspersonen	13	11	4	1	0	0
Samfunnets struktur og system	4	14	9	2	0	0
Andre	1	3	5	1	0	11

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	10.0 %	26.7 %	50.0 %	3.3 %	6.7 %	0.0 %
Familie	30.0 %	36.7 %	26.7 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	6.7 %	53.3 %	23.3 %	13.3 %	3.3 %	0.0 %
Politikere	23.3 %	46.7 %	23.3 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %
Rollemodeller	16.7 %	43.3 %	26.7 %	10.0 %	0.0 %	0.0 %
Medier	10.0 %	43.3 %	23.3 %	16.7 %	3.3 %	0.0 %
Gjerningspersonen	43.3 %	36.7 %	13.3 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %
Samfunnets struktur og system	13.3 %	46.7 %	30.0 %	6.7 %	0.0 %	0.0 %
Andre	3.3 %	10.0 %	16.7 %	3.3 %	0.0 %	36.7 %

Hvilke endringer bør gjøres for å minske forekomsten av kriminalitet i Norge?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

Ja Delvis Nei Vet ikke/ønsker ikke å svare

Strengere og lengre straffer	3	16	9	1
Mildere og kortere straffer	1	3	24	1
Bedre/fler forebyggende tiltak	29	0	0	0
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	28	1	0	0
Endring i samfunnets strukturer og system	15	13	1	0
Endring i kulturelle idealer	7	16	2	4
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	10	15	2	2
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	18	9	0	2
Andre endringer	5	8	1	11
Ingen endring er nødvendig	0	3	17	7

Svar fordelt på prosent

Ja Delvis Nei Vet ikke/ønsker ikke å svare

Strengere og lengre straffer	10.0 %	53.3 %	30.0 %	3.3 %
Mildere og kortere straffer	3.3 %	10.0 %	80.0 %	3.3 %
Bedre/fler forebyggende tiltak	96.7 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	93.3 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %
Endring i samfunnets strukturer og system	50.0 %	43.3 %	3.3 %	0.0 %
Endring i kulturelle idealer	23.3 %	53.3 %	6.7 %	13.3 %
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	33.3 %	50.0 %	6.7 %	6.7 %
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	60.0 %	30.0 %	0.0 %	6.7 %
Andre endringer	16.7 %	26.7 %	3.3 %	36.7 %
Ingen endring er nødvendig	0.0 %	10.0 %	56.7 %	23.3 %

I hvor stor grad har disse elementene virket inn på din forståelse av kriminalitet

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Utdannelse på feltet	4	12	9	3	1	0
Arbeid på feltet	13	13	2	0	0	0
Personlig interesse på feltet utenom utdanning og arbeid	5	11	8	1	3	1
Egne eller bekjentes erfaring med kriminalitet	2	6	7	11	3	0
Nyhetsmedier	3	4	8	11	3	0
Underholdningsmedier	1	1	2	14	9	1

Annet	1	0	4	4	3	11
-------	---	---	---	---	---	----

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Utdannelse på feltet	13.3 %	40.0 %	30.0 %	10.0 %	3.3 %	0.0 %
Arbeid på feltet	43.3 %	43.3 %	6.7 %	0.0 %	0.0 %	0.0 %
Personlig interesse på feltet utenom utdanning og arbeid	16.7 %	36.7 %	26.7 %	3.3 %	10.0 %	3.3 %
Egne eller bekjentes erfaring med kriminalitet	6.7 %	20.0 %	23.3 %	36.7 %	10.0 %	0.0 %
Nyhetsmedier	10.0 %	13.3 %	26.7 %	36.7 %	10.0 %	0.0 %
Underholdningsmedier	3.3 %	3.3 %	6.7 %	46.7 %	30.0 %	3.3 %
Annet	3.3 %	0.0 %	13.3 %	13.3 %	10.0 %	36.7 %

Gjenger og sosialt avvikende grupper

Fenomenet *gjeng* koples gjerne opp mot sosialt avvikende oppførsel. Begrepet er bredt og kan brukes om mange ulike grupperinger. I de kommende spørsmålene ønsker vi å finne ut mer om hvorledes du forstår fenomenet *gjeng* og andre sosialt avvikende grupper.

Har du kjennskap til noen av disse fenomenene?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	God kjennskap til	Noe kjennskap til	Ikke kjennskap til	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Organisert kriminalitet	7	17	5	0
Gjenger	9	16	4	0
Nettverk	9	15	5	0
Kriminalitet gjort i grupper	8	18	2	0
Bander	2	15	11	0
Gjengangskriminelle	10	16	3	0

Svar fordelt på prosent

	God kjennskap til	Noe kjennskap til	Ikke kjennskap til	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Organisert kriminalitet	23.3 %	56.7 %	16.7 %	0.0 %
Gjenger	30.0 %	53.3 %	13.3 %	0.0 %

Nettverk	30.0 %	50.0 %	16.7 %	0.0 %
Kriminalitet gjort i grupper	26.7 %	60.0 %	6.7 %	0.0 %
Bander	6.7 %	50.0 %	36.7 %	0.0 %
Gjengangskriminelle	33.3 %	53.3 %	10.0 %	0.0 %

Hvor stort problem opplever du at dette fenomenet er i det norske samfunn? Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	Et svært stort problem	Et stort problem	Et middels stort problem	Et lite problem	Et meget lite/ikke noe problem	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Organisert kriminalitet	6	11	11	2	0	0
Gjenger	0	5	19	6	0	0
Nettverk	1	9	18	2	0	0
Kriminalitet gjort i grupper	1	8	17	4	0	0
Bander	1	5	14	8	0	1
Gjengangskriminelle	7	13	8	2	0	0

Svar fordelt på prosent

	Et svært stort problem	Et stort problem	Et middels stort problem	Et lite problem	Et meget lite/ikke noe problem	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Organisert kriminalitet	20.0 %	36.7 %	36.7 %	6.7 %	0.0 %	0.0 %
Gjenger	0.0 %	16.7 %	63.3 %	20.0 %	0.0 %	0.0 %
Nettverk	3.3 %	30.0 %	60.0 %	6.7 %	0.0 %	0.0 %
Kriminalitet gjort i grupper	3.3 %	26.7 %	56.7 %	13.3 %	0.0 %	0.0 %
Bander	3.3 %	16.7 %	46.7 %	26.7 %	0.0 %	3.3 %
Gjengangskriminelle	23.3 %	43.3 %	26.7 %	6.7 %	0.0 %	0.0 %

Hva mener du er nødvendige egenskaper for å definere fenomenet "gjeng"?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	Svært viktig	Middels viktig	Ikke viktig	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Hierarkisk oppbygning	12	13	5	0
Klar ledertype	17	11	1	1
Faste ritualer	4	14	11	1
Felles symbolbruk, f.eks. tatoveringer, jakker,	13	11	6	0

språk el.likn				
Fast møteplass	8	12	9	1
Felles økonomi med egen verdifordeling og reintegrering av verdier i gruppens foretak	1	14	11	4
Disiplinering av medlemmer	15	12	3	0
Egne lover og regler	20	10	0	0
Aldersavgrensning	2	12	13	3
Levetid over én generasjon	1	12	13	4
Bruk av vold	10	14	4	2
Kriminalitet som fellesaktivitet	13	12	3	2
Ekstremistiske holdninger	3	14	11	2
Territorialitet	12	10	5	3
Tilfeldig tilblivelse	1	8	14	6
Andre trekk som ikke er nevnt her	2	6	3	16

Svar fordelt på prosent

	Svært viktig	Middels viktig	Ikke viktig	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Hierarkisk oppbygning	40.0 %	43.3 %	16.7 %	0.0 %
Klar ledertype	56.7 %	36.7 %	3.3 %	3.3 %
Faste ritualer	13.3 %	46.7 %	36.7 %	3.3 %
Felles symbolbruk, f.eks. tatoveringer, jakker, språk el.likn	43.3 %	36.7 %	20.0 %	0.0 %
Fast møteplass	26.7 %	40.0 %	30.0 %	3.3 %
Felles økonomi med egen verdifordeling og reintegrering av verdier i gruppens foretak	3.3 %	46.7 %	36.7 %	13.3 %
Disiplinering av medlemmer	50.0 %	40.0 %	10.0 %	0.0 %
Egne lover og regler	66.7 %	33.3 %	0.0 %	0.0 %
Aldersavgrensning	6.7 %	40.0 %	43.3 %	10.0 %
Levetid over én generasjon	3.3 %	40.0 %	43.3 %	13.3 %
Bruk av vold	33.3 %	46.7 %	13.3 %	6.7 %
Kriminalitet som fellesaktivitet	43.3 %	40.0 %	10.0 %	6.7 %
Ekstremistiske holdninger	10.0 %	46.7 %	36.7 %	6.7 %
Territorialitet	40.0 %	33.3 %	16.7 %	10.0 %
Tilfeldig tilblivelse	3.3 %	26.7 %	46.7 %	20.0 %
Andre trekk som ikke er nevnt her	6.7 %	20.0 %	10.0 %	53.3 %

Alder i gjengmiljøer

I hvor stor grad mener du de ulike aldersgruppene er representert i gjengmiljøer? Hvor stor mener du variasjonen i alder er innad i gruppene? Kryss av for mest passende alternativer, ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

I svært I stor I middels I liten I svært liten eller ingen Vet ikke/ønsker ikke å

	stor grad	grad	stor grad	grad	grad	svare
Under 15 år	0	1	8	13	4	3
15-18	2	10	12	3	0	3
18-23	8	12	6	0	0	4
23-30	11	12	1	2	0	4
30-35	6	6	9	1	1	5
35-40	1	5	9	5	2	5
40-45	1	4	5	10	3	5
45 og over	0	2	3	11	7	5
Det er liten variasjon i alder innad i gruppene	0	6	14	3	1	5
Det er middels stor variasjon i alder innad i gruppene	0	7	12	3	1	6
Det er stor variasjon i alder innad i gruppene	0	3	6	11	3	7
Mengden variasjon er ulik i gruppene, det finnes ingen standard	3	4	11	3	0	9

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Under 15 år	0.0 %	3.3 %	26.7 %	43.3 %	13.3 %	10.0 %
15-18	6.7 %	33.3 %	40.0 %	10.0 %	0.0 %	10.0 %
18-23	26.7 %	40.0 %	20.0 %	0.0 %	0.0 %	13.3 %
23-30	36.7 %	40.0 %	3.3 %	6.7 %	0.0 %	13.3 %
30-35	20.0 %	20.0 %	30.0 %	3.3 %	3.3 %	16.7 %
35-40	3.3 %	16.7 %	30.0 %	16.7 %	6.7 %	16.7 %
40-45	3.3 %	13.3 %	16.7 %	33.3 %	10.0 %	16.7 %
45 og over	0.0 %	6.7 %	10.0 %	36.7 %	23.3 %	16.7 %
Det er liten variasjon i alder innad i gruppene	0.0 %	20.0 %	46.7 %	10.0 %	3.3 %	16.7 %
Det er middels stor variasjon i alder innad i gruppene	0.0 %	23.3 %	40.0 %	10.0 %	3.3 %	20.0 %
Det er stor variasjon i alder innad i gruppene	0.0 %	10.0 %	20.0 %	36.7 %	10.0 %	23.3 %
Mengden variasjon er ulik i gruppene, det finnes ingen standard	10.0 %	13.3 %	36.7 %	10.0 %	0.0 %	30.0 %

I hvor stor grad er disse faktorene med på å skape og opprettholde gjenger i Norge?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	8	15	6	0	0	1
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningssøken el.likn.	7	13	8	2	0	1
For sterk negativ virkning fra samfunnet, f.eks. for mye fokus på voldsforherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.	3	6	12	8	0	1
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvenforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	5	10	12	2	0	1
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	7	9	9	3	0	1
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	4	13	10	2	0	1
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	1	7	13	6	2	1
Tilfeldighet	0	5	8	10	1	5
Andre	1	3	2	4	1	14
Vi har ikke gjenger i Norge	0	2	10	2	9	4

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ ønsker ikke å svare
Miljømessige "skyvefaktorer" f.eks. dårlige oppdragelse, dårlig vennekrets el.likn.	26.7 %	50.0 %	20.0 %	0.0 %	0.0 %	3.3 %
Miljømessige "trekkfaktorer" f.eks. positive forestillinger om kriminelle grupperinger, spenningssøken el.likn.	23.3 %	43.3 %	26.7 %	6.7 %	0.0 %	3.3 %
For sterk negativ virkning fra samfunnet,	10.0 %	20.0	40.0 %	26.7	0.0 %	3.3 %

f.eks. for mye fokus på voldsforherligelse, negative kjønnsrollemønstre el.likn.		%		%		
For svak positiv virkning fra samfunnet f.eks. for lite opplæring i konsekvenforståelse, for lite aksept for ulikhet el.likn.	16.7 %	33.3 %	40.0 %	6.7 %	0.0 %	3.3 %
Strukturelle faktorer, f.eks. klassesamfunn, konkurransesamfunn, forbrukskultur, individualisme el.likn.	23.3 %	30.0 %	30.0 %	10.0 %	0.0 %	3.3 %
Gruppedynamiske faktorer f.eks. normendring innenfor miljø, gruppepress el. likn.	13.3 %	43.3 %	33.3 %	6.7 %	0.0 %	3.3 %
Fritt ønske f.eks. ønske om å forbedre personlig økonomi, ønske om hevn el.likn.	3.3 %	23.3 %	43.3 %	20.0 %	6.7 %	3.3 %
Tilfeldighet	0.0 %	16.7 %	26.7 %	33.3 %	3.3 %	16.7 %
Andre	3.3 %	10.0 %	6.7 %	13.3 %	3.3 %	46.7 %
Vi har ikke gjenger i Norge	0.0 %	6.7 %	33.3 %	6.7 %	30.0 %	13.3 %

I hvor stor grad bør ansvaret for eksistensen av gjenger i Norge legges hos:

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	5	11	11	2	0	1
Familie	6	8	12	1	0	1
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	2	9	14	2	1	1
Politikere	9	9	8	1	1	1
Rollemodeller	5	7	14	1	1	1
Medier	5	8	11	3	1	1
Gjerningspersonen	12	10	4	1	0	1
Samfunnets struktur og system (som for eksempel fordeling av goder eller skolesystem)	4	9	11	4	0	1
Andre	1	2	4	3	0	15

Svar fordelt på prosent

	I svært stor grad	I stor grad	I middels stor grad	I liten grad	I svært liten eller ingen grad	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Politiet og det juridiske systemet	16.7 %	36.7 %	36.7 %	6.7 %	0.0 %	3.3 %
Familie	20.0 %	26.7 %	40.0 %	3.3 %	0.0 %	3.3 %
Andre oppdragende instanser som skole og fritidsordninger	6.7 %	30.0 %	46.7 %	6.7 %	3.3 %	3.3 %
Politikere	30.0 %	30.0 %	26.7 %	3.3 %	3.3 %	3.3 %
Rollemodeller	16.7 %	23.3 %	46.7 %	3.3 %	3.3 %	3.3 %
Medier	16.7 %	26.7 %	36.7 %	10.0 %	3.3 %	3.3 %
Gjerningspersonen	40.0 %	33.3 %	13.3 %	3.3 %	0.0 %	3.3 %
Samfunnets struktur og system (som for eksempel fordeling av goder eller skolesystem)	13.3 %	30.0 %	36.7 %	13.3 %	0.0 %	3.3 %
Andre	3.3 %	6.7 %	13.3 %	10.0 %	0.0 %	50.0 %

Hvilke endringer bør gjøres for å minske forekomsten av gjenger i Norge?

Kryss av for mest passende svar, velg ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Strengere og lengre straffer	1	19	8	2
Mildere og kortere straffer	1	2	25	2
Bedre/fler forebyggende tiltak	29	0	0	1
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	27	2	0	1
Endring i samfunnets strukturer og system	10	20	1	1
Endring i kulturelle idealer	9	17	1	3
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	12	12	3	2
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	18	10	0	2
Andre	2	4	2	17
Ingen endring er nødvendig	1	2	17	6

Svar fordelt på prosent

	Ja	Delvis	Nei	Vet ikke/ønsker ikke å svare
Strengere og lengre straffer	3.3 %	63.3 %	26.7 %	6.7 %
Mildere og kortere straffer	3.3 %	6.7 %	83.3 %	6.7 %

Bedre/fler forebyggende tiltak	96.7 %	0.0 %	0.0 %	3.3 %
Bedre/fler rehabiliterende tiltak	90.0 %	6.7 %	0.0 %	3.3 %
Endring i samfunnets strukturer og system	33.3 %	66.7 %	3.3 %	3.3 %
Endring i kulturelle idealer	30.0 %	56.7 %	3.3 %	10.0 %
Endring i måten vi forstår kriminalitet på	40.0 %	40.0 %	10.0 %	6.7 %
Nye metoder for håndtering av kriminalitet	60.0 %	33.3 %	0.0 %	6.7 %
Andre	6.7 %	13.3 %	6.7 %	56.7 %
Ingen endring er nødvendig	3.3 %	6.7 %	56.7 %	20.0 %

Mener du mennesker er fritt velgende moralske aktører?

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Ja, men kun innenfor gitte rammer	6	20.0 %
Nei, kun innenfor gitte rammer	21	70.0 %
Nei	0	0.0 %
Vet ikke/ønsker ikke å svare	0	0.0%

I hvor stor grad har du tidligere reflektert over de overstilte spørsmålene?

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
I svært stor grad	4	13.3 %
I stor grad	8	26.7 %
I middels stor grad	13	43.3 %
I liten grad	4	13.3 %
I svært liten eller ingen grad	1	3.3 %
Vet ikke/ ønsker ikke å svare	0	0.0 %

Formalia

Alder

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Under 25	1	3.3 %
25-40	13	43.3 %

40-60	14	46.7 %
60 eller over	2	6.7%

Kjønn

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Kvinne	15	50.0%
Mann	15	50.0%

Arbeidsplass

Arbeider du, eller har du arbeidet hos følgende: Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Politiet	0	0.0 %
Bydel/kommunalt arbeid med unge	27	90.0%
Annet arbeid med unge	3	10.0 %
Ingen av disse	0	0.0%
Ønsker ikke å svare	0	0.0 %

Utdannelse

Kryss av for mest passende svar, kun ett svar er mulig.

Svar	Antall	Prosent
Ungdomsskole	0	0.0 %
Videregående skole	0	0.0 %
Utdanning 1-3 år	6	20.0 %
Høyere utdanning 4-5 år	18	60.0 %
Høyere utdanning over 5 år	6	20.0 %
Annet: eks praktisk opplæring utover vgs	0	0.0 %
Ønsker ikke å svare	0	0.0 %

Hvor ofte leser du i de følgende avisene i papir- eller nettforn:

Kryss av for mest passende svar, ett svar per linje.

Svar fordelt på antall

	Hver dag	Annenhver dag	Et par ganger i uken	En gang i uken	Et par ganger i måneden	Jeg kikker på forsiden	Aldri	Vet ikke/ønsker ikke å svare
VG	15	2	4	2	4	2	1	0
Aftenposten	14	4	3	1	5	0	2	0
Dagbladet	13	3	4	2	2	4	1	0
Dagens næringsliv	3	2	2	3	5	3	9	1
Dagsavisen	1	4	3	3	8	1	7	1
Andre, mindre aviser	11	8	3	2	5	1	0	0

Svar fordelt på prosent

	Hver dag	Annenhver dag	Et par ganger i uken	En gang i uken	Et par ganger i måneden	Jeg kikker på forsiden	Aldri	Vet ikke/ønsker ikke å svare
VG	50.0 %	6.7 %	13.3 %	6.7 %	13.3 %	6.7 %	3.3 %	0.0 %
Aftenposten	46.7 %	13.3 %	10.0 %	3.3 %	16.7 %	0.0 %	6.7 %	0.0 %
Dagbladet	43.3 %	10.0 %	13.3 %	6.7 %	6.7 %	13.3 %	3.3 %	0.0 %
Dagens næringsliv	10.0 %	6.7 %	6.7 %	10.0 %	16.7 %	10.0 %	30.0 %	3.3 %
Dagsavisen	3.3 %	13.3 %	10.0 %	10.0 %	26.7 %	3.3 %	23.3 %	3.3 %
Andre, mindre aviser	36.7 %	26.7 %	10.0 %	6.7 %	16.7 %	3.3 %	0.0 %	0.0 %

Nettskjema v8.2